

ÚJ

KÖZNEVELÉS

2025. MÁRCIUS-ÁPRILIS | 81. ÉVF. 3-4. SZÁM

HATÁRTALAN OKTATÁS

OKTATÁSI
HIVATAL

Legyetek ti Magyarország legsportosabb tanintézménye!

Kihívás napja

A HÉTKÖZNAPOKBÓL!

www.kihivasnapja.hu

←
Jelentkezz
most!

2025.
05.28.

Nem középiskolás fokon

Szöveg: **Szabó Dániel** főszerkesztő

Mostani lapszámunkban ismét olyan témákat gyűjtöttünk össze, amelyek az oktatás világának sokszínűségét mutatják be. Ezúttal az **edukáció** határokat átívelő ereje kerül fókuszba: bemutatjuk a **Déryné Program Határtalan kezdeményezését**, amely színházi élményeket visz külhoni magyar közösségeknek, és megvizsgáljuk a **Határtalanul program** sokrétű, a diákokra és tanárookra egyaránt gyakorolt társadalmi és oktatási hatásait is. Emellett foglalkozunk az **OECD Oktatáskutatói és Innovációs Központjának** céljaival és határokon túlmutató törekvéseivel, valamint azzal, hogy miként segíthet egy kétnyelvű közegben a közös kultúra, hagyományok és nyelv ápolása a közösségi identitás megőrzésében.

Folytatjuk **Kárpát-medencei körkép** rovatunkat is, ezúttal **Szlovákia** magyar pedagógusszervezeteit és oktatási intézményeit állítva a középpontba. Azoknak, akik szeretik északi szomszédaink konyhaművészetét, külön ajánlom gasztrokulturális rovatunkat.

A hazai aktualitások közül tudósítunk az **Országos Diákszemle** idei gyűléséről, és interjút készítettünk a **Nemzeti Pedagógus Kar új alelnökével** is, hogy beszélhassunk a pedagógustársadalmat érintő legfrissebb fejleményekről.

A természettudományos oktatás témakörében fókuszba kerülnek az **új filmes oktatási segédanyagok**, amelyek a tantárgyi ismeretek elmélyítését vizuális eszközökkel támogatják. Külön cikkben foglalkozunk a **kémiaoktatás jelenkori lehetőségeivel** is, megvizsgálva, hogyan lehet a tantárgyat korszerűen és élményszerűen tanítani.

A **magyar költészet napjához** kapcsolódva külön öröm számomra, hogy helyet adhatunk az **Alsóerdősi Bárdos Lajos Általános Iskola és Gimnázium** diákversíró-pályázata két különdíjas alkotásának – az egyiket mostani, a másikat következő számunkban olvashatják.

Bízunk benne, hogy lapszámunk nemcsak gondolatébresztő olvasmányokat, hanem gyakorlati ötleteket és inspirációt is nyújt az oktatásban dolgozók és az érdeklődők számára.

Új Köznevelés magazin

Alapító:

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Kiadó:

Oktatási Hivatal (OH)

Felelős kiadó:

Brassói Sándor, az Oktatási Hivatal elnöke

Felelős szerkesztő:

Kiss Gábor László főosztályvezető

Főszerkesztő:

Szabó Dániel

Szerkesztő:

Bodon Gergely Dávid

Szerkesztőbizottsági tagok:

Geröly Noémi Katalin, Kaposi József,
Kóródi Bence, Sipos Imre

Olvasószerkesztő:

Gyimesné Szekeres Ágnes

Tördelőszerkesztő:

Pattantyus Gergely

Hirdetés: koznevelas@oh.gov.hu

Cikkeket az alábbi e-mail-címre várunk:

koznevelas@oh.gov.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Meg nem rendelt cikkekért nem áll módunkban honoráriumot fizetni.

SZERKESZTŐSÉG:

Cím: 1074 Budapest, Rákóczi út 70–72.

E-mail: koznevelas@oh.gov.hu

Honlap: folyoiratok.oh.gov.hu/uj-koznevelas

Layout-tervek: Salt Communications Kft.

Fotók: Shutterstock.com, Freepik.com

Címloldal fotó: Déryné Program

HU ISSN 2939-6050 (Online)

HU ISSN 2064-0625 (Nyomtatott)

[megj.: 2013–2021]

Terjedelem: 3,375 ív

Tartalom

BEKÖSZÖNTŐ

- 1 Szabó Dániel: Nem középiskolás fokon

AKTUÁLIS

- 3 A tanárok szakmai fejlődésének irányvonala – Bodrogai Tibor a Nemzeti Pedagógus Kar új alelnöke
- 6 Természettudomány a filmvászonon. Nemzetközi projekt a filmes oktatási segédeszközök fejlesztéséért
- 10 A diákok hangja erősebb, mint valaha – tudósítás a XIII. Országos Diákszabványról
- 12 A Heves megyében sajátos nevelési igényűnek minősített, percepció alapján cigánynak tekinthető iskolaköteles gyermekek száma – 2024

KÁRPÁT-MEDENCEI KÖRKÉP

- 14 Megmaradás, minőség és hatékonyság
- 18 Az identitásformálás közösségben, közösen végzett munka

OKTATÁS-NEVELÉS

- 22 Sportválasztás a pécsi Cserepka Iskolában – A sportválasztó foglalkozás jelentősége a diákok szociális és tanulmányi fejlődésében
- 24 Eperszedő szél – Irodalomról, verselemzésről magyartanároknak
- 28 Kémcső, borszeszégő, okostábla és notebook
- 32 **LÉLEKBÚVÁR**
Egymás javára gondolkodni

A HÓNAP TÉMÁJA: HATÁRTALAN OKTATÁS

- 38 Határtalanul – A nemzeti összetartozás élménye
- 40 Határtalan küldetés – a Déryné Program mérföldkövei és jövőképe
- 43 Az OECD filozófiája a nyitottság, a tudás átvétele és átadása

A MI VILÁGUNK

- 46 Kulturális ajánló
- 48 Hazai ízek – Gasztrokulturális összeállítás
- 50 Évfordulók
- 52 Iránytű
- 54 Pályázatok

A tanárok szakmai fejlődésének irányvonala

Bodrogai Tibor a Nemzeti Pedagógus Kar új alelnöke

A Nemzeti Pedagógus Kar Országos Küldöttgyűlése februárban **Bodrogai Tibort** választotta meg alelnökének, aki 2014 óta tagja a szervezetnek, és azóta is aktívan hozzájárul a Kar szakmai munkájához. Kiemelkedő szakértelmének, elhivatottságának és a Komárom-Esztergom vármegye oktatási közösségének fejlesztéséért végzett munkájának köszönhetően választották meg, ami méltán tükrözi kollégái bizalmát és elismerését. Alelnökként a pedagógusok érdekeinek képviselőjét és a köznevelési célok előmozdítását tűzte ki fő céljául, és szeretné tovább erősíteni a pedagógus közösséget. Interjúnk során megosztja velünk elképzeléseit a pedagógusok szakmai fejlődésének elősegítéséről, a köznevelés aktuális kihívásairól és az oktatás jövőjére vonatkozó terveiről.

Szöveg: **Szabó Dániel** | Fotó: nemzetipedkar.hu

Milyen fő célkitűzésekkel és tervekkel vette át az alelnöki pozíciót a Nemzeti Pedagógus Karnál?

A Nemzeti Pedagógus Karban megalakulása óta aktív tagként tevékenykedem. Személyesen is részese/alkotója voltam 2014-től szervezetünk fejlesztésének, a területi elnökségek és a szakmai tagozatok megszervezésének. A legfontosabb feladatomnak továbbra is a Nemzeti Pedagógus Kar szervezetfejlesztését tekintem, minél több pedagógus aktív bevonását a szakmai munkába, melyre alkalmassá tesz köznevelésben szerzett négy évtizedes szakmai és harminchárom éves magasabb vezetői tapasztalatom, valamint a Karon belül végzett, három cikluson átívelő elnökségi tagságom alatt elsajátított jártasságom.

Lényegesnek tekintem, hogy a Kar hatékonyan támogassa az oktatásirányítás fejlesztési céljainak megvalósulását, melyet szükség esetén szakmai tapasztalattal, javaslatunkkal eredményesebbé tehetünk, rámutatva annak hatásaira. E mellett fontosnak tartom, hogy minden szakmai érdekképviselői egyeztetéssel képviseljük a pedagógustársadalmat és közvetítsük a tőlük érkező jelzéseket.

Intézményvezetőként milyen tapasztalatokat szerzett, amelyeket alelnökként is kamatoztatni kíván a pedagógusok érdekében?

Alelnöki munkámban is jól kamatoztathatom az oktatásban elsajátított ismereteimet és intézményvezetőként a szervezetrányításban szerzett tapasztalatomat. Vezetőként intézményem érdekében is sok egyeztetésen, innovációs fejlesztésben vettem részt, melyet alelnökként is hasznosítani szeretnék az elkövetkező időszakban. Megfelelő rálátással rendelkezem a pedagógusokat foglalkoztató legfontosabb oktatási kihívásokra, melyekre a Kar vezetésével és az aktív pedagógusokkal megfelelő javaslatokat, válaszokat, megoldásokat is tudunk adni.

Márciusban tartottak egy szakmai fórumot Kaposvárott, ahol a Nemzeti Pedagógus Kar a köznevelés aktuális kérdéseit taglalta. Ön milyen kihívásokat lát jelenleg a magyar közoktatásban, és milyen lehetőségeket tart fontosnak a közeljövőben a pedagógusok és a diákok számára?

A legfontosabb kihívás, hogy oktatási rendszerünk minden tanuló számára hasznosítható elméleti és

gyakorlati tudás megszerzéséhez biztosítson tanulási utakat. Egyben olyan kompetenciákat adjon a diákok számára, amely felkészíti őket a munkaerőpiac kihívásaira, változásaira. Ez csak úgy érhető el biztonsággal, ha az oktatásban részt vevő tanulók képességeire, készségeire fókuszál a pedagógus és ennek megfelelően alakítja nevelési-oktatási módszereit.

Ennek megvalósítása csak jól felkészült, szakmánk megújítására, fejlesztésére hivatott pedagógusokkal együtt lehetséges, akik a megfelelő szakmai és anyagi elismerésben részesülnek. Remélhetőleg ezen célokat segíti a pedagógus-teljesítményértékelés és a pedagógus-továbbképzési rendszer átalakítása is.

A szakmai fórumon szó esett a mesterséges intelligencia szerepéről is. Milyen lehetőségeket lát ennek alkalmazására az oktatásban? Ön szerint hogyan érdemes implementálni az AI-t?

A mesterséges intelligencia megfelelő ellenőrzés mellett segítséget jelent, mind a pedagógusok, mind a tanulók számára. A megfelelően „paraméterezett”/irányított mesterségesintelligencia-programok segítséget nyújthatnak vizuális feladatok összeállításánál, adminisztrációs feladatokban, elemzések megjelenítésében, nyelvtanulásban, tesztek készítésében és értékelésében. A legfontosabb azonban megjegyezni: az AI segítség az oktatás folyamatában, de nem pótolja a pedagógust és nem pótolja a tanulás tanítását sem, mivel a kritikus gondolkodás megtartásában, a problémamegoldó gondolkodás fejlődésében a mesterséges intelligencia csak kiegészítő elem.

Hogyan értékeli a pedagógusok béremelését, és milyen hatással van ez a tanári pálya vonzerejére, különösen a fiatalok körében?

Régen várt, példaértékű béremelést kaptak a pedagógusok, ami nagy vonzerőt jelent a fiatalok számára, hogy a tanári hivatást válasszák. Látható a pedagógus karokra való jelentkezők számottevő emelkedéséből is, hogy egyre többen látják biztosítva sikeres életpályájukat a pedagógushivatásban. E mellett a hosszabb ideje pályán lévő pedagógusok is kiemelkedő bérnövekedést értek el a januári fizetésemelésnek köszönhetően, melynek eredményeként egy visszaáramlás is megfigyelhető a pályaelhagyó pedagógusok körében. Ez a kettős hatás együttesen pozitív befolyással lehet a szakos ellátottság javulására is.

Milyen változásokat hoz az új teljesítményértékelési rendszer a pedagógusok mindennapi munkájában, és hogyan járulhat hozzá a szakmai fejlődésükhöz?

Pozitív változás várható az új teljesítményértékelési rendszertől, amelynek a bevezetését a pedagógusok többsége támogatja. A 2024/2025-ös tanévben indult pedagógusértékelésben a többletteljesítmény pénzbeli elismerést is tartalmaz a legjobban teljesítő kollégák számára. Emellett azt is megtudják, szakmailag hol tartanak, vagyis mik az erősségeik és melyek az esetlegesen fejlesztendő szakmai területeik. A teljesítmény-

értékelés az intézmények működésébe is visz egy kis szint, hiszen a pedagógusok a vállalásaikkal javítani tudják a munkájuk hatékonyságát, motiváltabbá válhatnak.

Az új továbbképzési rendszer bevezetésével milyen konkrét lépéseket terveznek a pedagógusok szakmai tudásának frissítése és gyakorlati alkalmazása érdekében?

A hamarosan induló új továbbképzési rendszerben a pedagógusoknak ötéves ciklusonként 120 óra kreditet kell teljesíteni. Ennek egyik felét az intézményvezető jelöli ki, ezek a **tartalmi megújító képzések**, melyek a pedagógusok szakképzettségének megújításához, kiegészítéséhez járulnak hozzá a Nemzeti Közzolgálati Egyetem szervezésében. A másik, **választható** hatvan kreditet pedig a pedagógusok határozhatják meg nevelő-oktató munkájukhoz szükséges ismeretek bővítésére, fejlesztésére, melynek szervezését az Oktatási Hivatal látja el. A gyógypedagógus, konduktor, fejlesztőpedagógus vagy óvoda-, iskolapszichológus szakképzettségek tekintetében a pedagógus-továbbképzést **kizárólag választható továbbképzéssel teljesíthetik**, ahol szakterületük ismereteit bővíthetik és pedagógusi munkájuk fejlesztésére szolgáló továbbképzésekből választhatnak.

Az új továbbképzési rendszer azért is fontos, mert a szakmai tudást folyamatosan meg kell újítani és a pedagógiai gyakorlatba beépíteni, kamatoztatni szükséges. Az itt megszerzett ismeretek nemcsak elméleti, hanem gyakorlatorientált képzéseket is jelentenek. Lényeges továbbá az is, hogy amikor a képzésekről vizsgatérnek, tovább tudják adni a megszerzett tudást a saját oktatói közösségükben, mivel szükség van a belső tudásmegosztásra is a pedagógusok körében.

Ez a változtatás a továbbképzési rendszerben egyszerűsítheti az intézményvezetők és pedagógusok számára a képzések kiválasztását, hiszen az Oktatási Hivatal honlapján nyilvánosságra hozza az összes továbbképzést, úgy rendszerezve, hogy tartalmi megújító képzésről, választható képzésről vagy hitéleti képzésről van-e szó. A honlap pedig minden érdekelt számára közvetlenül, rendszerezett formában elérhető.

A kormányrendelet célja az is, hogy egységesen megfogalmazott szakmai követelmények szerint kidolgozott képzések kerüljenek fel az OH felületére, melyek pontosan és egyértelműen fogalmazzák meg a továbbképzés elvárható eredményét, és hogy mely szakterületen foglalkoztatott pedagógusoknak ajánlják a képzés elvégzését.

Mi indokolta a Nemzeti Pedagógus Kar (NPK) jogi tanácsadó szolgáltatásának elindítását, és milyen segítséget nyújt ez a pedagógusok számára?

Az elmúlt időszakban is lehetett etikai kérdésekben a Karhoz fordulni, de sok esetben kaptunk tagjainktól egyéb jogi kérdésekben is megkeresést. Ennek a jelentkező igénynek a kielégítése céljából a pedagógusok számára új szolgáltatás indult – a jogi tanácsadás.

Az érdeklődők úgy vehetik igénybe, hogy az NPK jogi előadója minden hónap második keddjén – *14.00 órai kezdettel* – fogadóórát tart, melyre **előzetes bejelentkezés szükséges**. A Kar tagjai számára a jogi szaktanácsadás jelenléti formában érhető el, 30 perces konzultáció keretében a Kar központi irodájában (1085 Budapest, Könyves Kálmán körút 40).

Milyen lépéseket tervez a Nemzeti Pedagógus Kar a pedagógusok szakmai fejlődésének támogatása és érdekeik hatékony képviselete érdekében?

A Kar minden fontosabb oktatási kérdésben, törvényi változáskor a pedagógusok tájékoztatására konferenciákat szervez vármegyei és tagozati szinten is. Előadónak a témák szakavatott képviselőit kérjük fel, ahol a résztvevők hasznos információkat kaphatnak – a kérdéseikre pedig válaszokat. A konferenciák vármegyei szinten általában jelenléti formában történnek egy-egy közérdekű témában, míg a szakmai tagozatok tanácskozásai egy-egy speciális témakörben, online formában szerveződnek, melyre az ország teljes területéről bekapcsolódhatnak az érdeklődő pedagógusok.

Hogyan kívánja elősegíteni az oktatási intézmények magas színvonalú működését és a diákok minőségi nevelését?

Alelnöki munkám során fontosnak tartom, hogy meglévő szakmai tudásom, információs és kapcsolati hálóm felhasználásával és kibővítésével elősegítsem az oktatásban dolgozó kollégáknak a Kar felé irányuló szakmai igényeinek teljesítését.

A saját munkámat és a Kar munkáját is akkor tekintem sikeresnek, ha a pedagógusok visszajelzései alátámasztják a szervezetünk és alelnöki munkám szükségességét és szervezetünk fejlődését.

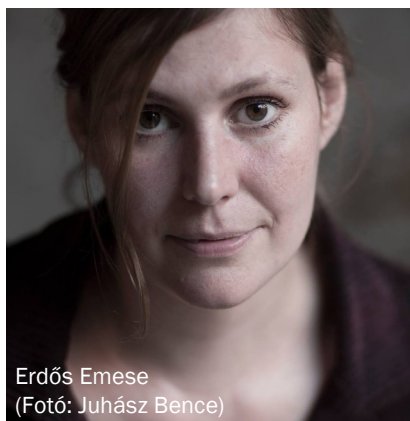
Egyben fontosnak tekintem az oktatásirányítással való folyamatos konzultációt és konstruktív egyeztetéseket az oktatás fejlesztése érdekében, melynek megvalósulása esetén munkámmal is hozzájárulhatok az oktatás magasabb színvonalú működéséhez és a minőségi neveléshez.

Természettudomány a filmvászonon

Nemzetközi projekt a filmes oktatási segédeszközök fejlesztéséért

Vizuális korunkban a hetedik művészet, kilépve a vetítőtermekből, a pedagógiában is egyre nagyobb teret kap. Noha a filmművészet és -elmélet alapvetően a humán tudományokkal rokon, szemléltetőeszközként nagyfokú interdiszciplináris potenciál jellemzi. A film reál tudományos alkalmazásának lehetőségeiről, valamint a vonatkozó oktatásmódszertani megújulás kapcsán körvonalazódó pedagógiai együttműködésekéről **Erdős Emesével**, az NFI Filmarchívum oktatási projektmenedzserével és **Ember Borbálával**, a Szigethalmi Széchenyi István Általános Iskola biológia szakos pedagógusával beszélgettünk.

Szöveg: Bodon Gergely Dávid

Erdős Emese
(Fotó: Juhász Bence)

Hogyan és milyen irányelvek mentén indult el a FilmED-projekt? Milyen fejlesztések zajlottak eddig a program keretében?

Erdős Emese (E. E.): A Kreatív Európa MEDIA rendszeresen ír ki pályázatokat azzal a céllal, hogy minél többen megismerjék az európai mozgóképkultúrát, és hogy az oktatásban is nagyobb szerepet kapjon a film. A pályázat konzorciumában sok éve dolgozik szoros együttműködésben több európai ország (így a magyarországi Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum mellett a németországi Goethe-Institut, a csehországi Krutón z.s., a lengyelországi The Andrzej Wajda Center for Film Culture, az észak-macedóniai Cinematheque of North Macedonia, valamint a szlovákiai Kino Úsmev). Ehhez kapcsolódóan még 2023 elején kerestek meg a Krutóntól, hogy örömmel pályáznának velünk. A közös munka során kölcsönös figyelemmel kísértük végig, ki hogyan halad a maga programjával és mi az, amiben fejleszteni szeretne. A Klassz programmal szerettük volna a természettudományos tantárgyakat is beemelni ebbe a nemzetközi oktatásfejlesztési folyamatba. Több szaktanárral is konzultáltunk, milyen módon lehetne a leghatékonyabban megelőzni a lehető legtöbb korosztályt. Az ő segítségükkel vált lehetővé, hogy óvópedagógiai, köz- és felsőoktatási programjainkon keresztül akár már 3 éves kortól egészen az egyetemig kínáljunk kreatív megoldásokat a film pedagógiai alkalmazására és népszerűsítésére.

A mi aktivitásunk alapvetően három fázisból áll. A FilmED-projekt részeként még 2024 áprilisában indítottuk el az elsőt, ez volt a Magyar Animáció 110 workshop [a megvalósult projektről [2024/1-es](#) és [2024/7-8-as](#) számunkban olvashatnak bővebben – a szerk.]. A projekt során úgynevezett pre-cinema (mozi előtti) eszközöket gyűjtöttünk és ezekre alapozva hoztunk létre különféle korosztályok számára egy sor interaktív, játékos workshopot. Az egyéni érdeklődők és kiscsoportos foglalkozások mellett először sikerült egész osztályokat is bevonzanunk. A pályázat kulcsszerepet játszott abban, hogy elindíthassuk azt a workshopsorozatot, amit azóta is töretlen sikerrel tudunk folytatni, és aminek reményeink szerint a pályázat lejárta után sem kell búcsút intenünk. Tavaly összesen 416 tanár és diák járt nálunk, idén is már öt csoportot volt szerencsénk fogadni. Nagy örömről kezd híre menni az általunk kínált lehetőségeknek: Debrecenből, Szegedről, Tihanyból és Kecskemétre is jelentkeztek már be hozzánk csoportos látogatásra.

Ember Borbála
(Fotó: Gräff Gergely)

Fotó: NFI – Filmarchívum, Dózsa Márton

Az első fázis részeként azonban nem csupán megtartani igyekeztünk ezeket a programokat, hanem arról is próbáltunk átfogó leírást adni, hogyan lehet ilyen workshopokat tartani, éppen azért, hogy ne kelljen feltétlenül Budapestre utazniuk az iskolai csoportoknak azért, hogy kipróbálhassák ezeket. Ezekben a leírásokban a Nemzeti alaptantervhez kapcsolódva igyekszünk választ adni azokra a kérdésekre, hogy mennyi idő egy ilyen workshopra felkészülni, hogy korosztálytól függően miről, mennyi ideig érdemes beszélni a gyerekekkel, milyen tantárgyakba lehet ezeket a módszereket beépíteni, vagy hogy témakörtől függően milyen technikai háttérre van szükség. Noha ezeket a workshopokat első körben oktatási intézményeknek ajánljuk, a gyakorlatok minimális eszközigényének köszönhetően akár művelődési házak, könyvtárak, mozik, film- és kulturális fesztiválok is könnyen használhatják. Ezek a módszertani útmutatók 2025 végére lesznek elérhetőek a FilmED honlapján magyar, német, angol, szlovák, cseh, macedón és lengyel nyelven.

Milyen az együttműködés a pedagógusokkal? Milyen visszajelzések érkeznek az elkészült oktatási segédeszközökről?

E. E.: A pre-cinema workshopok során külön öröm volt közvetlenül is találkozni a tanárokkal és a diákokkal, mert így első kézből láthattuk, hogyan is megy a gyakorlatok terepi alkalmazása. A következő, második fázisban már azzal foglalkozunk, hogyan lehet összekötni a természettudományos tárgyakat a klasszikus filmekkel. Még az Animáció 110 projekt során kezdtük

el mélyebben vizsgálni természettudomány és film kapcsolatát, a mozgóképek technikai hátterét képező fizikai-biológiai feltételek pedig már önmagukban is remek hidat képeznek a kettő között. A továbbhaladáshoz már szaktanári segítségre volt szükségünk, így 2024 tavaszán első ízben kértünk fel reáltudományos tárgyakat oktató tanárokat, hogy kezdjünk el együtt gondolkodni a segédanyagok szerkesztésén. Első körben egy veszprémi fizikatanárral sikerült konzultálnunk, aki el is vállalta az első anyagok fejlesztését. Az egyeztetések során elküldtünk neki egy listát azokról a filmekről, amikről laikusként el tudtuk képzelni, hogy relevánsak lehetnek, de nagy örömünkre ő is ajánlott párat, így végül egy hat filmből álló lista alapján el is kezdhettük kidolgozni az első fizikaórákhoz szánt filmes tansegédleteket. Ezek már mind elérhetőek a honlapunkon (nfi.hu). Második körben, 2024 őszén kértünk fel még két pedagógust, akik biológia és földrajz tantárgyakhoz dolgoztak ki anyagokat.

A filmek kapcsán fontos szempont volt, hogy legyen a tarsolyban olyan film is, amiben nincs dialógus, hogy akár nemzetközi szinten is könnyen lehessen hasznosítani. Mindezidáig hat segédletet publikáltunk. Az első anyagok közzétételékor egy felhívást is kiírtunk, ugyanis továbbra is keresünk még olyan tanárokat, akik matematika, biológia, földrajz vagy kémia tárgyakban tudnának segíteni nekünk. Mindemellett szeretnénk volna, ha minél több iskolából, minél többféle korosztályt és tárgyat oktató pedagógus jelentkezik ezek kipróbálására is, és szerencsénkre Budapesttől Zalakarosig az ország több tájáról jelentkeztek tanárok, magán-, állami- és egyházi iskolákból egyaránt. Február közepén indítottuk el azokat a módszertani, később a tanárok visszajelzéseinek is helyet adó workshopokat, amelyek alkalmával egészen izgalmas felismerések is születtek: volt például olyan anyagunk, ami kimondottan földrajzórahoz készült (*Georg Höllering Mórincz Zsigmond Komorló* című elbeszélése alapján készült *Hortobágy* című filmje), de egy nyelvtanár is úgy döntött, hogy kipróbálja a segédletet. ▶

Fotó: Horváth Andor

Milyen lehetőségeket kínál a mozgókép formanyelve a nem szaktárgyi oktatásban, és hogyan jelenhet meg a film a humán tudományos oktatáson kívül?

E. E.: Ha csak a már említett *Hortobágyra* vagy *Gál István Pályamunkások* című alkotására gondolok, a filmek plasztikusságát emelném ki. Nagy előnye az órára bevitt filmnek, hogy olyan dolgokra is felhívhatja a figyelmet, amelyek korábban nem kerültek a látóterünkbe. Éppígy nem magától értetődő, hogy egy sínpályarendszer tökéletes megtervezéséhez és lefektetéséhez mennyi mindent kell tanulnia a tervezőnek vagy a kivitelezőknek. Ezek az egyszerűnek tűnő, a mindennapi életben csak úgy alánk simuló dolgok talán túl közel is kerültek már hozzánk, hogy rájuk tudjunk csodálkozni. A *Hortobágy* esetében ugyanígy felvethető, hogyan is néz ki, mit és hogyan eszik, hogy mozog és él egy racka juh. Noha a *Hortobágy* nem természetfilm, mégis dokumentarista igénnyel mutatja be a táj élővilágát. Érdekes visszacsatolás volt továbbá, hogy mivel mindkét film fekete-fehér, és a régmúltat ábrázolja, ezek az aspektusok már önmagukban is képek voltak lekötni a diákokat, akik érdeklődve várták, mi fog ezekből kisülni. A *Pályamunkások* kapcsán pedig még az is felöltött a tanároknak, hogy noha a segédlet fizikaórára készült, éppolyan jól lehetne használni például ének-zene vagy matematikaórán.

Milyen természettudományos tárgyakhoz készültek eddig filmes oktatási segédanyagok? Milyenek vannak még készülőben?

E. E.: Mindezidáig fizika-, biológia-, természettudomány-, földrajz-, valamint közösségnevelés-órákhoz készítettünk reáltudományos filmes tansegédleteket. Ezeket túl nagyon szeretnénk, ha kémia- és matematikaórához is születnének ilyen anyagok (és épp körvonalazódik bennünk, hogyan lehetne ének-zene tárgyhöz is készíteni). A kémia és matek kapcsán egyelőre az erre fogékony tanárok megkeresése, valamint a tantárgyak sajátosságainak való megfelelés jelentik a legnagyobb

kihívást. Első ránézésre a film anyagi feltételei, valamint az előhívás kémiája adják magukat evidensen, ennek iskolai demonstrálásához azonban nincsenek eszközeink. Éppígy, noha nagyon érdekes kémiai szempontból, hogy maga a film hogy jön létre, ezt a folyamatot már sokkal nehezebb konkrét filmekhez kötni. E nehézségek áthidalása, valamint a harmadik fázis megvalósítása jelentik a legfőbb terveinket jövő nyárra. A harmadik fázisban a természettudományos, humán és művészeti tárgyak összekapcsolását és alkalmazását vizsgálnánk közösen egy négynapos nyári akadémia keretében a Filmarchívumban. Erre valamennyi tanárt meginvitáljuk majd, aki segédkezett az anyagok összeállításában és tesztelésében, illetve olyan pedagógusokat is szeretettel várunk, akik most szeretnének csatlakozni a programhoz, hogy közösen nézhessük meg, hogyan is lehetne továbbfejleszteni ezt a közösen létrehozott alapot.

Hogyan építhető be a film a biológia tárgy oktatásába? Hogyan segíti a biológia-tananyag átadását, szemléltetését?

Ember Borbála (E. B.): Filmet nézni mindenki szeret, manapság éppúgy, mint régebben. Felkelteni a tanulók figyelmét viszont egyre nehezebb. Úgy gondolom, a filmekkel könnyebben lehet motiválni őket és közelebb is kerülhetünk hozzájuk. A mai gyerekek pörgős mindennapjaihoz nekünk is alkalmazkodnunk kell. Nem szabad leragadnunk csak a frontális oktatásnál, fontos a megújulás! Iskolánkban például sikerrel alkalmazunk olyan, a Komplex Alapprogram során elsajátított oktatási módszereket, amelyekbe a filmeket is könnyűszerrel be tudjuk építeni. Ezeket a foglalkozásokon tulajdonképpen úgy szórakoznak a gyerekek, hogy közben aktívan gondolkodnak, tanulnak. Játészva keresik az ok-okozati összefüggéseket, rácsodálkozva, hogy a biológia ott van a mindennapjainkban! Ha csak megfigyelik a környezetüket, saját testük változásait, már félig el is sajátították a tananyagot. Az elkészült tanári segédletek felhasználásának éppígy számtalan módja lehet. Feldolgozhatjuk azokat a tanóránkon, de projektmunkához is tökéletesek. Az is megoldható, hogy csak 1-2 feladatot emelünk ki, ami az adott órához illeszkedik, ugyanakkor éppoly könnyen kiadhatók egyéni vagy páros projektnek, mint otthon elvégzendő házi feladatnak.

Milyen szempontokat kell figyelembe venni a biológia tárgy egyes témái kapcsán a megfelelő filmes anyag kiválasztásánál?

E. B.: Az egyik legfontosabb, hogy felkeltsük a tanulók érdeklődését. Akár olyan alkotásokat is be lehet csempészni egy tanórába, amiket egyébként a mai gyerekek nem biztos, hogy valaha is megnéznének. Fontos, hogy kreativitásra és gondolkodásra ösztönözzék az egyes anyagok a gyerekeket, ugyanakkor a biológiaoktatás specifikus volta miatt arra is figyelni kell, hogy mindig a megfelelő korosztálynak szóljanak a filmek. Szerencsére a biológiatanítás nagy előnye, hogy sok a jól szemléltethető téma, vagyis könnyű elkápráztatni a hallgatót, ami a tananyag elsajátítását is nagyban

Fotó: Horváth Andor

megkönnyíti. Számos olyan film van, ahol a látvány önmagáért beszél, és ott vannak az örök klasszikusok! Egyre több olyan film és mese gyarapítja a repertoárunkat, amit bármikor elővehetünk a tarsolyunkból, és biztos sikerünk lesz vele – legyen szó a *Vukról*, a *Ludas Matyiról*, vagy épp a *Pogány Madonnáról*! Ezek a filmek mindenkit lekötnek, és tökéletesen oktatható velük az ötödikes-hatodikos természettudomány, akár a hetedikes biológia!

Milyen oktatási segédanyagok megalkotásában vett eddig részt és milyen tapasztalatokat szerzett az NFI-Filmarchívummal való együttműködések során?

E. B.: Emesének köszönhetően gördülékeny volt az együttműködés, mindig mindenben segítőttem benne. Folyamatos volt a kapcsolattartás, e-mailen, telefonon, akár videóchaten keresztül. Temérdek segítséget kaptam az elinduláshoz, egy-egy elkészült segédlet után pedig nem kevesebb pozitív megerősítést! Ezek is arra ösztönöztek, hogy tovább haladjak. Eddig összesen tíz tanári segédanyagot készítettem, és remélem, lesz még lehetőség többre is! Ezek között vannak természetismeret-órákon felhasználható ötödik és hatodik évfolyamnak szóló tananyagok, de hetedik-nyolcadik osztályos biológiaórákra is készítettem tansegédletet. Valamennyit öröm volt elkészíteni! Mindegyik szerkesztése során találtam valamit, ami előrevitt, ösztönzött. Kicsit én is kimozdultam közben a komfortzónámból; kreatívvá tett a film. Az elején azt gondoltam, hosszabb mozifilmekhez biztos könnyebb lenne segédanyagot készíteni. Emese ösztönzésére azonban kimondottan rövidfilmeket kerestünk, a nemzetközi FilmED-projektbe ágyazva ugyanis főként ilyenekre van szükség. Hamar beláttam, hogy rövidfilmekhez, filmrészletekhez nemcsak egyszerűbb segédleteket készíteni, de könnyebb is ezek tanórai felhasználása. Iskolai keretek között nincs ideálisabb egy 8–10 perces rövidfilmnél vagy filmrészletnél, hisz valljuk be, mind küzdünk azzal, hogyan is érjünk a tananyag végére úgy, hogy mindeközben minőségi oktatást is nyújtsunk a gyerekeknek.

Hogyan illeszkedik saját pedagógiai gyakorlatába a film? Milyen reakciók érkeznek a tanulók részéről az oktatási segédanyagokra? Milyen ezek visszhangja a pedagógusközösségben belül?

E. B.: A mozifilm, rajzfilm alkalmazása a természettudományok terén még elég újkeletű, jóllehet számos videót alkalmaztunk eddig is szemléltetés, problémafelvetés céljából. Az NFI-Filmarchívum Klassz programja során még csak egy tanári segédletet volt szerencsém kipróbálni. Egy hatodikos osztályommal *Georg Höllering Móricz Zsigmond Komorló* című elbeszélése alapján készült *Hortobágy* című filmjét dolgoztuk fel, *Kovács Tamás* tanári segédlete alapján. Kiválóan illeszkedett aktuális, „Hazánk nagy tájai – Alföld” jellegű témakörünkbe a feladat.

Még mielőtt nekiláttunk az órai munkának, röviden meséltem a gyerekeknek arról a projektről, amiben

Fotó: Horváth Andor

részt veszek. A segédanyag megnézésekor ugyan volt pár tanuló, aki furcsállotta, hogy nem olyan pörgős a film, mint amihez hozzászórtak, ráadásul fekete-fehér, de összességében érdeklődéssel fogadta a 23 fős osztály az órára hozott filmes tansegédletet. Csoportmunkában dolgoztak, és volt egy-két feladat, amelyek megoldásában még internetes segítséget is tudtak használni több-kevesebb sikerrel. A munka során jutottam arra a következtetésre, hogy a korosztály internetes keresési módszereit is fontos lenne fejleszteni. A projekt elvégzése után viszont csupa pozitív visszajelzést kaptam tőlük. Kiderült, hogy szeretnek csoportban dolgozni és érdekesnek találták a feladatokat, a projektmunka során készült, osztályteremben kitett művekben pedig még másnap is örömeiket lelték.

Igazgatónőnk, *Wéber Adrienn* mindig ösztönöz bennünket az új dolgok kipróbálására, a játék tanórákba való becsempészésére – kitűnő lehetőséget teremtenek erre ezek a segédletek. Nagy segítség ez azoknak, akik eddig is próbáltak játékos feladatokat beiktatni, vagy érdekességeket mutatni a feladatok során. Természettudományt oktató kollégáimnak is meséltem a projektről, és megosztottam velük az NFI elérhetőségét, a Klassz program lehetőségét. Remélem, hogy egyre többen fogják tudni alkalmazni ezeket a jövőben. Én mindenesetre már elhatároztam, hogy az elkövetkezőkben igyekszem minél több segédletet kipróbálni.

A diákok hangja erősebb, mint valaha – tudósítás a XIII. Országos Diáksparlamentről

2025. március 21. és 23. között immáron tizenharmadik alkalommal ülésezett az Országos Diáksparlament (ODP), amelynek – sorozatban hatodik alkalommal – Székesfehérvár, a Királyok Városa adott otthont. A háromnapos rendezvény során az ország 19 vármegyéjéből és a fővárosból érkezett 117 középiskolás delegált gyűlt össze, hogy a köznevelés kérdéseiről tárgyaljon, megvitassa a diákokat érintő problémákat, és megfogalmazza javaslatait az oktatási döntéshozók számára. A rendezvény lebonyolítását a Belügyminisztérium támogatta.

Szöveg: Szabó Dániel

Ünnepélyes nyitóülés a Sóstói Stadionban

A delegáltak pénteken érkeztek meg Székesfehérvárra, a Nemes Nagy Ágnes Kollégiumhoz, ahonnan díszes, táblás felvonulás keretében sétáltak át a Sóstói Stadion rendezvénytermébe, amely az esemény teljes időtartama alatt a parlament „főhadiszállásaként” működött. A város részéről az alpolgármester fogadta a fiatalokat, majd a nyitó plenáris ülésen dr. Cser-Palkovics András polgármester, Mészáros Attila alpolgármester és dr. Maruzsa Zoltán köznevelésért felelős államtitkár köszöntötték a résztvevőket.

Dr. Maruzsa Zoltán beszédében ismertette a 2024-es ODP ajánlási pontjaival kapcsolatos fejleményeket. Elmondása szerint a tavalyi évben elfogadott 63 pontból 22 teljesült maradéktalanul, 7 részben valósult meg, míg egy pont jogi okokból nem volt teljesíthető. Hét javaslat megvalósítása jelenleg is folyamatban van, több kérdésben pedig más minisztérium az illetékes, amelyekkel szintén folytattak egyeztetéseket.

A megnyitót követően a jelenlévők hallhattak az Országos Diáktanács (ODT) elmúlt éves munkájáról, Nagy Anna és Lehota András Péter beszámolójában. Bemutatkozott a Nemzeti Ifjúsági Tanács is, Kovács Péter elnök előadásában. A pénteki program zárásaként az előző évi ODP-n készült fotókból összeállított montázst tekintették meg a résztvevők.

I Fórum a döntéshozókkal

A pénteki nap második felében fórumot tartottak a delegált diákok számára, ahol kérdéseket tehetek fel az oktatási döntéshozóknak. A fórumon részt vett dr. Maruzsa Zoltán államtitkár, dr. Balatoni Katalin köznevelési helyettes államtitkár, Hajnal Gabriella, a Klebelsberg Központ elnöke, Brassói Sándor, az Oktatási Hivatal (OH) elnöke, dr. Vanó Renáta, az OH felsőoktatási elnökhelyettese és dr. Áráy-Tamás Lajos, az oktatási jogok biztosa.

A beszélgetést Pintér Ambrus, a Diáktájékoztató főszervezője moderálta. A fórum során számos kérdés érkezett – köztük előre megfogalmazottak és helyben született felvetések is. Az este egyik legnagyobb visszhangot kiváltó kérdését Nagy Barnabás, budapesti ODT-tag tette fel: „Önök szerint mi a legnagyobb gondja a magyar oktatási rendszernek?” – ezzel szimbolikusan is a döntéshozók felé fordította a diákok gyakran egymás között megvitatott kérdését. Később így folytatta: „Ha minden kapu nyitva állna, pénzügyi vagy bürokratikus akadály nem lenne, mi lenne az első dolog, amin változtatnának?”

A válaszok között szerepelt a gyógypedagógusok számának növelése, az SNI-s tanulók ellátásának javítása (Hajnal Gabriella), a korai iskolaelhagyás visszaszorítása (Maruzsa Zoltán), a pedagógusok támogatása (Balatoni Katalin), valamint az a bizalom, amelyre a tanulók egyetemi tanulmányai során is szükség van (Vanó Renáta). Maruzsa Zoltán megosztotta azt is, hogy emlékiratot kíván írni munkásságának eredményeiről és kudarcairól. Dr. Áráy-Tamás Lajos zárásként úgy fogalmazott: ha lenne varázspálcája, még hangsúlyosabbá tenné az ODP szerepét, és az oktatáspolitikai fontosságát is növelné.

Szekcióülések: közös gondolkodás, közös munka

Szombaton reggel megkezdődtek a szekcióülések, amelyek a diákszemélyi munka legaktívabb szakaszát jelentették. A nap folyamán tematikus csoportokban dolgoztak a delegáltak: javaslatokat vitattak meg, pontosítottak és szavaztak meg. A rutinosabb résztvevők már kényelmes ruhában, kávéval felszerelve vettek részt a megbeszéléseken, míg az újoncok számára a nap első felét játékos ismerkedés és csapatépítés töltötte ki.

A szekcióülések közben közös sétára is sor került, amely során a diákok megismerhették Székesfehérvár történelmét és a Városháza épületét. A visszatérés után következett a munka legfontosabb része: a javaslati pontok kidolgozása: a megyékből hozott felvetéseket helyben formálták végleges javaslatokká.

Az ötletbörzék során több humoros, de végül elvetett javaslat is elhangzott, például hogy az ODT-nek legyen saját focicsapata, vagy hogy az ötödik osztály után tiltsák be a matek tantárgyat. Ugyanakkor több komoly pont is született, amelyeket minden résztvevő egyöntetűen támogatott. Ilyen volt például az egynél többször évet ismétlő diákok számára kidolgozandó felzárkóztató program, vagy az a kezdeményezés, hogy a végzősök a használt iskolai digitális eszközöket kedvezményesen megvásárolhassák vagy akár ingyenesen megkaphassák.

A szekciók összesen 142 javaslatot állítottak össze, amelyek szombat este kerültek a 33 fős szerkesztőbizottság elé. A bizottság tagjai az éjszaka folyamán dolgoztak: a javaslatokat szövegezték, összevonták, szűkítették és végül szavazással döntöttek a végleges ajánlásokról.

Éjszakai műszak és táncbáz

Miközben a szerkesztőbizottság tagjai a „csendes éjszakai műszakban” dolgoztak, a többi delegált a kollégiumban lazíthatott: táncbáz és DJ biztosította a szórakozást. Az esti program a közösségi élmények mellett lehetőséget adott a nap feszültségeinek levezetésére is.

A szerkesztőbizottság munkáját Mészáros Attila alpolgármester és dr. Jásper András, a Diákközeleért Alapítvány elnöke is segítette. Az eredetileg 142 pontból álló javaslatlistát végül 49-re szűkítették le – ezek képezték a vasárnapi záró plenáris ülés vitájának alapját.

Záróülés és az ajánlási csomag átadása

A vasárnapi ülésen a delegáltak szavaztak a 49 pontból álló tervezetről, amelyet végül 48 pontos javaslatcsomaggá formáltak. Az elfogadott csomagot ünnepélyes keretek között adták át dr. Maruzsa Zoltán köznevelési államtitkárnak. A zárás részeként elbúcsúztak a résztvevők, megtekintették az eseményen készült képekből és videókból összeállított montázst, majd újabb közös képek és interjúk készültek.

A javaslatok megvalósítását mostantól az Országos Diáktanács követi nyomon, amelynek ülésein a diákok mellett az oktatási kormányzat szakemberei is részt vesznek. A pontok sorsáról és a megvalósítás állásáról az ODT közösségi felületein rendszeres tájékoztatást adnak.

Érdemi munka és közös célok

A diákszemélyi parlament nemcsak formális esemény: valódi érdekképviselői fórum, ahol komoly munka zajlik. A XIII. Országos Diákszemélyi Parlament során elfogadott 48 javaslat – a nyelvvizsgarendszer bővítésétől kezdve a tanulmányi ösztöndíjak bevezetésén át a WIFI-hálózat bővítéséig – a fiatalok igényeiből és tapasztalataiból született. Az, hogy a korábbi évek ajánlásainak akár 50–60%-a is megvalósul, azt bizonyítja, hogy a diákok hangja nem csak szimbolikus: valódi súlya van a köznevelés alakításában.

A Heves megyében sajátos nevelési igényűnek minősített, percepció alapján cigánynak tekinthető iskolaköteles gyermekek száma – 2024

A Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.214/2020/10. számú II. fokú ítéletével (II. fok az Egri Törvényszék 12.P.20.166/2014/96. számú ítélete) arra kötelezte az Emberi Erőforrások Minisztériumát, hogy „2021. január 1. napjától kezdődően öt éven keresztül minden naptári évben vizsgálja meg a Heves megyében sajátos nevelési igényűnek minősített, percepció alapján cigánynak tekinthető iskolaköteles gyermekek számát, az adott naptári évben elvégzett vizsgálat eredményét és a jogsértés megszüntetése érdekében meghozott intézkedéseit pedig a következő naptári év március 31. napjáig tegye közzé a honlapján.”

Szöveg: **Dr. Kiss László** pedagógiai szakszolgálati és gyógypedagógiai referens Belügyminisztérium Köznevelési Államtitkárság

Állítás: „1993-ban a speciális oktatásban a gyermekeknek legalább a **42%-a** roma származású volt.” (D)

Válasz: Jelenleg a sajátos nevelési igényű tanulóknak **23%-a** roma származású (a 2418 sajátos nevelési igényű tanulóból becsülten 553 tanuló).

Megjegyzés: az elmúlt év mérésével megegyező adat.

Állítás: „A Hazai térségfejlesztő Rt. ... 2003 decemberében Stratégiai Programot készített a Heves megyei cigány társadalom fejlődéséért, amelyben kitért arra, hogy a jogszabályi rendelkezések ellenére olyan roma gyermekek is kisegítő iskolákba, osztályokba kerültek, akikről szakmailag megnyugtató módon nem bizonyosodott be, hogy értelmi fogyatékosok. Emiatt a vizsgálattal érintett időszakban a megyében működő speciális iskolákban **80%**, a speciális osztályokban **98%** volt a romák aránya.” (D)

Válasz: Jelenleg az enyhe értelmi fogyatékos tanulók **40%-a** roma származású (az 596 enyhe értelmi fogyatékos tanulóból becsülten 237 tanuló).

Megjegyzés: az elmúlt év méréséhez képest 2 %-kal magasabb adat, mely eltérés nem szignifikáns.

Állítás: „Az Európa Tanács emberi jogi biztosa azonban 2006-ban megállapította, hogy a roma gyermekek **20%-át** továbbra is speciális osztályokba irányítják, ezzel szemben a többségi gyermekeknek mindössze **2%-át**.” (EJEB)

Válasz: Jelenleg a roma tanulók **12%-a**, a „többségi” tanulók **4 %-a** sajátos nevelési igényű (becsült adatok).

Megjegyzés: Mindkét csoport esetében az elmúlt évhez képest 1 %-kal magasabb adat, amely jellemzően a pszichés fejlődési zavar adataira vezethető vissza. Az 1 % eltérés nem szignifikáns.

A jelzett 12 %, illetve 4 % becsült adathoz még az alábbiakat kell megjeleníteni. A 2021. évi és a 2022. évi adatelemzéskor a 2011. évi népszámlálás Heves vármegyei 6–23 éves kohorsz adatait vettük alapul a becslésen alapuló eredményeinknél. A 2011. évi népszámláláskor a Heves vármegyei 6–23 éves teljes kohorszban 7365-en vallották magukat roma nemzetiségűnek.

A 2023. évi és 2024. évi adatelemzéskor már a 2022. évi népszámlálás adatait vettük alapul a becslésen alapuló eredményeinknél. 2022-ben a népszámláláskor már csak 4439-en vallották magukat roma nemzetiségűnek (az előző 7365 fő helyett) a 6–23 éves kohorszban Heves vármegyében, mely nem reális, a roma lakosság közel 40 %-kal való csökkenése nem alátámasztott. Ez az erőteljesen alacsonyabb népszámlálási adat a roma nemzetiségi önbevallás problémáira vezethető vissza, amely a sajátos nevelési igényű roma és nem roma tanulókra vonatkozó becslésünket is torzítja.

Budapest, 2025. március 12.

Az adatgyűjtés és adatelemzés módszertanát a megelőző évek publikációi tartalmazzák. A fentiek alapján az alábbiak állapíthatóak meg [jelezve a Debreceni Ítéltábla (ID) ítéletében hivatkozott és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt folyt Horváth és Kiss kontra Magyarország per ítéletében elhangzott állításokat és az adatok alapján arra adott válaszainkat]:

A	B	C	D	E	F	G	H	I
A sajátos nevelési igény típusa	A KIRSTAT adatai szerint sajátos nevelési igényű tanuló*	Közülük a 2024. évben vizsgált sajátos nevelési igényű tanuló	A 2024. évben vizsgált sajátos nevelési igényű tanuló közül percepció alapján nem roma nemzetiségű	A 2024. évben vizsgált sajátos nevelési igényű tanuló közül percepció alapján roma nemzetiségű	Az összes évben vizsgált sajátos nevelési igényű tanuló adatai alapján a nem roma nemzetiségűek becsült száma	Az összes és a 2024. évben vizsgált sajátos nevelési igényű tanuló adatai alapján a roma nemzetiségűek becsült száma	A nem roma nemzetiségű sajátos nevelési igényű tanuló becsült aránya a teljes 6-23 éves nem roma nemzetiségű népességhez viszonyítva**	A roma nemzetiségű sajátos nevelési igényű tanuló becsült aránya a teljes 6-23 éves roma nemzetiségű népességhez viszonyítva**
Enyhe értelmi fogyatékos	596	151	91	60	359	237	1	5
Középsúlyos értelmi fogyatékos	143	37	27	10	104	39	0	1
Hallási fogyatékos***	85	4	1	3	21	64	0	1
Látási fogyatékos	16	3	3	0	16	0	0	0
Mozgásszervi fogyatékos	39	4	3	1	29	10	0	0
Beszéd fogyatékos	214	34	31	3	195	19	0	0
Autizmus spektrum zavar	423	121	113	8	395	28	1	1
Egyéb pszichés fejlődési zavar	750	365	284	81	584	166	1	4
Halmazottan fogyatékos, illetve súlyos és halmazottan fogyatékos	152	11	10	1	138	14	0	0
Összesen:	2418	730	563	167	1865	553	4	12

* 2024. október 1-jei statisztikai adatközlés.
** A jelzés: 0, ahol az arány kevesebb, mint 0,5, de az „összesen” sor számításakor figyelembe vették. A nemzetiségi adatok forrása: népszámlálási adatok (2022)
*** Felülréprezentált adat, az Egri Mlinó István EGYMI és Kollégium nemcsak Heves megyei gyermekeket, tanulókat lát el.

Megmaradás, minőség és hatékonyság

Noha a közoktatásban való részvétel elidegeníthetetlen alapjog, sőt, a tankötelezettségnek megfelelően még csak nem is önkéntes a benne való részvétel, nemzetiségként ennek anyanyelvi igénybevétele már korántsem magától értetődő. Az anyanyelvi nemzetiségi oktatás minden civilizált állam oktatási infrastruktúrájának részét képezi, ennek eredményes működtetése, színvonalassá tétele azonban már az ezért felelősséget vállalókra hárul. E felelősség egyszerre komoly feladat és érdem, teljesítéséhez pedig valamennyi rendelkezésre álló erőforrásra és segítségre szükség van. A szlovákiai magyar oktatás helyzetéről, nehézségeiről és sikereiről **Fekete Irén**, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének (SZMPSZ) elnöke segített képet alkotni.

Szöveg: **Bodon Gergely Dávid** | Fotó: Sylvia FOTO, Kovács László

A Pedagógus Szövetség 1990-es megalakulása óta milyen változások mentek végbe a szlovákiai magyar oktatás terepi viszonyait és intézményi hátterét illetően?

Idén ünnepeljük az SZMPSZ fennállásának 35. évfordulóját. A megalakulás körülményei bátorságot, elkötelezettséget és kitartást követeltek az alapítóktól, akikre máig tisztelettel és megbecsüléssel emlékezünk. A Pedagógus Szövetség megalakulása és a rendszerváltás után a szlovákiai magyar oktatás jelentős változásokon ment keresztül. 2003-ban az SZMPSZ a Selye János Egyetemmel együtt a magyar tanítási nyelvű oktatási intézmények háttérintézmény-rendszerének hiányában saját szakmai háttérintézményként alapította meg a Comenius Pedagógiai Intézetet. A közoktatás politikai ideológiáktól való függetlenedése, az iskolatanácsok működésének törvénybe iktatása, a teljes szervezetszerű iskolák jogalanyivá válása, a fenntartói rendszer decentralizálása lehetővé tett bizonyos szintű intézményi autonómiát. Így vált lehetővé helyi tantervek megalkotása, vagy akár az intézmények saját arculatának kialakítása. Mindez elősegítette, hogy az iskolák még inkább a helyi közösségek igényeire reagáljanak. Az elmúlt három évtized azonban új kihívásokat is hozott magával, amelyek megoldása folyamatos alkalmazkodást és stratégiai gondolkodást igényel Szövetségünk részéről.

Szlovákiában az oktatásügy irányítása nagyrészt az aktuális politikai erőviszonyok függvénye. A rendszer-váltás óta immáron a 26. oktatási miniszter irányítja a tárcát, máig hiányzik azonban a nemzetiségi oktatás átfogó, hosszú távú koncepciója. Ezért is kiemelten fontos számunkra a magyar iskolahálózat megtartása

és megerősítése érdekében a kisebbségi oktatás minőségének folyamatos fejlesztése, az intézmények közötti együttműködés erősítése, valamint a korszerű pedagógiai módszerek és eszközök alkalmazása. A társadalmi változások, a demográfiai folyamatok, a modern oktatási elvárások alakulása, a pedagógushiány vagy akár az új oktatási reform bevezetése egyaránt jelentős terhet ró az iskolákra, azok vezetőire és a pedagógusokra. Az SZMPSZ azonban – szorosan együttműködve oktatási intézményeinkkel, a helyi és megyei önkormányzatokkal, civil szervezetekkel – azon dolgozik, hogy a magyar iskolák a jövőben is versenyképesek maradjanak, s hogy diákjaink saját anyanyelvükön, minőségi intézményekben, a legjobb oktatásban részesüljenek.

Milyen pedagógiai szakmai kérdésekben támogatja az SZMPSZ a szlovákiai magyar pedagógusokat?

Szövetségünk civil szakmai szervezet, amely a magyar pedagógusok általános és szakmai fejlődésének támogatása érdekében igyekszik képviselni azok sajátos érdekeit, szakmai érdekvédelmüket, különös tekintettel a szakmai fejlődésüket szolgáló lehetőségek és kínálatok bővítésére, gazdagítására, a pedagógusok közötti szakmai párbeszéd, tapasztalat- és információcsera lehetőségeinek és formáinak bővítésére, a köztük lévő együttműködés koordinálására, a felvidéki magyar pedagógusok bekapcsolására a hazai és Kárpát-medencei szakmai életbe. Mindehhez szorosan hozzátartozik a magyar tanulók és diákok tanulási, ismeretszerzési, művelődési lehetőségeinek a bővítése, a tehetséggondozás támogatása, a továbbtanulás és pályaválasztás segítése, ösztöndíjpályázatok, támogatások lebonyolítása, közvetítése.

Milyen szakmai konferenciák és országos rendezvények köthetők az SZMPSZ nevéhez?

Elsősorban a széles körű, igényes és magas szintű évközi és nyári továbbképzéseket, országos és régiós konferenciákat, valamint tematikus szakmai műhelyek sorát említeném, amelyek fókuszában az aktuális oktatási kihívások, innovatív tanítási módszerek és a pedagógusok szakmai fejlődése áll. Az országos hatósugarú rendezvények sorából kiemelkedik az 1995-től szervezett rozsnói pedagógustalálkozó, amely egyben közoktatási konferencia, a szakmai elképzelések és oktatáspolitikai megvalósítások közös megbeszélésének a színtere. A Kárpát-medencei magyar pedagógusközösségek egyik kiemelkedő rendezvényéről van szó, amely 30 éve töretlen szakmai lelkesedéssel és igényességgel várja az érdeklődőket, s valamennyi felvidéki magyar pedagógust, iskolavezetőt és oktatási szakembert. A szlovákiai magyar pedagógusok megbecsülése jeléül több kategóriában itt adják át az SZMPSZ-díjakat és a legmagasabb pedagógiai elismerést, a Felvidéki Magyar Pedagógus Díjat.

Az SZMPSZ volt a Kárpát-medencében az első olyan civil szakmai szervezet, amely 1992-ben megszervezte a szlovákiai magyar pedagógusok első nyári egyetemét, és ezzel hagyományt teremtett. A közkedvelt Nyári Egyetemre két helyszínen, Komáromban és Rimaszombatban kerül sor. Ez a programunk ma már egész Kárpát-medence-szerte ismert, és minden évben egyre több pedagógust köszönthetünk az anyaországból, Erdélyből, Vajdaságból, Szlovéniából. Mindemellert rendszeresen szervezünk tantárgyakhoz vagy aktuálisan fontos témához kötődő szakmai műhelyeket is, amelyek eredményeképp olyan, tapasztalt pedagógusok által szerkesztett tankönyvek, munkafüzetek és más hasznos kiadványok is születnek, amelyek képesek ellenpontosítani valamelyest a rendelkezésre álló, főként államnyelvből fordított taneszközök hiányosságait.

Az év folyamán egy-egy szakterületre összpontosítva folyamatosan zajlanak az Óvodapedagógusok, Intézményvezetők- és a Speciális Fejlesztő Szakmák Országos Társulásainak szakmai konferenciái. Ez utóbbi rendezvények azért is fontosak számunkra, mivel Szlovákiában égető a magyar nyelvű gyógypedagógusok, pszichológusok, logopédusok hiánya úgy az oktatási intézményekben, mint a szaktanácsadói hálózatban. Ezért is van hatalmas szükség a tanulásban akadályozott, testileg vagy mentálisan sérült, egészségkárosodott gyermeket nevelő családok támogatására, a velük foglalkozó pedagógusok ismereteinek bővítésére. Az SZMPSZ a világszerte elismert Semmelweis Egyetem Pető András Kara konduktív pedagógiai rehabilitációs programjának közvetlen partnere, valamint mi koordináljuk az általuk szervezett állapotfelmérést és fejlesztést is a felvidéki rászoruló gyermekek körében.

Az 1990-es évek közepétől kiemelt figyelmet fordítunk a tehetséggondozásra, melynek gerincét az anyanyelven zajló tanulmányi versenyek, műveltségi vetélkedők szervezése alkotja: a Simonyi Zsigmond helyesírási verseny, a Harmos Károly Képzőművészeti Pályázat és Kiállítás, az Olvasni jó!-országos irodalmi-történelmi vetélkedő, a Jókai és kora irodalmi-műveltségi vetélkedő,

a Kaszás Attila Versmondó Fesztivál, az ÖKO-Logika Környezetvédelmi Csapatverseny, a Felvidéki Fizikaverseny és a szakiskolásoknak szóló SzakmaSztár. Ugyancsak a tehetséges diákok motiválása érdekében indult útjára többek között a Kincskereső és a TUDOK, vagyis a kutató diákok versenye, mindemellert pedig egymást érik a gömöri pedagógiai projektek, a tehetséggondozó pályázatok, a Tehetségnap, illetve a különböző tematikus nyári táborok (Jókai Mór Vers- és Próza-mondó Tábor, Harmos Károly Képzőművészeti Alkotótábor, Lego-Robotika Tábor) és sorolhatnánk.

2000-ben újabb hagyományt teremtett az SZMPSZ a Szlovákiai Magyar Iskolák Országos Tanévnyitó Ünnepe megszervezésével. Vetésforgó módjára váltják egymást évről évre a régiók, Nyugat-, Közép-, Kelet-Szlovákia egy-egy településének ikonikus épületét ajánlva helyszínnül. Az eseményt országos érdeklődés kíséri, a pedagógusokon kívül a szülők, a diákok, különféle társadalmi és vallási szervezetek, valamint a média részéről egyaránt, határon innen és túl. A régiós szakmai rendezvényeink országos viszonylatban a 13 területi választmányunkkal együttműködésben valósulnak meg.

Elnöki kinevezése óta milyen jelentősebb fejlesztések, projektek, pedagógiai innovációk valósultak meg a térségben? Milyen reményekkel és szakmai célokkal tekint az elkövetkező évekre?

Elsősorban igyekeztem rugalmasabbá tenni a szervezet működését, így új struktúrát alakítottam ki a központi iroda és a Szövetség szerkezeti felépítésében. Kinevezésemkor elsődleges feladatam az volt, hogy a jól bevált programokat, diákversenyeket megtartsam, és a Kárpát-medencei Óvodafejlesztési Programot folytassam és befejezzem. A munkát mindazonáltal a koronavírus-járvány jelentős mértékben átformálta. A prioritások megváltoztak, iskoláink, óvodáink, pedagógusaink a távoktatás bevezetésekor segítségre szorultak, Szövetségünk pedig igyekezett ezt minden rendelkezésére álló eszközzel megadni: digitális tananyagok közvetítése által, irodalmi anyagok videóra feljátszásával színművészeink segítségével, valamint az egyes előadások, konferenciák és diákversenyek online formátumra történő átállításával. A járványhelyzet elmúltával megindítottuk a Felvidéki Fizikaversenyt és az Öko-Logika Környezetvédelmi Csapatversenyt. Mindemellert „Alkotópályázat pedagógusoknak” néven lehetőséget kínáltunk a szabadidejükben művészi tevékenységet folytató pedagógusaink alkotásainak bemutatására is egy átfogó kiállítás formájában.

Szakmai műhelyeinken gyakorló pedagógusok által összeállított, tantárgyakhoz kötődő, hiánypótló munkafüzeteket jelentettünk meg az SZMPSZ kiadásában. Magyarország hathatós támogatásával minden felső tagozatos tanuló térítésmentesen jutott hozzá és használja a földrajz, fizika, biológia, kémia elsajátításához a színvonalas, korszerű taneszközöket. Színesíti a palettát a szövegértés témakörében készült, pedagógusoknak szóló, valamint az iskolai kórusok számára kiadott, szlovákiai magyar költők megzenésített verseit tartalmazó kiadványunk. Mindezt azért tartom nagyon

” [...] Szövetségünk tagjainak száma folyamatosan növekszik. Büszkeséggel tölt el bennünket, hogy munkánkat a támogatók is elismerték, hiszen a Pedagógusszövetség Kallós Zoltán Külhoni Magyarságért Díjban részesült. ”

jelentősnek, mert Szlovákiában a nemzetiségi iskolák számára hosszú évek óta komoly problémát jelent a megfelelő, anyanyelvű taneszközökkel való ellátottság. Tagságunk adatbázisának kezelésére mindemellett digitális pedagóguskártyát hoztunk létre, a komáromi székhelyű Felvidéki Magyar Pedagógusok Házának előadótermét pedig korszerű műszaki eszközökkel szereltük fel. Az egyik legkedvesebb információ pedig, hogy adatbázisunk szerint Szövetségünk tagjainak száma folyamatosan növekszik. Büszkeséggel tölt el bennünket, hogy munkánkat a támogatók is elismerték, hiszen a Pedagógusszövetség Kallós Zoltán Külhoni Magyarságért Díjban részesült. E magas rangú állami elismerés a külhoni magyarságért végzett kimagasló közéleti, gazdasági, tudományos, kulturális, oktatási tevékenység elismerésére adományozható.

Vezetésem alatt először 2024-ben kapcsolódott be partnerként az SZMPSZ két nemzetközi Erasmus+ programba. Reményeim szerint sikeres lesz a folytatás a megkezdett projektek tekintetében és az évtizedes múltra visszatekintő népszerű rendezvények sem maradhatnak el. Céлом, hogy tovább bővítsük képzési programjainkat, erősítsük közösségeinket, és még hatékonyabban lépünk fel az oktatás kihívásaival szemben.

Milyen szakmai együttműködések valósulnak meg az SZMPSZ és a magyar állam között? Hogyan tudja támogatni egymást a magyarországi és a szlovákiai magyar pedagógusközösség?

Magyarország Kormánya példamutató módon támogatja oktatási intézményeinket, vele együtt az SZMPSZ munkáját is. A nagyvonalú támogatás kiterjedt bölcsődék, óvodák felújítására, korszerűsítésére, de új óvodák építésére is. Ezenkívül nevelési-oktatási támogatást is kapnak azok a szülők, akiknek gyermekei az anyanyelvi oktatást választják. A segítségnek ez a sokoldalú módja felbecsülhetetlen értéket jelent számunkra, támogatja a jövőt, a szülőföldön való megmaradást és boldogulást. Pedagógusaink és tanulóink részére is számos lehetőség nyílik határon innen és túl különféle szakmai

programokon való részvételre. Ahogy már utaltam rá, 2024-ben két Erasmus+ programban is részt vettünk: az Innovatív Pedagógiai Műhely partnereként az OktOpusz II. elnevezésű Kárpát-medencei oktatási szakmai műhely fejlesztésébe és működtetésébe 25 felvidéki pedagógussal kapcsolódottunk be, akik reményeink szerint a projekt végeztével szakértői kompetenciákkal erősítve segítik hazai pedagógusaink, iskoláink munkáját. Az Oktatási Hivatal *Köznevelési együttműködés a digitális módszerek és eszközök használatának támogatására Magyarországon és a szomszédos országokban* című projektjében pedig 15 gyakorló pedagógusunk három tématerületen dolgozik. Az általuk összeállított, főként online formában zajló workshopok, szakmai tréningek a hasznos, kipróbált gyakorlati ismeretek mellett sok újdonsággal szolgálnak az érdeklődő pedagógusok számára. Mindkét esetben a magyar mint közös nyelv segíti a széles körű ismeretáradást.

Már harmadik éve kapunk megbízást, hogy Erzsébet-tábor keretein belül 400 alapiskolás tanuló és kísérőpedagógus részére szervezzünk egyhetes táborozást Zánkán. A szervezés sok-sok aprólkos feladata a meghirdetéstől kezdve a hazaérkezésig mind-mind a Pedagógusszövetség munkáját dicséri. A Magyar Kormány és a Nemzetpolitikai Államtitkárság szakmai stratégiai partnereként 2012-től aktívan bekapcsolódunk nagy volumenű, külhoni magyar nyelvű oktatást segítő tematikus programokba is, amelyek középpontjában az oktatásfejlesztés áll. Így mindeztől kezdve a „2012 a külhoni magyar óvodák éve”, a „2013 a külhoni magyar kisiskolások éve”, a „2014 a külhoni magyar felsősök éve”, valamint a „2015 a külhoni magyar szakképzés éve” nevű programokon is részt vettünk. Ide soroljuk a „Miénk a város!” című, óvodások és kisiskolások számára szóló vetélkedőt is, valamint a külhoni magyar diákok részvételével megvalósuló SzakmaSztár tanulmányi versenyt, a külhoni magyar gyermekegészségügyi szakemberek képzését, a Sakk-játszótér, Sakkpalota és a Sakktési-programokat, de a Virtuózok – Klasszikus Zenei Tehetségekutatató és Edukációs Programot is.

A Határtalanul! program szintén anyaországi forrásokból jött létre a Kárpát-medence magyarok lakta területeinek megismerésére. A pályázat célja a szlovákiai magyar tannyelvű oktatásban részt vevő, 7–12. évfolyamban tanuló diákok szervezett, csoportos külhoni utazásának támogatása egy Magyarországgal szomszédos országba (Romániába, Szerbiába, Horvátországba vagy Szlovéniába), ahol más külhoni magyar fiatalokkal ismerkedhetnek, és személyes kapcsolatokat teremthetnek, ezzel is hozzájárulva az összetartozás-tudat és a nemzeti öntudat erősítéséhez. E program keretében mindeztől kezdve 91 intézmény között 23 tanulmányutat biztosítottunk 6 útvonalon, összesen 1 150 résztvevővel.

Vannak olyan szervezetek, amelyek évtizedek óta mellettünk állnak, segítik munkánkat. Ilyen a Rákóczi Szövetség, amely iskolakezdési ösztöndíjban részesíti az első osztályba lépő gyermekeket. Velük szoros együttműködésben lebonyolítói vagyunk a „Szülőföldön magyarul” nevelési-oktatási támogatási programnak. 2022-ben indult el a Rákóczi Szövetség felvidéki iskolabuszprogramja azzal a céllal, hogy segítse a szór-

ványban, illetve a nyelvhatáron levő magyar alapiskolák kisdíákjainak iskolába járását. Mára nyilvánvalóvá vált, hogy az érintett iskolák többségében tovább nőtt a tanulók létszáma. 21 iskola mintegy 400 diákja veszi igénybe ezt a nemes célokkal létrejött szolgáltatást, amelynek elsődleges célja a magyar iskolaválasztás motiválása, hogy ne hulljon széjjel nemzetünk. Mindazonáltal a Nemzeti Tehetségprogram Ady-ösztöndíjpályázatát a Felvidéken ugyancsak a Pedagógus-szövetség gondozza a pályázatkiírástól egészen annak elszámolásáig.

Milyen más határon túli testvérszervezetekkel alakultak ki együttműködések az elmúlt években? Hogyan tudják egymást segíteni a határon túli magyar pedagógiai szövetségek és szervezetek?

A Kárpát-medence valamennyi magyar pedagógus-szövetségével gyümölcsöző kapcsolatot ápolunk. Kölcsönös érdeklődéssel látogatjuk egymás szakmai rendezvényeit: az egyes előadásokon, kerekasztal-beszélgetéseken, oktatási fórumokon, a Külhoni Magyar Oktatási Bizottság ülésein vagy a Kárpát-medencei magyar pedagógusszervezetek tanácskozásain mind nagy örömmel veszünk részt. Diákjaink pedig egyforma lelkesedéssel méretik meg magukat egy-egy tanulmányi vagy művészeti versenyen. Szép példája volt az összetartásnak a pandémia idején az egymásnak nyújtott segítség, vagy a háború kitörésekor a humanitárius segítségnyújtás Kárpátaljára. Temérdek hasznos anyagot, megoldást, jogyakorlatot és digitális segítséget osztottunk meg egymással. Az utóbbi időben pedig különösen szorossá vált kapcsolatunk: több új szakmai program (például ERASMUS+) megvalósítására is sor került.

Hogyan járul hozzá a szlovák állami vezetés és oktatási rendszer a területükön élő magyar kisebbség anyanyelvi iskolázásához? Milyen az együttműködés a szlovák pedagógiai szervezetekkel és háttértézményekkel?

Szlovákiában a magyar kisebbség számára biztosított az anyanyelvi oktatás óvodától a középiskoláig, sőt a Selye János Egyetem révén felsőfokon is, az iskolák pedig állami finanszírozásban részesülnek. Mindazonáltal, noha a nemzetiség nyelvén tanító intézmények fejkvótaalapú normatívája magasabb, de közel sem elegendő, emiatt pedig a kis létszámú intézmények fenntartása gyakran bizonytalan. A kisebbségi oktatás helyzete pedig politikai tényezőktől is függ: míg egyes kormányok támogatóbbak, más időszakokban az iskolahálózat racionalizálása vagy a nyelvhasználat szigorítása hátrányosan érinti a magyar intézményeket. Összességében az anyanyelvi oktatás elérhető, de fenntarthatósága és minőségének fejlesztése folyamatos kihívások elé állítja a magyar közösséget. Sajnos jelenleg nincs az SZMPSZ-szel rokon elvek alapján működő civil pedagógusszervezet Szlovákiában. A létező, pedagógusokat tömörítő szervezetek inkább az érdekvédelmet részesítik előnyben: egy-egy specifikus csoportot képviselnek vagy pedig szakszervezetként működnek. Nemzetiségi civil szervezetként a mi

” Szép példája volt az összetartásnak a pandémia idején az egymásnak nyújtott segítség, vagy a háború kitörésekor a humanitárius segítségnyújtás Kárpátaljára. Temérdek hasznos anyagot, megoldást, jogyakorlatot és digitális segítséget osztottunk meg egymással. ”

prioritásaink eltérőek, ezért az SZMPSZ a hazai állami Országos Köznevelési és Ifjúsági Intézettel, az Innovatív Oktatásért Intézettel, valamint az Oktatási Minisztérium Nemzetiségi Főosztályával való együttműködést részesíti előnyben.

Milyen eszközökkel tudja a Szövetség egyszerre segíteni a magyar nyelvű nemzeti kisebbség társadalmi integrációját és nemzeti-kulturális identitásának megtartását, ápolását?

A magyar nyelvű nemzeti kisebbség elemi érdeke, hogy a szlovák nyelvű többségi társadalomba oly módon integrálódjon, hogy mindeközben anyanyelvét, hagyományait és kultúráját is megtartsa. Ennek az egyik legfontosabb eszköze a szlovák nyelv megfelelő ismerete. Sokéves küzdelem után elértük, hogy a magyar tanítási nyelvű intézményekben az idegen nyelv módszereivel taníthassák az államnyelvet. Identitásunk megőrzésének legfontosabb pillére az anyanyelvi oktatás intézményi hálózatának megtartása, melyet jelenleg a kedvezőtlen demográfiai folyamatok mellett az állam által szorgalmazott racionalizációs törekvések is veszélyeztetnek. Az SZMPSZ ezen oknál fogva és a magyar iskolák jövője érdekében az életképes önálló intézmények fenntartása mellett azokat a hatékony megoldásokat is pártfogolja, melyek a saját arculattal és jogalanyisággal rendelkező magyar iskolák közösségének kialakítását szorgalmazzák iskolaközpontok vagy fenntartói közösségek létrehozásával, ezáltal garanciát adva a megmaradásra, a minőségre és hatékonyságra.

Az identitásformálás közösségben, közösen végzett munka

Egy kétnyelvű közegben kiemelten fontos az egy közösséghez való tartozás, a közös kultúra, hagyományok és nyelv ápolása, továbbadása. Túlbecsülhetetlen e kérdésben a szülői példamutatás jelentősége, éppígy az iskola közösségépítő ereje. Egy többnyelvű közegben a nemzeti identitással párhuzamosan kell kialakulnia egy alapvető közösségi felelősségtudatnak és kulturális nyitottságnak. Ehhez mindenekelőtt jól képzett és megbecsült pedagógusokra, valamint olyan intézményekre van szükség, ahol a kulturális értékek ápolása megfér a pedagógiai innovációkkal és a társadalmi integrációval. A szlovákiai magyar oktatás terepi viszonyairól, nehézségeiről és sikereiről **Ádám Lillával**, a rimaszombati Tompa Mihály Református Gimnázium tanárával beszélgettünk.

Szöveg: **Bodon Gergely Dávid** | Fotó: Style Foto

Milyen kulturális és pedagógiai célok mentén zajlik általánosságban a szlovákiai magyar fiatalok oktatása, nevelése?

Egyaránt fontos a nemzeti identitás megőrzése, a közösségi értékek ápolása, a jövőbeni társadalmi integráció elősegítése, a magyar iskola minőségi mutatóinak emelése, illetve a magyar fiatalok nemzetközi munkapiacra való érvényesülése. A szlovákiai magyar iskolák nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy a diákok megőrizték magyar anyanyelvüket és kultúrájukat. Az oktatás és a nevelés során például nemcsak a magyar nyelv és irodalom ismereteit sajátítják el, hanem a történelemben, a regionális kulturális értékek világába és a hagyományok ápolásába is betekintést nyernek. Mindemmellett az adott régió megismerésének is egyre nagyobb szerep jut: több olvasókönyv is született a régió értékeinek megmentéséért tevékenykedő, elhivatott pedagógus-kollektívák kezdeményezéséből és egyre több iskolában vezetik be a regionális ismeretek tantárgyat is. Gömörben pedig immáron 18. alkalommal rendezik meg a Gömör és Nógrád öröksége – Pedagógiai Projektnapot, amelynek célja a régió kulturális, szellemi, természeti értékeinek felkutatása, megőrzése, átörökítése, ahogy a Gömöri Falusi Hagyományok Hete program is az identitáserősítést szolgálja kisiskolások számára.

Az oktatásban is fontos a közösségi értékek átadása, a közös történelmi események megélése, megünneplése, a nemzethez tartozás közös élményének erősítése, hogy a fiatalok büszkéek legyenek származásukra és

tudatosan építsenek kapcsolatokat a saját közösségükkel, aktív szerepet vállalva annak fejlesztésében. Mivel a szlovákiai magyar fiatalok általában kétnyelvű környezetben nőnek fel, az iskolai oktatás nemcsak a magyar, hanem a szlovák nyelv elsajátítására is nagy hangsúlyt fektet. A kétnyelvűség nagyban képes elősegíteni a diákok társadalmi mobilitását és beilleszkedését a társadalomba. A szlovákiai magyar fiatalok számára ennél fogva az az oktatás elsődleges célja, hogy felkészítse őket a társadalomban való aktív részvételre, segítve őket a szlovákiai multikulturális társadalom elfogadásában és tiszteltetésben tartásában.

A pedagógiai célok között a diákok személyes fejlődése, önálló gondolkodásra, felelősségteljes döntéshozatalra való nevelése is központi helyen áll. Fel kell készíteni őket, hogy úgy tudjanak érvényesülni a szlovákiai munkaerőpiacon, hogy mindeközben saját kulturális, történelmi és nyelvi örökségüket is megtartsák. Fontos, hogy megtanuljanak élni a jogaikkal, és éppígy tudatában legyenek a saját, mint mások értékeinek.

Milyen tényezők nehezítik a szlovákiai magyar oktatás terepi viszonyait? Milyen állami, szakszervezeti segítséget remélhetnek a pedagógusok és intézményeik?

Noha a magyar és a szlovák nép kulturális öröksége nagyon közeli, hiszen a két nép ezer évig élt és fejlődött egymás mellett, a nyelv elsajátítása nem olyan egyszer-

rű. A szlovák nyelv ismeretének hiánya ugyanakkor akadályozhatja a tanulók szociális és tanulmányi előrehaladását, szakmaválasztását. A szlovák nyelv kommunikatív oktatása mára korparancs, sokan mégsem élnek ezzel a lehetőséggel. Pedig nem lehetetlen, hogy más idegen nyelvek oktatásának mintájára a szlovák nyelvtanítás-nyelvtanulás is élményszerűbbé váljon. Sajnos sokan még mindig az enciklopédikus tudást helyezik előtérbe és magoltatnak. Persze vannak pozitív példák is, amelyek igazolják, hogy megfelelő mértékű, minőségű munkával és energiabefektetéssel hatékonyan, kompetenciafejlesztő módon is lehet tanítani a szlovák nyelvet. Fontos, hogy az állam és a szaktárca támogatásával minél több nyelvi tréning és szakmai fejlesztés valósuljon meg a pedagógusok számára, hogy hatékonyabban kezelhessék a kétnyelvű tanulási környezet kihívásait.

Sok szlovákiai magyar iskola küzd a megfelelő anyagi források hiányával, ami a taneszközök, oktatási segédanyagok, vagy akár az iskolaépületek karbantartásának elmaradását jelenti. A szlovákiai magyar oktatás politikai és jogi helyzete gyakran ingatag, mivel a magyar kisebbség státusa mindig is érzékeny kérdés volt. A politikai döntéshozatal nem mindig veszi figyelembe a magyar iskolák és pedagógusok fejlesztésre irányuló törekvéseit, ami az egész oktatási rendszert hátrányosan érinti. A nyelvi jogok védelme, a magyar nyelvű tankönyvek és oktatási anyagok elérhetővé tétele, valamint a kétnyelvű oktatás helyzete a mai napig központi kérdések. A problémát mindenekelőtt iskolaközpontok létrehozása oldhatná meg, egy ilyen sok összetevős kérdés azonban komplex együttműködést és megoldást feltételez az oktatásban érdekelt felek részéről.

Az állami segítség elsősorban az oktatói munkákör vonzóbbá tételében rejlene, amit a pedagógusok bérének emelésével, valamint a munkahelyi környezet és kultúra javításával lehetne elérni. A szlovákiai magyar közösség egy része alacsony jövedelmű vagy hátrányos helyzetű. A családi környezetben tapasztalható problémák, mint a szülők alacsony iskolai végzettsége, illetve a családok közötti társadalmi különbségek gyakran akadályozzák a gyermekek motiváltságát és tanulmányi előrehaladását. Az államnak fontos szerepe van abban, hogy olyan szociális programokat is támogasson, amelyek segítenek a hátrányos helyzetű családok és diákok társadalmi, szociális felzárkózásában. Noha a civil és szakszervezetek lényeges, közvetítő szerepet játszanak a pedagógusok jog- és érdekérvényesítésében, az állam és a szaktárca tudja egyedül biztosítani a magyar oktatás érdekeinek jogi védelmét.

Hogyan reagál a szlovákiai magyar oktatás a digitalizáció kihívásaira? Milyen elméleti és gyakorlati, eszközbeli lehetőségek adóttak a digitális oktatáshoz és annak fejlesztéséhez?

A világjárvány itt is felgyorsította a digitális oktatás térnyerését. Ugyan a digitalizáció számos lehetőséget kínál, a felzárkózás sok kihívással is jár, különösen a kisebbségi nyelvű iskolák számára, ahol a megfelelő eszközök, infrastruktúra és digitális kompetenciák biztosítása nem mindig valósul meg teljeskörűen. Fontos, hogy

a digitális oktatás ne csak az iskolai órák hatékonyságát növelje, hanem a tanulók készségeinek fejlesztését, a kritikai gondolkodás erősítését és a problémamegoldó képesség növelését is támogassa. Az iskolák gyakran szembesülnek azzal a kihívással, hogy a digitális eszközök és az internetkapcsolat nem mindenhol elérhető vagy nem megfelelő minőségű. Az oktatási intézmények egy része nem rendelkezik elegendő mennyiségű számítógéppel vagy táblagéppel, és az osztálytermek digitális felszereltsége sem mindig kielégítő. Az e-tanulási platformok, mint a Moodle, a ZOOM vagy a Google Classroom elég elterjedtek, az iskolák főleg a pandémia ideje alatt alkalmazták ezeket a hagyományos oktatás kiegészítéseként. Ugyan e platformok segítségével a pedagógusok könnyebben követhetik a diákok előrehaladását, és ha szükséges, egyéni segítséget is nyújthatnak számukra, használatuk egyúttal olyan egyenlőtlenségekre is rávilágított, mint a tanulók otthoni technikai lehetőségeinek eltérése.

A szlovákiai magyar oktatás számára a jövőben az egyik legfontosabb feladat, hogy a digitális oktatás szinten integrálódjon a hagyományos oktatási rendszerbe. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő infrastruktúra biztosítása, a pedagógusok folyamatos képzése és a digitális tananyagok bővítése. Amellett, hogy az SZMPSZ aktívan részt vesz olyan Erasmus+-projektekben, amelyek célja a digitális oktatás fejlesztése, Szlovákia elfogadta a Nemzeti Digitális Készségek Stratégiáját és Akciótervét is („Slovakia – The National Digital Skills Strategy of the Slovak Republic and the Action Plan 2023–2026”), amely az oktatók digitális készségeinek fejlesztését, az informatikai szakemberek számának növelését, valamint a generációk közötti digitális szakadék csökkentését tűzi ki célul. A DigiEdu programnak köszönhetően a magyar iskolák is részesültek Microsoft 365 A3-as licencből és esetükben is volt lehetőség a digitális felszereltség javítására. Fontos még megemlíteni a „Digitális kompetenciák a pedagógusok részére” programot is („JA Slovensko Digitálne kompetencie pre učiteľov”), ami egy egész éves innovációs képzés. Több magyar pedagógus is részt vett már rajta, és a szlovák kollégákkal egyetértve mind dicsérték a tartalmat. Mindemellett a szlovákiai IT Akadémia is biztosít lehetőséget a tudásbővítésre.

Milyen szerep jut a szaktanároknak a magyar identitás átadásában tanulóik számára? Hogyan oszlik meg e feladat a család és az oktatási intézmények között? Mi a szülők felelőssége e kérdésben?

A feladat megoszlik az oktatási intézmények, a családok és az iskolán kívüli ifjúsági programok szervezői között. A szaktanárok mint a kulturális örökség és a nemzeti identitás közvetítői, kulcsfontosságú szereplők ezen a téren, különösen a magyar nyelv és irodalom, történelem, regionális örökség, illetve művészetek terén dolgozó pedagógusok. Ők közvetlen hatással vannak a diákok nemzeti és kulturális identitásának formálódására, hiszen a magyar irodalom gyöngyszemein, a jelentős történelmi események és alakok felvillantásán, valamint a népművészeteken keresztül ők kapcsolják össze a diákokat a magyar kultúrával és tör-

” Az iskola nemcsak az oktatás helyszíne, hanem a közösségépítés és az identitásformálás színtere is. A magyar hovatartozás átadása a szlovákiai magyar fiatalok számára épp ezért közösségben és közösen végzett munka, ahol az iskola és a család egymást kiegészítve, szoros együttműködésben dolgozik. ”

ténelemmel. Az oktatás mellett a szaktanárok gyakran szerveznek szavalóversenyeket, kiállításokat, színházi előadásokat, és egyéb hosszú távú pedagógiai projekteket, amelyek elősegítik a diákok számára a magyar kultúrával való kapcsolatteremtést, lehetőséget adva arra, hogy közvetlenül átéljék azt.

Fontos látni azonban, hogy a család az elsődleges színtér, ahol a gyermekek kapcsolatba kerülnek a nemzeti kultúrával és identitással: a családok gondoskodnak a nyelvhasználat megőrzéséről, a magyar hagyományok, ünnepek és családi szokások ápolásáról. A családok iskolán kívüli tevékenységei, a magyar irodalom felfedezése, az olvasmányélmények átbeszélése, a közös ünnepek és vallási események mind hozzájárulnak a gyermekek identitásának megerősödéséhez. Mindebben nem lehet alábecsülni a szülők felelősségét, hiszen példájukon keresztül ők teremtenek alapot gyermekeik számára a tanuláshoz és fejlődéshez. Ha a szülők aktívan használják anyanyelvüket és büszkéek a kultúrájukra, az erősíti a gyerekekben a magyar identitást. A közösségi rendezvényeken való részvétel, az iskolai programok támogatása és az egy közösségbe való tartozás mind hozzájárulnak a gyermekek identitásának megerősödéséhez. Az iskola mindössze kiegészíteni és továbbvinni képes a családi nevelést azáltal, hogy rendszeres és strukturált módon tanítja a nemzeti kultúrát, történelmet, és biztosítja a tanulás lehetőségét. Ugyanakkor az iskola közösségi tér is, ahol a gyerekek nemcsak egyéni, hanem közösségi szinten is megismerkednek a magyar identitás elemeivel. Az iskola így nemcsak az oktatás helyszíne, hanem a közösségépítés és az identitásformálás színtere is. A magyar hovatartozás átadása a szlovákiai magyar fiatalok számára épp ezért közösségben és közösen végzett munka, ahol az iskola és a család egymást kiegészítve, szoros együttműködésben dolgozik.

Milyen továbbtanulási lehetőségek várják a gimnáziumból kikerülő diákokat? Melyek a legnépszerűbb képzések és felsőoktatási intézmények a pályaválasztás előtt álló magyar fiatalok körében?

Szlovákiában 35 hazai és 6 külföldi egyetemi képzés közül válogathatnak a szlovákiai magyar iskola érettségizői. Ezek közül csak a Selye János Egyetem négy tanulmányi kara, valamint a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara kínál magyar nyelvű képzést. Szlovákiában a már említett két intézményen túl a pozsonyi Comenius Egyetem (Univerzita Komenského) is nagy népszerűségnek örvend. Ez az ország legnagyobb és legelismertebb egyeteme, és a legtöbb szlovákiai magyar diák itt szerzi meg a diplomáját, jóllehet, csak a magyar nyelv és irodalom tanári képzés érhető el magyar nyelven. A Kassai Műszaki Egyetemen (Technická univerzita v Košiciach), ahol főként ipari és műszaki képzések indulnak, már nincs magyar nyelvű képzés, ahogy a pozsonyi Műszaki Egyetemen (Technická univerzita v Bratislave) sincs, noha ezek is vonzóak az olyan magyar diákok számára, akik műszaki/mérnöki pályán akarnak elhelyezkedni. Hasonló a helyzet a kassai Sáfárik Egyetemen, ahol a tanári, mérnöki és orvosi fakultások a legkeresettebbek, ahogy a martini Orvosi Egyetemen is, ahol szintén színvonalas orvosi képzés zajlik. Magyar nyelvű képzés ez utóbbiak kínálatában sincsen.

A szlovákiai magyar diákok egy része azonban nemcsak Szlovákiában, hanem a környező országokban is érdeklődik a továbbtanulás iránt, így népszerű választás a magyarországi Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), a Corvinus Egyetem, a Debreceni Egyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, valamint a Győri és a Soproni Egyetem is. Csehországban a prágai Cseh Műszaki Egyetem kínálja a legkeresettebb képzéseket, különösen mérnöki, gazdasági és informatikai területeken, de éppígy népszerű a Károly Egyetem orvosképzése, ahogy a brnói Műszaki Egyetem szakjai is népszerűek. Egészen széles választék áll tehát a szlovákiai magyar fiatalok rendelkezésére a továbbtanulás terén, legyen szó szlovákiai, magyarországi, vagy más külföldi egyetemekről. A legnépszerűbb képzések közé az orvosi, jogi, mérnöki, gazdasági és informatikai szakok tartoznak, de számos egyéb területen is bőven akad lehetőség. A döntés során fontos a személyes érdeklődés, a jövőbeli karrierlehetőségek és a lehetséges képzési költség mértéke is.

Milyen regionális, akár országos tanulmányi versenyek, pályázatok, projektek és egyéb lehetőségek adottak a tanulók tehetségének kibontakoztatására, valamint a fiatal tehetségek támogatására?

A versenyek száma egészen magas, tematikájuk pedig igen széles körű. A magyar iskolák diákjai szlovák nyelvű versenyeken is gyakran részt vesznek, a megfelelő célirányos felkészítés eredményeképpen pedig ezeken is megállják a helyüket. Diákjaink alkalomról alkalomra egyaránt örömmel vesznek részt az egyes humán tudományos versenyeken (mint a szlovákiai Szép Magyar Beszéd verseny, a Tompa Mihály Országos Vers- és Prózamondó Verseny, a kazincbarcikai Egressy Béni

Nemzetközi Szavalóverseny, a Simonyi Zsigmond helyesírási verseny, az Implom József helyesírási verseny, a LEGERE Irodalomverseny, az Ipolyi Arnold Népmesemondó Verseny, a Játékos anyanyelv, anyanyelvi játékok, az Olvasni jó!, az ESTÖRI, az Évszázadok öröksége, a GLORIA VICTIS, az angol olimpia, a Ferenczy István Képzőművészeti Verseny, a Bibliai rajzverseny vagy a Kritikai Gondolkodás Olimpiája), mint a különféle természettudományos diákolimpiák és matematikaversenyek megmérettetésein (mint a Zrínyi Ilona, a Pithagorasz, az országos Katedra vagy a nemzetközi Kenguru Matematikaverseny, a Békés Megyei, a Hajnal Imre, a Felvidéki Magyar, vagy a Nemzetközi Magyar Matematikaverseny).

Éppígy a robotika iránt érdeklődőket is egyre több lehetőség várja (mint az esztári Szumó Robotverseny vagy a ROBOSUM Robotverseny), de az általános műveltségükről is számtalan színvonalas vetélkedőn adhatnak számot a fiatalok (így a SzakmaSztár, a Kincskeresők vagy a TUDOK vetélkedőkön). Természetesen még rengeteg egyéb tevékenység akad, ahol a diákok megcsilanthatják tehetségüket, különféle iskolai projektnapok, kultúrműsorok, megemlékezések és tematikus napok (amely utóbbiak közül a magyar dráma napja, a költészet napja, és a magyar kultúra napja bizonyul a legnépszerűbbnek). Vannak továbbá olyan regionális, helytörténeti érdekeltségű tevékenységek is, mint például az évente 18–20 iskolát is megmozgató Gömöri Projekt-nap, amely Gömör jellegzetességeinek és örökségének felkutatását, feldolgozását és megőrzését tűzi ki célul.

Hogyan jelenik meg az iskolai lemorzsolódás, valamint a sajátos nevelési igényű (SNI) és a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő gyermekek támogatása és integrációja a magyar oktatási intézményekben?

A szlovákiai oktatási rendszerben az iskolai lemorzsolódás és az SNI, BTMN által érintett diákok integrációja szoros kapcsolatban áll a társadalmi és gazdasági környezettel és komoly figyelmet, sürgető megoldást igényel. Az érintett gyermekek támogatásához egyaránt szükséges a megfelelő szakemberképzés, az iskolai infrastruktúra fejlesztése és a szülőkkel való szoros együttműködés. Noha a terület évek óta megkülönböztetett figyelmet kap, mégis sok nehézséggel küzdenek a pedagógusok: így a megfelelő tudással rendelkező szakemberek és asszisztensek, a magyar anyanyelvű logopédusok és pszichológusok hiányával. Jelenleg hiányzik egy olyan magyar nyelven elérhető egyetemi képzés ezeken a szakterületeken, ami képes volna oldani a szakemberhiányt. Az iskolák folyamatosan dolgoznak azon, hogy a lehető legnagyobb mértékben támogassák az ilyen tanulókat, figyelembe véve egyéni szükségleteiket.

Sajnos évente több száz diák kerül ki a magyar tananyelvű iskolákból alapfokú végzettség nélkül. Ezek a diákok később éppúgy hiányoznak a középiskolákból, mint a munkaerőpiacról, és gyakran a társadalomból is kirekesztődnek. A szlovákiai magyar kisebbséget tekintve minden hetedik magyar anyanyelvű diák ebbe a kategóriába tartozik. A hatályos jogszabályok szerint

”**Fontos, hogy a digitális oktatás ne csak az iskolai órák hatékonyságát növelje, hanem a tanulók készségeinek fejlesztését, a kritikai gondolkodás erősítését és a problémamegoldó képesség növelését is támogassa.**”

a kötelező iskolalátogatás ideje tíz év, amiből kilencet az alapiskolában, egy évet pedig valamelyik középiskolában vagy középfokú intézményben köteles eltölteni a tanuló. Azok közül, akik valamilyen oknál fogva nem fejezik be a kötelező iskolákat vagy idő előtt elhagyják az oktatási intézményt, sokan küzdenek valamilyen szociális-gazdasági nehézséggel otthon. A szaktárca és az iskolák az Európai Unió célkitűzésének megfelelően egyre nagyobb figyelmet fordítanak a nehéz sorsú diákok támogatására, ahogy arra is, hogy csökkentsék az iskolai lemorzsolódás mértékét. Ez ma Szlovákiában 11 % fölött van, jóllehet az EU-s célkitűzés egy 10% alá való csökkenést irányoz elő.

Szoros szabályok kötik Szlovákiában az SNI-gyermekek oktatását. Lehetőség van integrált (normál osztályban történő) és szeparált (speciális intézményben való) oktatásra, attól függően, hogy az adott gyermek igényei hogyan illeszkednek az adott iskolai környezethez. Az iskolák külön oktatási tervet dolgoznak ki az SNI-s diákokra vonatkozóan, és megfelelő segítő személyzetet, például pedagógiai asszisztenseket alkalmaznak. Szoros az együttműködés a pedagógiai és pszichológiai tanácsadókkal is, de speciális pedagógusok is segítik ezen a területen a szaktanárok munkáját. A BTMN diákok esetében a cél az inkluzív oktatás biztosítása, amely lehetővé teszi számukra, hogy normál osztályközösségben tanuljanak, nagy hangsúlyt fektetve az egyéni támogatásra. Szlovákiában az iskolák fokozott figyelmet fordítanak a magatartási problémák kezelésére és szoros együttműködést alakítanak ki szülőkkel, pedagógusokkal, valamint pszichológusokkal és pedagógiai szakemberekkel. A diákok számára gyakran kínálnak egyéni fejlesztési terveket, viselkedés-rendszabályokat, illetve speciális programokat, amelyek segítenek a tanulásban és a társas kapcsolatok építésében, ápolásában.

Sportválasztás a pécsi Cserepka Iskolában

A sportágválasztó foglalkozás jelentősége a diákok szociális és tanulmányi fejlődésében

Szöveg: Vertike Anett | Fotó: Cserepka Iskola

Koordinációs képességek fejlesztésének szenzibilis időszakai

A gyermekek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévüket betöltik, tankötelessé válnak (legkésőbb az azt követő tanévben). Ezt határozza meg a nemzeti köznevelésről szóló törvény.

A fenti ábrán látható, hogy ebben az életkorban jól fejleszthetőek az alábbi képességek:

- reagálási képesség látási ingerre,
- ritmusképesség,
- téri tájékozódás képessége.

Hétéves kortól:

- mozgástanulási képesség,
- mozgásszabályozási képesség.

A felsoroltaknak fontos szerepük van az első évfolyamot kezdő kisdiákok tanulási folyamatában is.

Iskolánkban, a pécsi Cserepka Iskolában az órarendbe beépített Sportágválasztó foglalkozások a mozgásfejlesztést és a tanulási folyamatot hangolják össze. Programunk az életkori sajátosságokat figyelembe véve, lépcsőről lépcsőre vezet végig a gyerekeket a különböző sportágakon. Mindeközben kiemelt szerepet kap az, hogy az írás, olvasás, számolás elsajátításához szükséges képességek mozgásos fejlesztése fókuszba kerüljön. A diákok az alábbi sportágak közül választhatnak:

I. Dzsúdó

- Alapvető mozgáskészségek fejlesztése: kúszás, mászás, gurulás, tolás, húzás.
- Az idegrendszer ugrásszerű fejlődésen megy keresztül.
- A tanórai fegyelem javul, az írás/olvasás/számolás elsajátításához szükséges készségek stabilizálódnak.

II. Kézilabda, kosárlabda, labdarúgás

- Fizikai, kognitív és szociális fejlesztés.
- Fejlesztik a motorikus képességeket (finommotorika).
- Stratégiai gondolkodás, problémamegoldó képesség fejlődése.
- Csapatmunka (az öntörvényűség elengedése).
- Javul a szövegértés, a logikai gondolkodás, kiengednek a görcsös kézizmok.

III. Torna

- Fizikai és mentális fejlesztés.
- A koordinációra és a testtudatra pozitívan hat.
- A kreativitást fokozza.
- Javítja a tér- és az egyensúlyérzékelést.

„...az ujjak által szerzett tapasztalatok válnak téri viszonyokká, amely által a betűk, számok, összefüggések felismerhetők.”

(Gyarmathy Éva, MTA Pszichológiai Kutatóintézet)

IV. Tenisz

- Javul a reakcióidő és a döntéshozatal gyorsasága.
- A finommotorikus képességek fejlődnek.
- Fejleszt a szem-kéz koordinációt.
- Az írás/olvasás/számolás folyamatai gördülékenyebbé válnak.

Ezekon kívül a gyerekek még számtalan más sportággal is megismerkednek a sportszervezetek segítségével.

Derdák Mercedes mesterpedagógus vezette be és koordinálja is ezt a programot mint mesterprogramját. Az iskola alsós munkaközössége egyrészt segíti a megvalósulást, másrészt összehangolja a tanulási folyamattal. Évről évre új tapasztalatokat és eredményeket szerzünk, amelyre hatékonyan tudunk építkezni.

A Baptista Szeretetszolgálat fenntartásában működő intézmény vezetője, *Dr. Szabó Attila*, fontosnak tartja, hogy a magas színvonalú oktatás mellett a közösségépítés, tehetséggondozás, a módszertani kultúra bővítése szintén szerepet kapjanak. Ennek köszönhető, hogy a sporttagozatos osztályokban most már Sakkpalota képességfejlesztő program is működik.

„A tanulás célja a szépség keresése. Keresni a szépséget és az igazságot, körülhatárolni őket. Boldogan élni a fa-
laik között.”

(Andrew Ridker)

Simai Mihály: Eperszedő szél

Irodalomról, verselemzésről magyartanároknak

Szöveg: **Győri-Nagy Sándor** nyelvész kultúrokológus MÖF EKI

A minap megtisztelő levelet kaptam egyik nagyra becsült tudós ismerősömtől, az MTA Irodalomtudományi Intézetéből. Azt írja, az intézet „*pártatlan és kritikus irodalomtörténeti szemléletet igyekszik képviselni.*” Aligha lehet tudományos szándékot és annak vélelmezett megvalósulását tisztességesebben megfogalmazni. Majd hozzáfűzte: nem minden intézményt kötnék egyformán „... a tudományos objektivitás korlátai ...”

Az irodalom és a tudományos objektivitás kapcsolatán már eltöprengtem. Megkérdeztem egy magyartanárt. „*Szerintem – mondta eltűnődve a sokat olvasó kolléga – az irodalomnak inkább a szubjektivitáshoz van köze, mint az objektivitáshoz. Hogy valami irodalom-e vagy sem, azt megérzi az ember. Az irodalmat még egyszer és még egyszer el bírom olvasni. De ami nem irodalom, csak akként próbálják eladni, azt egyszer se.*”

Volt valami frappánsan érvényes ebben a megfogalmazásban. Ugyanakkor azt is világosan éreztem, hogy ez egy olvasói alapállás, nem egy magyartanári. Aki el is kéne tudja mondani diákjainak azt, *miért is tartja irodalomnak, amit annak tart, és miért nem, amit maga sem olvas. Főlkészíti-e magyartanárainkat az irodalomelmélet meg a nyelvészet arra, hogy az irodalmat „objektív” mércével ki tudják mérni tanítványaik számára, s ne csak a jó, de meggyőző érvek nélküli olvasói ösztön legyen a vezérfonaluk?*

A tény, hogy e cikk megírására vállalkoztam, azt jelenti, hogy úgy vélem: *az irodalomelmélet és a nyelvészet nem készíti fel a magyartanárt az irodalom objektív értelmezésére.* Hogyan is fest véleményem szerint egy irodalmi mű, mondjuk egy *ilyen* értelmezése?

Szándékosan választottam példának a gimnáziumi törzssanyagból talán nem egészen objektív okokból kimaradt kortárs költőnk, *Simai Mihályt*. Tőle is az *Eperszedő szél* című verset, amely a 14. oldalon került a költő 2012. évi versválogatásába.¹ 1997-ben jelent meg a *Fényörvények* című kötetben, annak nyitóverseként. Alább az 1997. évi kiadást veszem alapul:

*Éhségünkhöz elszegődő,
szomjúságunk pártján álló,
az útszélről tenyerünket
megterítő szél,
melegajkú, szélesvállú
eperszedő szél!*

– Az eperfát együtt ráztuk...
emlékszel-e még?
Jókedvünkért szekeredre
fölvesszel-e még?
Fütyörészve a falunkig
elviszel-e még?

... hullt fehér, és rózsaszín hullt,
lázasan lilás;
dús szemek közt hajladozva
járt a jóllakás.

Piros is volt, poros is volt,
édességes édes is volt;
mézízére, mint a csókra,
úgy emlékezem –
még e kóbor ifjúságban
lépked izzó mezítlábam,
s MINDENÉRT előrenyújtom
kékepres kezem...

Eddig a gyerekkort, szülőfalut, világba indító honi élményeket idéző költemény. Olyan *környezeti elemekkel*, amelyek a *fiatalabb befogadók* számára eleve értelmezést igényelnek. Nem azért, amit *Alföldy Jenő* ír *Oravecz Imre* kapcsán a háború utáni magyar költőnemzedékekről.² S nem is azért, amit *Tüskés Tibor* fogalmaz meg „*a faluról a nagyvárosba kerülő ifjúság*” élménylírájáról *Kiss Dénes* kapcsán.³ Sokkal inkább azért, mert a *városias (virtuális) nevelődésű* mai olvasónemzedékek

² „... faluról jött költők szoktattak hozzá minket, hogy tekintsük őket az évezredes népkultúra műköltészetbe olvasztóinak, a parasztsztyálya képviselőinek.” In: Vasy Géza (1980): *Fiatal magyar költők 1969–1978*. Kortársaink. Akadémiai Kiadó, Budapest. 163.

³ Lásd: Tüskés Tibor (1980): *Mérték és mű*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 401.

¹ Simai Mihály: Valaki mindent elszertet. Válogatott versek. Hungarovox Kiadó, Budapest, 2012.

számára *nem csak a falusi környezet és kultúra idegen a maga történelmével, és a mindezt együtt kódoló nyelvvel. Az élő természet is.*

Már az első sor gondot okozhat gyerekeinknek mind *nyelvileg-fogalmilag*, mind *kulturális-társadalomtörténeti* tartalmaival. Meg sem említve a *grammatikai-szerkesztéstani* buktatókat, amelyek az ifjú befogadók készség szintjeit teszik próbára a vers szövegében.⁴ Pedig „csak” annyi az egész, hogy „*éhségünkhöz elszegődő*”... Mi van ebben nyelvileg-fogalmilag? „Nem ismerik a szót” – hangzik ilyenkor a diagnózis.

És akkor, a helybenhagyó megállapítás helyett jobb esetben elkezdődik a *gyógymód*. Ugyanaz anyanyelven is, amiért idegen nyelvi oktatásunk is hatástalan. Megkíséreljük megtanítani a gyerekeknek az „*ismeretlen*” szót. Ehhez pedig „szó”-tár kell. Ez a szó azonban címszóként hiányzik a Magyar Értelmező Kéziszótár 2003. évi (átdolgozott) kiadásából. E türelmetlen nemzedékek számára kibogarászhatatlan mélységben van elrejtve az „*el*”- igekötős szavak egy illogikus halmazában, az „*elszánja magát*” címszó alatt. No, meg külön, igaz, nem a „*szegődik*”, hanem a „*szegődött*” címszóként.⁵

Ezzel tanár és tanuló egyaránt a finnugor nyelvészlelet kedvszegő labirintusába kényszerül, ahelyett, hogy a magyar gyermeki anyanyelvtanulás ösztönösen logikus, érdekes és hatékony technikái szerint⁶ pótolhatnák a *szó szerkesztés szintjén még nem is olyan tragikus hiányt. A szeg-/szig-/szek-/szik-* gyökváltozatsor a „*vágás, szelés, rész elkülönítése*” jelentéskörben óriási – fogalmilag összetartozó – szócsoporthatárzó módon való képzését és bevésését biztosítja. Ez azonban az érvényes nyelvelméleti dogma szerint ma Magyarországon tilos!

A második versszak első sorában újabb „akna” rejtőzködik: ez az *eperfa*. Itt jelenik meg „érthetetlen” teljes valójában, miután az első versszakban ilyen „homályos” utalások készítették elő egy emeletes jelzős szerkezet legalárendeltebb határozójában (útszélről)

⁴ Ez utóbbi gondra már évtizedekkel ezelőtt figyelmeztetett B. Fejes Katalin (1981) anyanyelvi tankönyveink eligazító nyelvezete példáján. Lásd: *Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása*. (Szövegvizsgálat 3–5. osztályban). Tankönyvkiadó, Budapest.

⁵ MÉKSZ (2003) 295., ill. 1232.

⁶ Győri-Nagy Sándor (1985): Analitikus jelenségek a magyar gyermeknyelvben. 342–348. In: *Magyar nyelv*. 3. sz., Akadémiai Kiadó, Budapest, ill. Győri-Nagy Sándor: Pszicholingvisztikai modellálás – számítógépes nyelvoktatás. 11–21. In: *MTA VEAB Értesítő* 1985., továbbá Győri-Nagy Sándor: Basisgebundene Sprachprozesse bei der Aneignung einer Zweitsprache. 14–22. In: *DUFU (Deutschunterricht für Ungarn)* I/1987.

meg egy halmozott jelzős szerkezet egyik jelzőjeként (eperszedő). Ez egyszerre magyar kultúra- és természetkörnyezeti akna, hisz e kettőnek együtt (volt) eleme az eperfa a tanyaudvarban meg az útfelen. Városias környezetélményű fiatalnak, éljen akár falun vagy városon, *az eper nem a fán terem, hanem a földieperrel azonos*. Így számára a fáról epret lerázó „eperszedő szél” és a vele kapcsolatos képsor végig „képzavar”. A szél pedig amúgy is kellemetlen.

S itt már az *irodalombefogadói oldal szubjektív jegyeit* érintjük, amelyek tömegességükkel ez esetben olyan szinten objektiválódtak, hogy lehetetlen nem számolni velük. Ha nem is annak eldöntésében, hogy mi tekinthető irodalomnak, de abban mindenképp, hogy az *emberként életben tartó környezeti üzenetek* anyanyelvig és széptanilag kódolt készleteiből *mi az, amit e nemzedékeknek is föltétlenül meg kell kapniuk* az irodalmi nevelés keretei között. És persze *hogyan*. A verssel kapcsolatos befogadói jegyek sorát folytatam akkor is, amikor bevallom, hogy én ezt a verset most már *olvasva is hallom*. Kerpits Miklós barátom szép zengésű baritonján, ahogyan Kiskunmajsán szavalta a Városi Könyvtár zsúfolt olvasótermében.⁷ Különösen két sora kezdett visszhangzani bennem azonnal, s maradt is meg az emlékezetemben, akkor még csak tűnődésekre indító, megmagyarázhatatlan okokból:

*Piros is volt, poros is volt,
édességes édes is volt;*

De vannak-e tényleg *objektív érvek*, akár e szubjektív jegyekben is, amelyek *magyarázhatóvá* teszik a versek, most épp ennek a versnek, benne különösen e két sornak a *szépségét*? Vagy végképp csak *megérzéseinkre* hagyatkozhatunk? S ha mégsem, akkor *milyen nyelvezettel, milyen tudományos fogalomkészlettel* kell rendelkezünk ahhoz, hogy *objektíve is érvényeset, meggyőzőt* mondhassunk egy irodalmi alkotásról? Lássuk hát!

Feltűnő, hogy a költemény a költői eszközök tagoltsága szempontjából egyáltalán nem egyöntetű. Huszonnégy sora nem négy hatsoros tömbbe rendeződik, csupán az első két versszakban. Ezeket egy tizenkét soros követi. Míg az első kettő *mondatszintű jelekkel* zárul, a tizenkét soros tömbnek éppen a közepén pontosvessző van, amely szoros követkekezést jelez.

Rímek szempontjából hasonló az „aránytalanság”: az első, a *megszólító versszak* teljesen *rímtelen*, a második – a kérdező – pedig *ismétlőrímes*. Már-már az az *érzése* támad az embernek, hogy ilyen rímeket maga is tudna. Aztán következik a harmadik, a legsúlyosabb

⁷ „*Kezéd a titkok kapuján*” címmel rendeztünk feledhetetlenül szép költői estet Simai Mihállyal Kiskunmajsán, 2014. október 16-án.

strófa, teli *többféle, mesteri rímmel*. Köztük egyetlen rímtelen sor van. Éppen az, amelyik a legtalányosabb képet indítja a vers végén: „s MINDENÉRT előrenyújtom”. Ez zár vissza *grammatikailag és értelmileg* a „kék-epres kezem” befejezéssel az „emlékezem”-re.

Gyönyörűen vésvé szívünkbe az intést: a „Minden” csak annak jár, aki igazolni tudja magát a jövő előtt, hogy *tenyerében és emlékezetében* ott van a honi környezet, a fölnevelő tájhaza vezérlő bélyege. Annak, aki nemcsak követelőleg tudja előrenyújtani kezét, hanem azzal is tisztában van, hogy még ebben a dúsan terítő környezetben is „*hajladozva járt a jóllakás*”. Ha valaki ezt meg nem érezvén a versből „belemagyarázásnak” vélné, annak figyelmébe ajánlom a „jár” ige kétféle alapjelentését.⁸ Az *igazi költőnél a nyelv sohase véletlen*.

Ahogy nem azok az ebből alkotott *költői eszközök* sem. *Objektívek* abban a tekintetben, hogy az anyanyelvi közösség tulajdonaként egyaránt rendelkezésére állnak a költőnek és az olvasónak. Szubjektívek annyiban, hogy képes-e élni velük az egyik vagy a másik fél. Avagy egyszerre mindkettő. Simai képes, olyan mélységekben, hogy érdemes őt *anyanyelvtanulási céllal* is követnünk.

A rímek nyelvi eszközeinél maradván említettük már a *használatbeli aszimmetriát*. Ez azonban nemcsak a *vers kezdő és befejező részei* közt van meg, hanem kisebb egységekben is *helyzeti, grammatikai és hangzási aszimmetriaként*, akár miniatűr léptékekig. A szószintű *ismétlőrímek* látszólagos egyszerűségét viszonylagosítva csak utalok a „... *hullt fehér, és rózsaszín hullt*” sorra, mely kifelé ugyan rímtelennek látszik, de befelé a két „hullt” egymásra hangzása a folytonos bőségnek egy olyan zárt *teljességek* teremt meg, amelyhez képest a következő sor „*lázasan lilás*”-a már túlsordulás.

A „*lilás*” és a „*jóllakás*” rímje is aszimmetrikus, bár hangszerkezetileg azonosnak tűnnek. A *nyelvérzék* azonnal megsúgja valamennyiünknek (mint ösztönös szabálytudattal rendelkező anyanyelv-tulajdonosoknak),⁹ hogy a két -*ás* közül az egyik főnévképző, a másik pedig rangban nem azonos vele, hiszen csak melléknévet árnyal, és az „-*á*”-ja se sajátja, csak a „*lila*” véghangzója nyúlt „-*á*”-vá a -*s* kedvéért.

⁸ Nem utalom az olvasót a MÉKSZ 2003. évi kiadásának anyanyelvi nevelésre alkalmatlan, kaotikus „jár” szócikkére, melyben a *mozgás*- és a *megillet*-főjelentés közt 15 unalmas, kifejtő ponttávolság van. Minthogy így a „*megillet*” főjelentés a 15. „mellékjelentés” rangjára csúszik le, s ott is utolsónak, ezért téves egy sor előző pont jelentésértelmezése, ahogy a „*járadék*” meg a „*járandóság*” önálló szócikkeinek magyarázata is.

⁹ Győri-Nagy Sándor: *Anyanyelvérzékünk romlása és a nyelvtudomány felelőssége*: moefeki.eu/wp-content/uploads/2014/05/Anyanyelverzekunk.pdf

Itt érkezünk el a verseléstanilag legösszetettebb két sorhoz, elemzésünk tulajdonképpen tárgyához, amely Simai sajátos *gyökrímei* közül tartalmaz egy párost, természetesen *hangtani aszimmetriával*, amely azonban maga is több nyelvi szinten jelenik meg, s hangtani is úgy illeszkedik egy nagyobb egységbe, hogy *bartókos disszonanciával* teremt *harmóniát*.

„*Piros is volt, poros is volt,*
édességes édes is volt;”

Így szól ez a két sor, amely ezek szerint mégsem ok nélkül ragadt meg emlékezetemben. A *pír*- és a *por*-elentétes hangrendű párost nevezem itt egyelőre föltételezően *gyökrímnak*, amely *szószinten* is különlegesen cseng össze egymással.

A „*piros*” és a „*poros*” a maga közösnek tűnő -*os* végével ismét „*hagyományosan*” rímel egymásra, ha nem is hagyományos rímhelyről, a sorvégről, hanem megint csak soron belülről. De a már nyelvtanilag iskolázatlanabb anyanyelv-tulajdonos is érzi, hogy az azonos hangzás ellenére megint csak van valami turpisság ebben az „egyezésben”. A „*piros*”-nak az -*os* vége valahogy jobban hozzánőtt a „*szótőhöz*”, mint a „*poros*”-é. A „*por*” önállóbban szól ki a „*poros*”-ból, mint a „*piros*”-ból a „*pír*”. Így, rövid „*i*”-vel külön nincs is a nyelvtudatunkban. De létezik „*pír*” formában. Csak hát ezzel a „*pír*”-ral valami vagy történt az -*os* hatására a „nyelvtörténeti múltban”, ahogy a finnugor szófejtők vélik, vagy nem történt meg az a rövidülés semmilyen hatásra, hanem már eleve létezett a „*pír*” mellett egy „*pír*” is, amely nem is volt soha *tőszó*, mint a „*pír*”, hanem csak *gyök*. Egyel *alacsonyabb önállósági és általánosabb jelentéstani szinten*, mint ahogy a szó működik a nyelvben.

Ezért aztán a *piros-poros* rím is úgy biccen meg a nyelvi tudatban, mint egy tréfás versenyfutó a pályán, aki ugyan két lábon szalad, de eljátssza nekünk, hogy az egyik lába rövidebb. Játsszunk el mi is most ezzel a sánta futóval a „*por*” esetében. Mert hát a „*poros*”-ban tényleg a „*por*” *tőszó* van. Amely úgy *tőszó*, hogy *egyben gyök* is. Ez nem rövidült az -*os* hatására, hisz eredetileg is „*por*” volt. Ha a képző okozta volna a rövidülést, akkor „*pór*” kéne legyen a tő. Tudjuk, ilyen is van. Egyszerű embert, *parasztot* jelent. A *legparányibbat* a civilizáció ranglétráján, aki *párban* él(t) az anyatermészettel. Az -*os* hatására azonban ez se rövidül, hanem „*póros*” marad, ahogy a „*pír*”-ből alkotható „*píros*” töve is, ha a *tőszó*jelentést melléknévi alakban kívánjuk működtetni.

A „*póros*” jelentése persze „*parasztos, egyszerű*”, nem „*poros*”, „*porfödte*”. Mégis érezzük, hogy a „*por*” és a „*pór*” *tőszavaknak* is van közük egymáshoz, nemcsak hangalakilag, hanem jelentéstani is. És persze

a „**paraszt**” és a „**parlag**” meg a többi **par-** gyökszár-
mazék, s a „**pár**” is közéjük tartozik. Ezek egy része
„csupán” gyök, azaz egy szinttel lejjebb működik, akár-
csak a „**pír**” mellett a „**pír-**”. De mindben ott van ennek
a széles gyökcsaládnak a „**nyomás**, ill. **nyomás hatására**
keletkező, azzal összefüggő jelenség” általános jelentése.

Így tekintve már nem is annyira játssza ez a futó
a sántaságot. Valóban sánta, mert láb ugyan mindkét
lába, a „**por**” is meg a „**pír**” is, de az egyik önállóbb láb,
mint a másik. Hogy még pontosabbak és egyben hűek
is legyünk a *nyelvtől mint a környezeti változatosság*
minden finomságának leképezőjétől elvárható, elvileg
végtelen változatgazdagságnak a törvényéhez, mondjuk
ki: nem sántaság a nyelvi alakoknak és jelentéseknek e
funkcionális aszimmetriája. Éppenséggel a nyelv kör-
nyezeti lényege, melyet tudománytalan és bűnös törek-
vés valamely nyelvelmélet álságos egyenkategóriába
gyömöszölni, mert azzal a leképezendő teremtsé lenyű-
göző változatossága, és leképező eszközének változatgaz-
dagsága ellen vétkezünk.

Simai Mihály ezt tudja is, különben nem arra hasz-
nálná a két, csak egymáshoz képest biccenő sorbelseji
*rímstó*t, hogy kedvesen, emlékezve tréfálkozzon a nagy
gyerekkori éhségen, amely korántsem az osztályhar-
cos ideológiák nagy „éhezése” volt a magyar vidéken.
Nem a „szenvető szegények” éhsége, hanem a *terem-*
tett környezetben bízó, boldog emberek gyermekeinek
a kíváncsisága mindenre, amit kínál a tájlakó ember
számára a teremtett táj. Az az elemi jókedv minden bő-
ség feltétele, ahogy a Himnusz második sorában, Isten
legelső áldásaként Kölcsey kéri. Ez a jókedv a feltétele
a természeti környezettel való összhangnak is.

Ám a nyelvi „döccenés” érzékeléséhez nem „csak”
a mindönkben ott lakozó anyanyelvi tudás segít hozzá
minket. Az is, hogy a „szabályosan rímelő” **-os**-ok előtt
ellentétes a két szótő/gyök hangrendje. Természetesen
a „**pír-**”, **„i”**-jétől meg a „**por**”, **„o”**-jától. Ezt az ellenté-
tet csak kiemeli, hogy a mássalhangzókerete mindkét
magánhangzónak azonosan a **p-r**. Az „egyenhangzó”
-os pedig csak tudatosítja bennünk ezt az ellentétes
hangzást.

Ha aztán most végképp a *hangzene* szintjére szállunk
át, és a verssor két magánhangzófutamának szerkeze-
tébe hallgatunk bele, rájövünk, hogy *milyen gyönyörű*
ritmikájú futampárt alkotott a költő két magánhangzó-
ból. Ez a következő:

i + o + i + o – o + o + i + o

Ez csodaszépen magyar törvényű két félsor. Az első két
i + o párból áll, és ezzel „világosabb”, mint az egy **o + o**
párból meg egy **i + o** párból álló második. Ez ugyan-
az a magas-mély sorrend, mint az *itt-ott, ez-az, így-úgy*
páros szavainké. Meg az ösztönösen helyes „*víz-, gáz-*

központifűtés-szerelő” népi szakmareklám, amelyben
elől van a magas hangrendű elem, utána a mély, s így
követi őket a vegyes.

Csak hogy Simai olyan mássalhangzósorral hímzi kör-
be és szegi is be a szólamvégeken a magánhangzókat,
amelyek *hangzeneileg* tökéletesen illeszkednek a *han-*
gok és jelentések harmóniájába.

A verssor első szólama „*Piros is volt*”, a második „*poros*
is volt”. Mindkét szólam a kirobbanó „**p**”-vel kezdődik,
és a lezáró, *múlttá objektíváló* „**t**”-vel zárul. A szólamon
belül azonban az r+s+s+v+l mássalhangzósor szól. Ha
jól odahallgatunk, ezek egytől-egyig *gyakorító, folytató*
jelentésű hangok, a két kezdet és a két vég között.

S hogy el ne felejtjük hozzátenni a tréfás biccenés igazi
értelmét adó második sort, amely miatt olyan szép ez
az emlék, hogy versbe kellett öltözködnie, így hangzik:
„édességes édes is volt;”. Érezzük csodás lejtését a sor-
nak, de mitől van? Lássuk a morfémaszerkezetét:

éd-es-ség-es-éd-es-is-volt

Az „*is volt*” a sor végén első látásra-hallásra csak
az előző sor végére hangzó rímtömbnek tűnik. De ha
erősebben ráfigyelünk a minden második morfémahe-
lyen ismétlődő „**-es**”-re, könnyen besorolódik ezek közé
az „**is**”, amelynek székelyes ejtése valóban „**es**”. Jelen-
tése mindkettőnek azonos az „**és**”-sel meg a magában
álló „**s**”-vel, hisz ez a hang folytatást, *ismétlést, ismét-*
*lődést, „esmé*g”-et jelent.

Így nevez meg a költő egy öntudatlan csodavilágot
a maga véghetetlen-végteles idővonulatában, amelyet
prózában úgy hívunk: *gyerekkor*. Erről írta – kiszólva
a józan felnőttkor tanulságára ebből az idilli világból
– Fekete István is: „*A rétek nyár végi illata végighen-*
tergett az árkon, a szívünkön, a gondolatainkon, nyakig
ültünk a szabadságos világ határtalan boldogságában,
csak éppen nevet nem tudtunk adni ennek a boldogság-
nak.”¹⁰

Ekkor alapozódik meg az emberben az a *boldogságké-*
pesség, amelyik ebben a mozgékony világban az emberi
lelket ahhoz az *egyetlen teremtszethez* képes kötni,
amelyet még a boldogabb – mert boldogságra képe-
sebb – emberek valaha úgy hívtak: „*haza.*”¹¹

¹⁰ Fekete István: Ballagó idő. Nesztor. 109.

¹¹ Lásd még: Győri-Nagy Sándor: Két Hazám. (Simai Mihály
Találkozások c. költeményéről József Attila
Hazám-jával összevetve magyartanároknak). In: *Módszertani*
Közlemények, 2014/1. 8–27.

Kémcső, borszeszégő, okostábla és notebook

A kémiaoktatás jelenkori lehetőségei

A természettudományos tárgyakra egyaránt jellemző az absztrakt gondolkodás és a szemléltető elemek jelenléte. Bennük és általuk válik beláthatóvá, hogy képletek és formulák nem mondanak szükségképp ellent a kísérletek látványosságának és kézzelfoghatóságának – sőt, igazán csak ezeken keresztül bizonyulnak megérthetőnek és elsajátíthatónak az élő és élettelen fizikai környezet elvont összefüggései. Absztrakció és szemléltetés játékában azonban egészen új fordulatot hozott a digitális taneszközök megjelenése. Ezek fejlesztésébe és alkalmazásába **Csermák Mihály**, a Nemzeti Köznevelési Portál (NKP) természettudományos digitálistananyag-fejlesztéseinek feladatszerkesztője, az ajkai Fekete István – Vörösmarty Mihály Általános Iskola és Gimnázium kémia-földrajz szakos tanára kalauzolt el minket.

Szöveg: **Bodon Gergely Dávid** | Fotó: Somosiné György Mária – Linea Fotográfia

Mely tárgyakból és évfolyamok számára készültek természettudományos digitális feladatok az Ön közreműködésével?

A 2023-as természettudomány tantárgyhoz kapcsolódó NKP-s digitális tartalomfejlesztésben vettem részt. Tananyagfejlesztő kollégáimmal – *Dr. Both Mária Gabriellával* és *Vitéz Annamáriával* – a 7., 8., és 11. évfolyam számára készült tankönyvek online tartalmát bővítettük okosfeladatokkal, projektfeladatokkal. A fejlesztésről a továbbiakban is többes szám első személyben beszélnék, mivel a feladatok megalkotása során folyamatos volt az interakció közöttünk, támogattuk egymást tapasztalatainkkal, ötleteinkkel. Igazi csapatmunka volt.

A fejlesztés során az évfolyamok eltérő didaktikai céljainak megfelelően terveztük és valósítottuk meg a leckékhez kapcsolódó feladatokat. A 7.-es és 8.-os kiadvány okosfeladatainak rendszere egészen hasonló, a portál feladatmotorjainak pedig szinte mindegyikét használni tudtuk a kivitelezés során. A 11. évfolyam könyvéhez kapcsolódó fejlesztés azonban már más kihívás elé állította a csapatot. A gimnáziumok 11. évfolyamán azoknak a tanulóknak kell természettudomány tantárgyat tanulni, akik emelt szintű fakultációs képzésben nem ilyen tárgyat választottak. Így feltéve, hogy az érintett célcsoport diákjainak természettudományos ismeretei eltérnek, érdeklődésük pedig más-más szintű és irányultságú, arra törekedtünk, hogy a feladatok tartalma és a munkaforma egyaránt széles körben segítse a tanulók tudás- és képességfejlődését. A 11.-es természettudomány-tankönyv azonban más szempontból is újdonság a köznevelésben.

Takács Ádám, az NKP természettudományos digitális fejlesztések szenior témavezetője, valamint *Arday István* földrajz szakos pedagógus és szerkesztő munkatársunk koordinálásával olyan holisztikus és modern szemléletben igyekeztük bővíteni a tanulók ismereteit, ami nemcsak a diákok és tanárkollégák számára, hanem nekünk, digitális tartalomfejlesztőknek is inspiráló hatású. A már hagyományos interaktív okosfeladatokon túl szükséges volt úgynevezett kiegészítő feladatokat is készíteni. Ezek az adott tanulási egység végén található egy-egy szürke színű, „Kiegészítő” feliratú lenyíló sávban. Ha csak az első témakörhöz fejlesztett kiegészítő feladatokat vesszük számba, akkor is kellőképp sokszínű és motiváló témákkal, munkaformákkal találkozhatunk. Például: *Baruch Spinoza* holland filozófus ihlette

Csoportosítsd az alábbi folyamatokat aszerint, hogy élő, élettelen vagy mindkét rendszerben jellemzőek-e!

csak élőlényekben jellemző folyamat

csak élettelen rendszerekben jellemző folyamat

mindkét rendszerre jellemző folyamat

kolloidok kialakulása

lecsapódás

sejtlégzés

oldódás

napsütés hatására történő felmelegedés

napsugárzás

koncentrációkiegyenlítődés

vízben oldott oxigén
hasznosítása szerves anyag
lebontásában
^

halandóság

szaporodás

mozgás

csapadékképződés

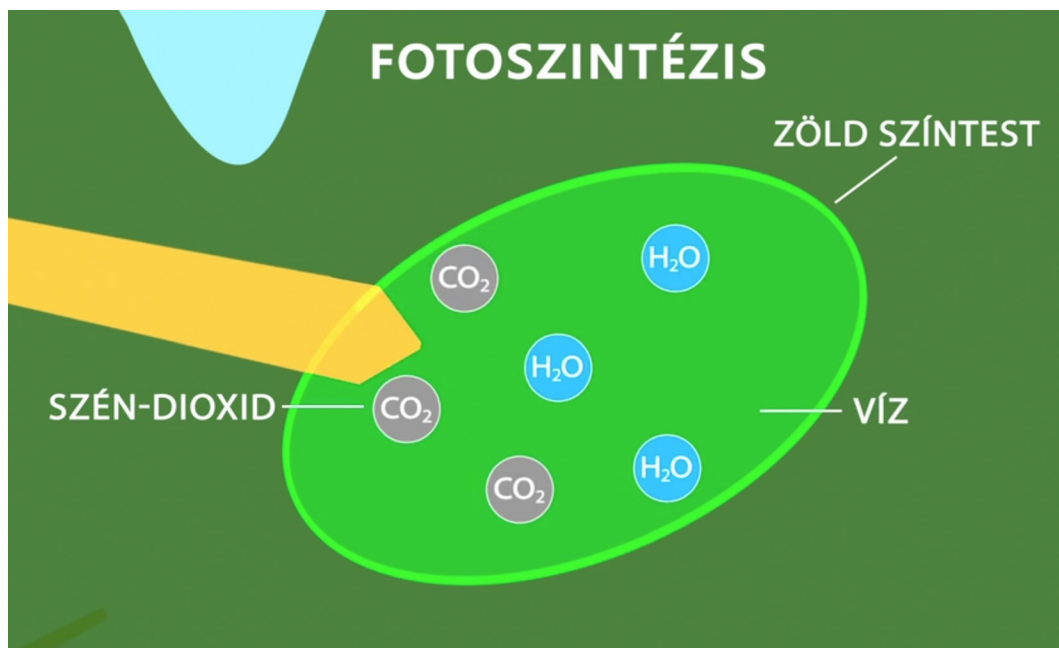
drámajáték megalkotása, a kibontott szénsavas pezsgősüvegbe tett kanál szénsavmegtartó hatásának vizsgálata vakpróbás kísérlettel, egy workshop megtartása *Galileo Galilei*, *Johannes Kepler*, *William Harvey* és *Marcello Malpighi* szerepébe bújó diákokkal vagy tudománytörténeti forrás- és adatelemzés *Semmelweis Ignác* munkásságához kapcsolódóan mind-mind remek lehetőséget kínál a szórakoztató ismeretbővítéshez az adott témakör kapcsán.

Érdekesség, hogy a csak az online térben megtalálható feladatokat a diákoknak lehetőségükben áll a valós térben, élő interakciós folyamatban is megvalósítani. Ez kiemelkedően fontos, hiszen az alfa generációs gyerekek szociális kompetenciáinak fejlesztése központi feladata a mai közoktatásnak. A kiegészítő feladatok mindazonáltal órai keretek között, de otthoni feladatként is elvégezhetők. Minden szükséges helyen feltüntettük a megoldáshoz szükséges források linkjeit, ezzel is segítve a feladatmegoldást. Jó szívvel tudom ajánlani minden szaktárgyat tanító kollégának ezeket a tartalmakat, rendkívül aktív és élményközpontú tanórák szervezhetők ugyanis a segítségükkel.

Melyek azok az oktatásmódszertani és tanulói igények, amelyeknek általánosságban meg kell felelnie egy jól összeállított digitális feladatnak?

Talán az egyik legfontosabb szempont, hogy a feladatok nehézségi szintje, megfogalmazása, képi világa a lehető legnagyobb mértékben alkalmazkodjon a ma iskolába járó gyerekekhez. Lényeges az is, hogy a tanóra didaktikai menetébe szervesen beilleszthető legyen, illetve otthoni önálló feladatként az önálló tanulási képességeket is fejleszthesse a feladat. Főállású tanárként az elmúlt huszonöt évben városi gimnáziumban, szakközépiskolában, de falusi kisiskolákban is volt szerencsém tanítani a kémiát. Utóbbi két iskolatípusban saját döntés alapján vállaltam óraadói feladatokat, mert hivatásom részének tartom, hogy minden gyermek – ha lehetőség van rá – megfelelő szakmaiságú, gyakorlat- és élményközpontú kémia-oktatásban vehessen részt. Tapasztalatot szereztem kiemelkedő képességű tanulócsoporthoz, ahol a cél az OKTV-versenyek döntője és a sikeres emelt szintű érettségi vizsga volt, de olyan osztályokban is, ahol a gyerekek 90%-a sajátos nevelési igényű vagy beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézségekkel küzdött, hátrányos szociális háttérű volt.

A feladatok elkészítése során külön figyelmet fordítottunk arra, hogy nehézségi szintjük változatos legyen, minden diák sikerélményhez jusson, fejleszthesse tudását, képességeit. A tehetséggondozást támogató feladatoknál a szükséges plusz ismereteket pedig a feladatok leírása tartalmazza. A feladatok értékelését követően pedig – ha szükséges – kiegészítő magyarázatok is olvashatók az egyes felugró ablakokban.

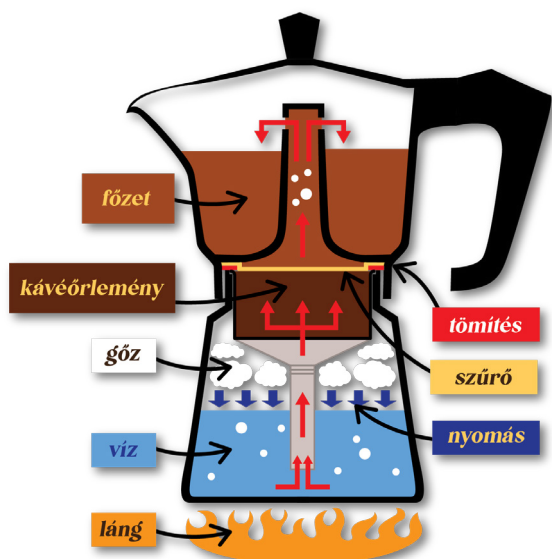

A diákok motivációja mindig is a tanítási-tanulási folyamat sikerességét megalapozó fontos didaktikai feladatnak számított, a mai diákok esetében azonban még nagyobb jelentősége van ennek. A tanórákon minden eddiginél nagyobb szükség van motiváló elemek „bevetésére”, hogy nyitva tartsuk a tudás befogadására szolgáló „kaput” a gyerekek fejében. Már a digitális feladatok címadásánál is igyekeztünk – mai kifejezéssel élve – „clickbait” (kattintásvadász) meghatározásokkal élni, ami talán a mi generációnknak meghökkentő lehet, az újabb generációk esetében azonban nagyban képes hozzájárulni ahhoz, hogy legyen kedvük rákattintani a feladatra és elkezdni annak megoldását.

Hogyan jelenik meg a kémia azokban a természettudományos témakörökben, amelyekhez az Ön közreműködésével készültek digitális feladatok?

Az anyagok megismerésének, tulajdonságainak, változásainak ismereteit tárgyaló témakörökben elsősorban az alapvető tudáselemeket ismétlő, rendszerező feladatként jelennek meg a kémiai ismeretek. Az élővilágot bemutató témakörökben főként a test felépítésével, anyagforgalmával, működésével foglalkozó témáknál fordulnak elő olyan feladatok, amelyek a biológiai folyamatokat, jelenségeket azok fizikai és kémiai hátterével együtt szemléltetik. A *Kémikus szemmel a szerveinkről* című feladatban a definíció tartalmát és szóhasználatát tekintve kiemelt szerepet kapott az egyes emberi szervek meghatározásában azok kémiai háttere. A 7.-es év végi összefoglaló feladatsorban pedig az élő- és élettelen világban kísérheti nyomon az oxigén és a víz útját a diák. Az ilyen és ehhez hasonló feladatok esetében egyaránt cél, hogy a fizikai és kémiai folyamatok mellett a növények és állatok szervezetében zajló változások összefüggéseit is mélyebben megértse a diákok.

Egy másik összefoglaló feladatsorban a fiziológiás sóoldatot bontjuk szét kémiai tisztta anyagokra, majd kémiai részecskékre, a kotyogó kávéfőző működésén keresztül pedig az anyagok fizikai-kémiai változásait ismételjük át, noha a példa kiváló lehetőséget nyújt az oldatokhoz kapcsolódó ismeretek alkalmazásához is. A digitális tartalmak között kiemelt szerepe van az animációknak, amelyek mozgóképi világukkal segítenek megérteni a kémia és a kapcsolódó természettudományok többször absztrakt jelenségeit, folyamatait. Itt kiemelném a 7.-es tankönyv végén elhelyezett *A Nap és a földi élet* című animációt, ami a természettudományos belső koncentráció mellett a külső koncentrációra is nagy hangsúlyt helyez. Az animációban a Nap egyetemes emberi kultúrában, a különböző vallásokban és a filozófiában betöltött szerepétől egészen a vaddisznók anyagcserefolyamataáig vesszük végig az égitest földi életre gyakorolt hatását. A „nagy utazás” során pedig csillagászati, részecskefizikai, kémiai és biológiai ismeretekkel találkozhatnak a diákok, és láthatják, hogy környezetünk folyamataiban a természettudományban tanultak milyen egységes rendszert alkotnak.

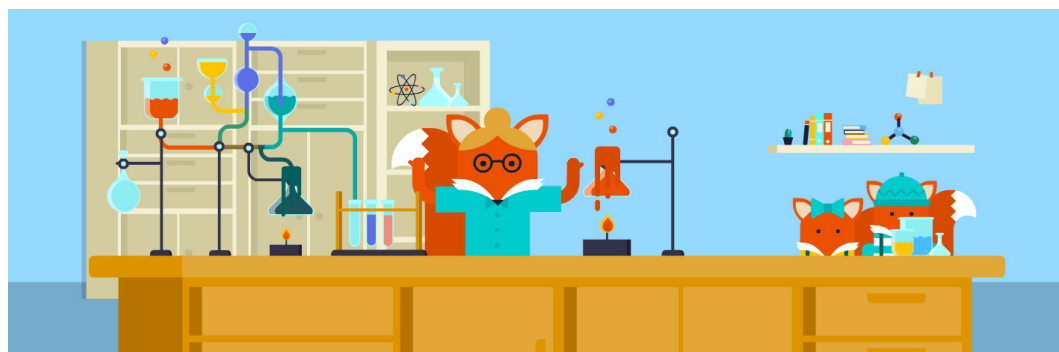
Hogyan integrálhatók az online platform nyújtotta lehetőségek a reálművelődési tárgyak oktatásába?

Kémia tanárként az élő megismerést, tapasztalatszerzést tartom a legfontosabbnak. Az anyagok tudományát, a kémiát nem szabad(na) demonstrációs és tanulókísérletek nélkül tanítani. Sajnos a heti 1,5 órás időkeret szűkre szabja a lehetőségeket, de törekedni kell arra, hogy a lehető legtöbb órán szerepeljenek kísérletek. Szerencsére a vegyszer- és eszközellátottság megfelelő, még azokban a kis falusi iskolákban is, ahol óraadóként dolgozom. Ha mégsem adták a feltételeket, vagy túl veszélyes egy kísérlet, a kollégák az NKP portál kísérletvideóit is levetíthetik.

Felmerül a kérdés, hogy hol lapul az az „időablak”, amely lehetőséget kínál az NKP feladatbankjának integrálására az oktatási folyamatba. A portál egyik kémiaoktatásban betöltött fontos szerepét az otthoni önálló tanulási folyamat támogatásában látom, hiszen a portál működése, felépítése nagyban képes elősegíteni ezt; az interaktív feladatok tanár híján is megfelelő visszacsatolást adnak a diákoknak. A másik fontos szerep a platform gazdag kép-, videó-, és animációs tartalmaiban keresendő, interaktív feladatait ugyanis hatékonyan lehet alkalmazni, akár motiváló elemként vagy az ismeretek szintézisét segítő komponensként is. A tanárnak és a diáknak egyaránt komplex óratervet nyújtanak a platform leckéi, okostábla és/vagy tanulói notebookok segítségével pedig akár egy teljes tanóra levezethető az NKP-portál tartalmaival. Erre elsősorban a földrajz és biológia tantárgyaknál nyílik több lehetőség, de ha a tanár kevesebbet kísérletezik fizika- vagy kémiaórákon, akkor itt is teljes mértékben integrálható a tanórába a leckék tartalma.

Tapasztalatai szerint milyen a reálművelődési órákra bevitt digitális eszközök fogadtatása a tanulók részéről?

Noha a tanórán számomra továbbra is előnyt élvez a kémcső és a borszeszégő, a digitális tartalmak is egyre nagyobb szerepet kapnak az óráimon, jóllehet, nem olyan mennyiségben, mint mondjuk a földrajzórán. A tanulók mindig örömmel fogadják, ha digitális eszközöket is „bevetünk” az oktatási folyamatban. Egy jól megtervezett digitális feladatsor képes a gyerekek figyelmét felkelteni, fenntartani. Önmagában már az eszközök használata is motiváló számukra, hiszen digitális bennszülöttként ezek jelentik nekik a megszokott, ismerős környezetet. Ám ha megkérdezem a gyerekeket, hogy digitális óra legyen, vagy tanulói kísérlet, videón mutassam be a demonstrációs kísérletet vagy élőben, akkor szinte kivétel nélkül mindenki az utóbbi lehetőségeket választja. Szerencsére a gyermekekben ma is jelen van az igény a környezetük anyagainak, folyamatainak közvetlen, élő megismerésére, amit a digitális világban nem szerezhettek meg. Így is fontos szerep jut a digitális tartalmaknak a kémiaoktatásban, hiszen a folyamatok, jelenségek modellezését, az absztrakt gondolkodás fejlesztését nagymértékben képesek támogatni.

Egymás javára gondolkodni

Fotó: Somogyi Tibor

Az identitás, kulturális és nemzeti hovatartozás, valamint hagyományörzés kérdései kéz a kézben járnak a kapcsolatteremtés, elfogadás, empátia és hídépítés kihívásaival. Az ezekkel való szembenézés egyszerre jelent kollektív és egyéni felelősséget, e kettő metszetén pedig sajátos pedagógiai feladatot. E feladat azonban csak akkor teljesíthető, ha az ember tisztába kerül a szorosán vett életközössége által felé támasztott igényekkel. Miben áll lokálpatriotizmus és etnocentrizmus, elfogadás és elfogultság, multikulturalitás és interkulturalitás, integráció és inklúzió jelentése, különbsége? E kérdések mentén beszélgettünk eltérő kultúrák párbeszédének lehetőségeiről **Strédl Terézia** pszichológussal, a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Kar docensével.

Szöveg: **Bodon Gergely Dávid**

Milyen kérdésekkel, problémákkal fordulnak leggyakrabban pszichológusi, fejlesztőpedagógusi segítséghez a szlovákiai magyar gyerekek és családjaik?

Az élet manapság egyre nagyobb igényeket támaszt mindannyiunk felé, és ez bizony a munkánkban is lecsapódik. Van, amikor az elbizonytalanodott szülő jön hozzánk tanácsadásért, de vannak esetek, amikor már diagnosztikára is szükség van. Léteznek időszakos problémák is, mint az iskolaalkalmasság vagy a pályaeorientáció. Viszont ritkán fordul elő, hogy gyerekek keresnének fel minket. Persze felelősségünknek is érezzük, hogy mi menjünk a probléma elé. Ma már kiépült iskolapszichológiai hálózat segíti a munkánkat, a középiskolákban pedig külön életvitelóra biztosítja a teret a beszélgetéshez.

Van, amikor az osztályfőnök vagy az intézmény keres meg minket egy-egy konkrét problémával, olyan is előfordul azonban, amikor ismeretterjesztő előadások, tréningek megtartására kapunk meghívást. Ilyenkor az szavatolja a foglalkozások intimitását, hogy nincs jelen pedagógus. Fontos, hogy mi indítsuk be a párbeszédet, megadva a diákok számára a válaszadás lehetőségét és biztosítva őket arról, hogy bizalommal fordulhatnak hozzánk. Ezek a beszélgetések elsősorban felső tagozatos, középiskolás diákoknak szólnak. Nekik nagy szükségük van még bizonyos fokú érzelmi kapcsolatra az esetleges mélyebb problémák feltárásához; csak olyasvalakit tudnak ugyanis őszinte nyitottsággal meghallgatni, akihez van valami érzelmi kapcsolódásuk.

A tanulmányi teljesítményszorongás, valamint a szülői veszekedések jelentik a legnagyobb stresszkockázatot a 6–10 éves korosztály körében egy amerikai felmérés eredményei szerint. A felmérés módszertanának modifikálásával sikerült átemelnem a szlovákiai egyetemistákra is a vizsgálatot. Munkahipotézisem az volt, hogy az egyetemista korosztály számára a párkapcsolati kérdések lesznek dominánsak, ellenben az derült ki, hogy a felsőoktatásban tanulók számára is a vizsgadruk áll az első, a családi problémák pedig a második helyen. Harmadik helyen merültek fel az anyagi nehézségek, és csak negyedik helyen szerepeltek a párkapcsolati problémák. Meghökkenítő volt látni, hogy gyerekkortól egészen fiatal felnőttkorig végigkíséri a fiatalok életét a teljesítményszorongás. Nemhiába fogalmazott úgy egyik híres könyvében *Konrad Lorenz* Nobel-díjas osztrák etológus, hogy a mai, rohanásban élő ember üzemanyaga a félelem. Amíg a tizenéveseket többnyire még a serdülőkor hamleti kérdései foglalkoztatják: hogy „*Ki vagyok én?*”, és hogy „*Hol a helyem?*”, a szlovákiai egyetemistákra alkalmazott kutatás eredményei arra mutatnak rá, hogy a gimnáziumból az egyetemre való bekerülés idején markánsan megugrik a megfelelési kényszer mértéke. Az új miliő, valamint a temérdek új információ és elvárás

hatására kumulálódik a fiatalokat érő terhelés, ami később a pályaeorientáció kapcsán még inkább előtérbe kerül.

Mivel modern kultúránkban az önismeret a legkevésbé sincs piedesztálra emelve, kiemelten fontos, hogy minden korosztály számára legyen, aki közvetíti az üzenetet: mindenkinek van helye és célja a világban, és bár az élet nem mindig könnyű, mindenki képes eleget tenni kihívásainak. Az egyetlen kérdés csupán, hogy mindez milyen minőségben és színvonalon tud megvalósulni; ennek megválaszolásában pedig elengedhetetlen szerepet játszanak a fejlesztő szakmák.

Kiemelt szempont egy, a miénkhez hasonló kétnyelvű közegben, hogy a segítséget kérő minden esetben a saját anyanyelvén kapjon megfelelő támogatást. Nálunk például minden járásban létezik magyar nyelvű tanácsadási központ. A diploma-szerzést követően 1975-től egy évtizeden át volt szerencsém koordinálni a galántai magyar nyelvű tanácsadási központot. Már akkor is sokan megfordultak nálunk. Mivel sokszor egészen messziről érkeztek a klienseink, hamar ráálltunk arra, hogy szükség esetén mi menjünk az egyes intézményekhez. Szerencsére gyorsan kialakult egy pozitív kapcsolat az iskolákkal, így egyre több megkeresést kaptunk. Noha összesen harmincéves tanácsadói pályafutásom azzal az érzéssel zárult, hogy némiképp meggyengült a magyar nyelvű közösségek kohéziója, örömteli látni, hogy a fiatal, pályakezdő kollégák és kolléganők milyen lelkesedéssel próbálják életben tartani különféle polgári társulásokon keresztül ezeket a közösségeket és az anyanyelvi segítőszolgálatot. Szerencsére egyre több a magyar szakember; a problémát az okozza, hogy jelenleg nem áll rendelkezésre olyan közös platform, ami differenciáltan tudna rálátást nyújtani az egyes közegek igényeire és anyanyelvi segítő szakembert közvetíteni számukra. Nagyon fontos, hogy az emberek ismerjék a velük egy térségben élő tanácsadókat, hogy ne kelljen száz kilométereket utazniuk tanácsadásért; mindemellett az sem jelent hátrányt, ha az egy térségben praktizáló szakemberek is tudnak egymásról. Fontos a szakmai kapcsolatok építése és ápolása.

Hogyan oldható fel egy fiatalban a nemzeti identitástudat ápolásának konfliktusa az eltérő kultúrájú többségi társadalomba való beilleszkedés igényével?

A mai világban különféle nézeteket és értékeket egyforma súllyal – nem egy esetben egészen felborult arányok szerint – prezentálnak a közéletben és a médiában, így még fontosabbá válik a fiatalok számára a véleményformáló személyek – a példaképek – jelenléte. Fontos, hogy ezek a referenciaszemélyek olyan felnőttek legyenek – iskolai viszonylatban legelőször is az osztályfőnökök –, akik ismerik a fiatalok világát és életnehezégeit, problémáit és kihívásait. Ezért is olyan fontosak a tanári továbbképzések és szakmai tréningek. Hiszen mindenekelőtt pedagógiai feladatot és felelősséget jelent átadni azokat az ismereteket és készségeket a fiatalok számára, amelyek saját igényeik kielégítéséhez kellenek. Nagy szükség van az érzékenyítésre és a nyitottságra, hiszen valamennyi segítő szakma kulcskompetenciája az empátia. Ezért is fontos, hogy az osztályfőnökökön túl minden iskolában legyen olyan preventív koordinátor státuszú kontaktszemély, akihez szabadon fordulhatnak a diákok és a pedagógusok.

Az együttműködéshez mindemellett elengedhetetlen, hogy a diákok elsajátítsanak egy alapvető érzelmi önkontrollt és fegyelmezettséget. A pedagógusok és intézményeik felelőssége, hogy saját közegükben érvényesítsék a belátást, miszerint mi mind egymással együttműködve, egymás javára gondolkodunk. Mindebben kulcsszerepet játszik annak felismerése, hogy a rivalizáció ellentéte az együttműködés. Ezért is van hatalmas jelentősége a kultúráközi csoportmunkának. Ha létezik pozitív példa a gyermekek előtt az együttműködésre, akkor későbbi életükben is nyitottabbak, elfogadóbbak lesznek. Sokkal életképesebbnek bizonyulnak azok a diákok, akiket a kölcsönös inklúzió jegyében nevelnek. Ugyanakkor nagy hangsúlyt kell arra is fektetnünk, hogy ne a másodpolgár szerepét és identitását erősítsük bennük. Ezért is fontos, hogy az egyetemes emberi jogok felől közelítsünk a kölcsönös tisztelethez és bizalomhoz.

A lokálpatriotizmus híveként tartom, hogy mindenekelőtt a helyi közösségeket kell erősíteni, ott kell tudni megtalálni az együttműködés legoptimálisabb módját és eszközeit, ezt pedig leginkább olyan közös programok és együtt végzett aktivitások tudják lehetővé tenni, amelyek abban segítenek, hogy szomszédként, barátként tekintsünk egymásra, ne pedig ellenségként. Ezért is nyugszik hatalmas felelősség

a nagypolitika és a közélet vállán, hiszen ezek is jelentős mintaképző közegek. Mindannyian mintakövető lények vagyunk – minél fiatalabb az ember, ez annál inkább igaz. Már csak ezért sem derogálhat egy tanárnak, ha le kell hajolnia a folyosón egy elejtett szemét után. Egy pedagógus annál is inkább magáénak kell, hogy érezze a mintaképzés felelősségét, hiszen saját iskolaközössége számára igenis ő az elsődleges referenciaszemély.

Mi a szülők és a család felelőssége gyermekük kulturális identitástudatának őrzésében és társadalmi integrációjának elősegítésében, támogatásában?

A szocializálódás folyamatában a gyermek kulturális identitása a szülők értékeinek, érdeklődésének és elköteleződésének tükrében alakul. Rengeteget számít a szülők igényessége. Roppant káros hatással van például a gyermekekre a kettős nevelés: az olyan esetektől kezdve, amikor apa megengedi azt, amit anya tilt, egészen az olyan értékkonfliktusokig, amelyek adott esetben az intézmények és a családok között alakulnak ki. A nevelés éppúgy a nevelési intézmények felelőssége, mint a családoké, ezért is fontos, hogy a szülők és az iskola kölcsönösen támogassák egymást, és hogy szükség esetén meg tudják beszélni, ha konfliktusba kerülnek egymással. Ennek természetesen létezik a másik véglete is, amikor az iskola annyira meg akar felelni a szülők igényeinek és a szülők annyira belefolyznak az iskola működésébe, hogy szinte már ők is irányítják az iskolát. Ez azonban nem elfogadás, hanem elfogultság. A családot a szülőknek, az iskolát pedig a pedagógusoknak kell vezetniük. De talán ebben is érhető tetten a taktika és a stratégia közötti különbség: hogy itt és most akarjuk-e, hogy minden úgy történjen, ahogy nekünk tetszik, vagy egy olyan jövőt szeretnénk közösen felépíteni, amelyben gyermekeinknek is jó lehet gyereknek lenni. A területen töltött több évtizedes tapasztalatom alapján elmondhatom, hogy a megfelelő értékek – mindenekelőtt az empátia – megfelelő módon történő átadása a legfontosabb úgy a szülők, mint az iskolák részéről. Minél izoláltabb egy társadalom, annál jellemzőbbé válik eltérő nemzetiségei között az etnocentrizmus: saját nemzetiségünk önkényes piedesztálra helyezése és a más nemzetiségűek kizárása.

Fontos megérteni az identitás kapcsán, hogy a nemzeti, kulturális vagy vallási identitás sohasem alkot maradéktalan, globális egységet, noha nagy átfedések vannak közöttük. De hisz saját példánkon is tudjuk, milyen nehéz segítség nélkül belátni, miért nem akar például egy magyar fiatal megtanulni szlovákul: azért, mert magyar-nak nevelték, vagy mert nehéz megtanulni egy nyelvet, amin még nem ért? A magyar tannyelvű iskolákban a gyerekek sokszor jobban beszélik az angolt, mint az ország nyelvét. Ezekben az esetekben igenis rá kell erősíteni a többségi nyelvre, máskülönben megnő az elvándorlás vagy izoláció esélye. Lokálpatriotizmusom az itt és most egymás mellett élők együttműködése és megbarátkozása mellé szólít. Ezért is tartom a közömbösséget, az igénytelenséget és általában a hallgató többséghez való csapódást elfogadhatatlan magatartásnak. Nekünk is, éppúgy, mint gyermekeinknek, rendelkezünk kell a szabad véleményformálás jogával – de mindig kellő megértéssel és pártatlanul. Gyermekeink számára már az is hatalmas jótétemény, ha adekvát válaszokat adunk a miért-korszakban felmerülő kérdéseikre. Pedagógusként pedig felelősségünk, hogy ne dirigálva, hanem együttműködve, támogató módon vegyünk részt a diákkörök és a diáktanács munkájában. Léven az iskola a legnagyobb mentálhigiénés tér, nem árt, ha mi, pedagógusok néha emlékeztetjük magunkat, hogy az oktatás mellett a nevelésre is kaptunk mandátumot. Noha természetes, hogy a család az elsődleges szocializációs közeg (hisz a nemzeti identitástudat is itt alakul ki egy fiatalban), sok helyen a család megmarad a pusztá gondoskodás szintjén, ami nagyban felértékeli az iskola szerepét az identitásformálásban. A kétnyelvűség mellett azonban nem csupán szociális érvek szólnak: hisz mennyivel gazdagabb az ember, ha egyből két vagy több irodalmi nyelven is ért!

Miben áll az oktatási intézmények felelőssége a nemzeti kisebbséghez tartozó tanulók támogatására és az egymástól eltérő nyelvek és kultúrák találkozásának katalizálására, moderálására vonatkozóan?

Egy iskola klímáját az ott dolgozó pedagógusok és oktatási alkalmazottak alakítják, a szülők pedig ezek alapján választanak iskolát. Így a szülők és gyermekeik értékrendi azonossága jó esetben egy jól működő közeget hoz létre, ahol egymás javára gondolkodnak, viselkednek, tesznek a diákok. Egy inkluzív iskola elvárja a nyitott-

ságot, az együttműködést és toleranciát. Ugyanakkor minden intézmény elsősorban az oktatási nyelv alapján követi a hagyományápolást, a megemlékezéseket. Mindezt viszont a többségi környezettel szoros együttműködésben kéne tennie. Minél nagyobb a szimbiozis, annál elfogadhatóbbak a többségi értékek, ami szintén hatalmas befolyásoló erő. Ápolni kell közös értékeinket és szokásainkat, hogy ne egy ellenségkép, hanem a kölcsönös elfogadás érvényesüljön viszonyainkban.

Szlovákia jelenleg egy átfogó iskolareform küszöbén áll, országszinten zajlik ugyanis egy inkluzív pedagógiai megújulás, amely keretében a 2026–27-es tanévtől jogszabályi előírás szerint kell jelen lennie minden intézményben egy úgynevezett támogató teamnek, inkluzív csapatnak, amely az adott intézményt ellátó pszichológusból, gyógypedagógusból, szociálpedagógusból, iskolaegészségügyi szakemberből, valamint egyéb pedagógiai asszisztensekből áll. Az ő együttes céljuk és feladatuk, hogy az iskolán belül esetlegesen felmerülő pedagógiai, egészségügyi, mentálhigiénés problémákra az iskola intézményi keretrendszerén belül találjanak megoldást.

A tanácsadásban a szakmafüggetlen kompetenciák is döntő fontosságúak: hogy egy szakember mennyire bizonyul motiváltnak, mennyire nyitott és érdeklődő – túl azon, hogy milyen szaktudással és képzettséggel rendelkezik. Ennek fényében zajlik éppen egy, az alsó tagozatos korosztályt 1–4. évfolyamig ellátó óvó- és gyógypedagógus-képzés akkreditációs eljárása.

Hogyan hat az idegen kulturális közeg a tanulói teljesítményre?

Ugyan az iskolai teljesítékényszer nemzetiségtől függetlenül képes negatívan hatni a diákok pszichéjére, korántsem lehetetlen, hogy elérjünk velük kiemelkedő sikereket. A magyar nemzeti kisebbség számára pedig a tanulás különösen fontos: nem túlzás azt állítani, hogy jövőnk záloga a minőség. Ezzel tudjuk ugyanis a leginkább meggyőzni a bizonytalan szülőket, hisz csakis így emelhetjük ki az iskolaválasztás kérdéséből a dilemmából, hogy melyik kultúra: a szlovák vagy a magyar mellett döntsenek. Mindannyiunk számára az a legjobb, ha a nemzetiség mellett a minőség kérdése határozza meg a döntést, hogy milyen iskolába íratják a szülők a gyerekeiket.

Szlovákiában hatalmasak a regionális különbségek. Egy országhatárokon belül nyugatra fekvő nemzetiségi iskola teljesítménye magasabbra taksálható, mint a potenciálisan azonos kvalitásokkal rendelkező keleti országrészben tanító kollégák és diákok összteljesítménye. Ugyanígy alatta marad a keleti régió abszolvensze a nyugati régió friss egyetemistáihoz képest. Nyugaton valahogy sokkal nagyobb a regionális húzóerő, mint az ország többi részén, jóllehet a felsőoktatásban – talán épp a keleti országrészből érkezők alulreprezentáltsága miatt – remek tapasztalataink vannak a képzésre bekerülő, távolabbi régiókból érkező fiatalokkal. Szorgalmasabbnak bizonyulnak, és mintha a tanulmányi teljesítményükön is látszódná, hogy nem veszik magától értetődőnek az egyetemi helyüket. Ugyanakkor azt is fontos tudni, hogy nemzetközi összehasonlításban sokkal nagyobb jelentősége van nálunk a szülői támogatásnak a tanulmányi teljesítményben, mint a környező országokban. Egy nemrégiben végzett kérdőíves felmérésem eredményei szerint egyetemi hallgatók és pedagógusok értékelései alapján elmondható, hogy az iskolában elhangzó tudásanyagának mindössze 40%-a bizonyul hasznosíthatónak a fiatalság életében. Időzavarban van a pedagógia, hiszen a tegnap iskolájában próbálja a ma pedagógusa életre nevelni a holnap gyermekét. Ezért is lehet, hogy sokszor egészen érzéketlennek bizonyulunk a gyerekek problémái iránt. Fontos belátni, hogy nem alkothatunk véleményt egy gyerek helyzetéről a gyerek nélkül; ahhoz, hogy tudjuk, mi zajlik benne, meg kell szólítanunk, beszélgetnünk kell vele. Nem a mi fejünkben kell megfogalmazódnia, hogy mire is van szüksége manapság egy gyereknek, hanem ezt neki kell tudnia elmondani, nekünk pedagógusoknak pedig megszólíthatónak kell lennünk.

Miben áll a művészet és a művészi önkifejezés jelentősége a szlovákiai magyar nemzeti kisebbség számára? Hogyan jelenik meg és – meglátása szerint – miért fontos a hagyományőrzés a szlovákiai magyar közösség életében?

Gyökerek nélkül nincs jövő! Profánul hangzik, a jelentősége azonban sokkal meghatározóbb. Érzelmi síkon képesek leginkább megragadni bennünket és megszólítani azokat a foglalkozások, amelyekbe mi is szeretnénk bekapcsolódni. Ilyen a néptánc, a népzene, a táncház, a karéneklés, a kézművesség, a harcművészet, az íjászat és még

sorolhatnánk. A hagyományőrzést sem szabad azonban abszolutizálnunk, hiszen itt vannak a mai idők lehetőségei is, mint a modern tánc, zene és hasonló. A hangsúly a csapat összekovácsolásán, mindenekelőtt pedig a helyi közösségek erősödésén van. Ezért is fontos, hogy értsünk egymás nyelvén: ahol azonos a nyelv, az értékek is jobban erősödnek!

Fontos belátás, hogy a másság gazdagít. A tolerancia több formáját különbözteti meg a pszichológus szakma: létezik passzív tolerancia, amikor csak addig bizonyulunk képesnek együtt élni valamivel, amíg nem fűz hozzá közvetlen viszony. Ám minél közelebb kerül hozzánk a dolog érzelmileg, annál hevesebb érzelmek, nagyobb ellenérzés és több előítélet fog el vele szemben. Ezért is fontos rögzíteni, hogy a gazdagító másság kapcsán semmiképp sem multikulturalitásról, hanem interkulturalitásról beszélünk, hiszen csak egy interkulturális közegben képes megvalósulni egy aktív tolerancia. A multikulturalitás eltérő kultúrák párhuzamosságát jelenti, míg az interkulturalitás kultúrák köziségét, kulturális átjárhatóságot implikál: hidakat az egymástól eltérő kultúrák között. Ugyanakkor fontos különbséget tenni az inklúzió és az integráció között is. Az integráció olyan befogadást jelent, amely során a másokra is kötelező érvényűvé tesszük a magunkra szabott szabályokat, míg az inklúzió során az elfogadás jegyében akként fogadjuk be körünkbe a másikat, ami.

Mindebben pedig hatalmas szükség van a hagyományra, hiszen ez éppoly eleven összekötő kapocs a generációk, mint a kortársak között. Ahogy történelmünket is a közösen ismert történetek és alakok teszik a miénkké, bármiféle együttműködés is csak közös gyökereinkre épülve képzelhető el. A kultúra és a hagyományok nemcsak azokkal képesek összehozni, akikkel egy töről fakadunk: kiemelt szerep jut a hagyományőrzésnek a kulturális hídépítésben, és az egymás mellett élő nemzetiségek kölcsönös tiszteltetésében is. Hadd mutassam meg egy személyes példán a hagyományőrzés ilyen békítőerejét: néptánc-koreográfus férjem, *Strieženec Horváth Rudolf* idén 70 éve, hogy megalapította a Csallóközi Dal- és Táncegyüttest, ami mára népes, 180 tagot számláló csapatná nőtt. Azért is volt képes nem csupán fennmaradni, de fejlődni, virágozni is az együttes az elmúlt 70 évben, mert egész egyszerűen jó együtt lenni. Valamelyik évben a férjem egy olyan csapatot készített fel, ahol több gimnazista korú szlovák lány is együtt táncolt a magyar folklóregyüttessel. A mai napig megmaradt velük egy élő kapcsolat. Amikor pedig a férjem 2020-ban elhunyt, a hajdani szlovák lánycsapatból is eljöttek a temetésére, hogy leróják kegyeletüket. Egyikük azt súgta a fülembe szlovákul: „*Olyan volt, mint az édesapánk.*” Nem is tudok ennél közelebbi példát említeni arra a kölcsönös tiszteltetésre, szeretetre, elfogadásra és empátiára, ami valamennyi egymástól eltérő nemzetiség összefogásának alapja kell, hogy legyen. Fontos belátás, hogy az inklúzió megvalósításában a nehézséget sosem a másik mássága, a miénktől eltérő nemzetiséghez, felekezethez vagy rasszhoz való tartozása jelenti, hanem a beszűkült, kirekesztő gondolkodásmód: az emberi butaság. Márpedig az emberi butaság fajtalan, kortalan, nyelvtelen, földrajzilag nem behatárolt. A hagyományokat igenis kell, hogy legyen, aki ápolja, de a fontos, hogy egyszersmind egymásra, a közös jövőre is nyitottá tegyük magunkat. Minden kornak fel kell tudni kínálni a lehetőségeket, hogy a hagyomány együtt legyen képes alakulni a jelen értékeivel.

A HÓNAP TÉMÁJA

Határtalan oktatás

Határtalanul – A nemzeti összetartozás élménye

A Határtalanul Program az állam által támogatott oktatási kezdeményezés, amelynek célja a magyarországi iskolások és a határon túli magyar diákok közötti kapcsolatok elmélyítése. A program lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók – szervezett keretek között – a határon túli magyar lakta területeken tanulmányi kiránduláson vehessenek részt, megismerjék a külhoni magyar közösségek életét, történelmét, kultúráját, és személyes élményeken keresztül tapasztalják meg a nemzeti összetartozás erejét. A kirándulások során kapcsolatok alakulnak ki és erősödnek meg hazai és határon túli magyar iskolák között, így a pedagógusok és a diákok egyaránt személyes tapasztalatokat szerezhetnek a külhoni magyarságról.

Szöveg: Szabó Dániel

A 2010-ben elindított program fókuszában az identitáserősítés, a közösségépítés és a közös élményszerzés áll. Az iskolai tanulmányi utak során a diákok nemcsak történelmi és kulturális helyszíneket keresnek fel, hanem találkoznak határon túli társaikkal is – ezáltal élő kapcsolat alakul ki a különböző országrészekben élő magyar közösségek között. A tanulmányi kirándulások pályázati rendszerben valósulnak meg, a program finanszírozását az állam biztosítja.

A **Határtalanul Program** több célcsoportot is megszólít. A legnépszerűbb elem a hetedik évfolyamos tanulók számára meghirdetett tanulmányi kirándulások támogatása. A program célja, hogy hosszabb távon tartós kapcsolatok alakuljanak ki a részt vevő iskolák között, amelyeket a felek akár további látogatásokkal, közös projektek szervezésével is fenntarthatnak – a későbbiekben saját forrásból vagy más pályázatok keretében. Emellett a program részeként lehetőség van kapcsolatok kialakítására, illetve különböző projektek megvalósítására is, amelyek során a tanulók közösen dolgoznak fel egy-egy történelmi, kulturális vagy irodalmi témát. A program célja nemcsak a történelmi tudás bővítése, hanem az élménypedagógia és az aktív tanulás előtérbe helyezése is. A személyes tapasztalatokon keresztül megszerzett ismeretek hosszabb távon maradandóbbak, és hozzájárulnak a tanulók identitásának, nemzeti öazonosságának fejlődéséhez.

A tanulmányi kirándulások egyik alappillére a tanulók előzetes felkészítése és az utazást követő feldolgozás. A részvétel nem csupán egy kirándulást jelent, hanem egy oktatási-nevelési céllal szervezett komplex programot. Az utazás előtt a diákok tanáraik vezetésével megismerkednek a célterület történelmével, földrajzával, irodalmával, valamint a jelenkori társadalmi viszonyokkal. Ez a felkészülési időszak nemcsak információt nyújt, hanem ráhangolja a tanulókat az élmények tudatos befogadására is.

Az utazás során látogatott helyszínek sokszínűsége is tükrözi a program szellemiségét: a kirándulások során a diákok megtekinthetnek történelmi emlékhelyeket, templomokat, várakat, irodalmi és művészeti emlékeket, és lehetőség szerint találkoznak határon túli magyar közösségekkel. A diákok az út után tanáraik irányításával feldolgozzák tapasztalataikat: beszámoló, prezentációk, élménybeszélgetések formájában osztják meg egymással és iskolatársaikkal.

Fontos kiemelni, hogy a program része a nevelési-oktatási célok támogatása is. A részt vevő diákok nemcsak ismereteket szereznek, hanem fejlődik szociális érzékenységük, empátiájuk, nyitottságuk más közösségek iránt. A **Határtalanul** program így nemcsak az egyes diákok élményeinek gazdagodását szolgálja, hanem tágabb értelemben is hozzájárul a magyar közösségek közötti kapcsolatok erősítéséhez. A határon túli magyarsággal való személyes találkozások révén a fiatalok számára kézzelfoghatóvá válik, hogy a nemzeti identitás nem kizárólag földrajzi kérdés. A nyelv, a közös történelem, a kulturális örökség és a kölcsönös érdeklődés révén olyan kapcsolatok szövődnek, amelyek a diákeveken túl is megmaradhatnak.

A program hosszú távú célja a nemzeti összetartozás érzésének elmélyítése mellett az is, hogy a résztvevők a jövőben nyitottabban viszonyuljanak a határon túli magyar közösségekhez, erősebb empátiával, megértéssel forduljanak feléjük és a saját közösségükön túlmutató kapcsolati hálót építsenek ki.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a tanulmányi kirándulások valóban hatással vannak a diákok gondolkodására, hozzáállására, és abban is segítenek, hogy a fiatalok felelős, nyitott és tájékozott tagjaivá váljanak a magyar közösségeknek – határon innen és túl. A program folyamatos megújulása és népszerűsége annak a jele, hogy az oktatási rendszer és a társadalom is igényt tart az ilyen típusú élményszerű, közösségi tanulásra.

Az elmúlt évek során több tízezer diák járt már a program révén Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján, Vajdaságban vagy a Muravidéken. Mindez nemcsak földrajzi ismereteket adott számukra, hanem olyan személyes tapasztalatokat is, amelyek az iskolai tananyagot élménnyé, a múltat pedig élő valósággá tették. Így válhat a történelem megismerése és a kultúrák közötti párbeszéd olyan eszközzé, amely egy összetartóbb és tudatosabb nemzedéket nevel.

Pályázati rendszer és részvételi lehetőségek

A program keretében magyarországi köznevelési intézmények – általános iskolák és középiskolák – pályázhatnak tanulmányi kirándulások támogatására. A pályázatokat az intézményvezető vagy meghatalmazottja nyújthatja be elektronikus úton, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. által meghirdetett aktuális pályázati felhívások alapján. A benyújtott pályázatnak tartalmaznia kell egy részletes programtervet, amely bemutatja a kirándulás céljait, útvonalát, az érintett intézményeket és helyszíneket, valamint a költségvetést. A pályázatokat szakmai és formai szempontok alapján bírálják el, és a támogatás mértéke az adott év költségvetésétől és a benyújtott pályázatok számától függ. A támogatás elszámolása szigorúan szabályozott, és a kirándulást követően részletes szakmai beszámolót, valamint pénzügyi elszámolást kell készíteni. A program célja, hogy minél több diák jusson el határon túli magyar közösségekhez, ezért előnyben részesíti azokat az iskolákat, amelyek még nem vettek részt a programban. A részvétel a tanulók számára térítésmentes, a támogatás fedezi az utazás, szállás, ellátás és programok költségeit a meghatározott kereteken belül.

Alprogramok

A Határtalanul kezdeményezés több alprogramot kínál, amelyek különböző korosztályokat és célokat szolgálnak. Az egyik fő alprogram a hetedik évfolyamos tanulók számára szervezett tanulmányi kirándulás, amelynek célja a külhoni magyarsággal kapcsolatos ismeretek bővítése. Emellett a program keretében középiskolai vetélkedőket is rendeznek, amelyek során a diákok játékos formában mélyíthetik el tudásukat a határon túli magyar közösségekről. A program célterületei a szomszédos országok magyar lakta területei, így a pályázatok által a diákok ellátogathatnak Erdélybe, Felvidékre, Kárpátaljára, Vajdaságba, Muravidékre, Órvidékre és Horvátországba.

A külhoni közösségek megerősítése

A programnak jelentős szerepe van a külhoni magyar közösségek megerősítésében. A program segítségével a diákok ellátogatnak a Kárpát-medence különböző magyar közösségeihez, így közvetlen tapasztalatot

szereznek a külhoni magyarok életéről, kultúrájáról és helyi hagyományairól. Az utazások során a diákok megismerkedhetnek a helyi magyar iskolákban folyó oktatási munkával, a közösségi rendezvényekkel és a mindennapi élet sajátosságaival. Ez a személyes élmény nemcsak a diákok számára jelent gazdagító tapasztalatot, hanem a külhoni közösségek számára is fontos, mivel erősíti az összetartozás érzését és segít megőrizni a magyar identitást a határokon túl. A program lehetőséget ad arra, hogy a külhoni magyar közösségek tagjai találkozzanak a magyarországi fiatalokkal, ami elősegíti a kölcsönös megértést és a kulturális párbeszédet. A közösségi események, mint például közös iskolai rendezvények, táncházak, sportversenyek és kulturális programok, hozzájárulnak ahhoz, hogy a különböző magyar közösségek erősítsék egymás iránti szolidaritásukat és identitásukat.

A pedagógusok szerepe és fejlődése

A Határtalanul program nemcsak a diákok, hanem a pedagógusok számára is fontos lehetőséget biztosít a fejlődésre és az interkulturális tapasztalatok megszerzésére. A kirándulások során a pedagógusok nem csupán utazásokat szerveznek és kísérik a diákokat, hanem aktívan részt vesznek a helyi közösségekkel való kapcsolatok építésében is. Ez különösen fontos a tanárok számára, mivel a program által szerzett tapasztalatok hozzájárulnak a határon túli magyar közösségekről való mélyebb ismereteikhez, és lehetőséget adnak arra, hogy a tanítási módszereikbe beépítsék a külhoni magyar kultúra elemeit. Emellett a pedagógusok számára a program egy remek alkalom a szakmai kapcsolatok építésére is. A közös programokon való részvétel, a helyi iskolákkal való együttműködés, illetve az oktatók közötti tapasztalatcsere mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a pedagógusok szélesebb látókörre tegyenek szert, és új megközelítéseket alkalmazzanak az oktatásban.

A program társadalmi hatásai

A kirándulások társadalmi hatásai széles körben érezhetőek. A program nemcsak a diákok és pedagógusok életére, hanem az egész magyar közösség számára pozitív hatású. Az utazások segítik erősíteni a magyar közösségek közötti kapcsolatokat, elősegítik a kulturális értékek megőrzését és átadását, valamint hozzájárulnak a nemzeti összetartozás érzésének erősítéséhez. A Határtalanul programnak köszönhető élmények és tudás az iskolai oktatásba is visszajutnak, hozzájárulva a tanulók szellemi fejlődéséhez és az iskolai közösségek összetartozásának erősítéséhez. A program hatása nemcsak a diákokra, hanem az egész társadalomra is kiterjed, hiszen a jövő magyar állampolgárai a program segítségével személyesen tapasztalják meg a Kárpát-medencei magyar közösségek sokszínűségét és kulturális gazdagságát. Ez a tudás és élmény a későbbi társadalmi kapcsolatokban, a közéleti szerepvállalásban, valamint a nemzetközi kapcsolatok építésében is fontos szerepet játszhat.

Határtalan küldetés – a Déryné Program mérföldkövei és jövőképe

A Déryné Program Határtalan kezdeményezése a szervezők kulturális missziójának egyik leginspirálóbb és legsokrétűbb vállalása: határokon átívelő előadó-művészeti jelenléttel erősíti a nemzeti összetartozást, miközben a kultúrához való hozzáférést minden magyar közösség számára biztosítani igyekszik – itthon és a külhoni területeken egyaránt. Öt év elteltével már világos: a Program nem csupán előadásokat visz, hanem hidakat épít, közösségeket formál, identitást erősít, és újraértelmezi, mit is jelent ma a kultúrát valóban mindenkihez eljuttatni – határok nélkül. A Program múltjáról, jelenéről és jövőjéről **Kis Domonkos Márkkal**, a Déryné Program ügyvezető igazgatójával beszélgetünk.

Szöveg: Szabó Dániel | Fotó: Déryné Program

Mi inspirálta a Határtalan Program elindítását, és milyen célokat tűztek ki a projekttel kapcsolatban?

Hisszük, hogy a színház mindenkié. *Vidnyánszky Attilával* a **Déryné Program** indulása óta célunk, hogy a programot kiterjesszük határainkon túlra is. Magyarországon már bebizonyítottuk, hogy a legkisebb településekre is el lehet vinni a minőségi színházat, most pedig az a természetes folytatás, hogy ezt a missziót a határon túl is megvalósítsuk. A Kárpát-medencében élő magyarság közös kulturális térben gondolkodik – nemcsak történelmileg, hanem érzelmileg is. Ezt a szellemiséget képviseli a Határtalan Program. A célunk, hogy olyan közösségeket érjünk el, ahol a magyar nyelvű kultúra megtartása különösen fontos, és ezen keresztül erősítsük nemzeti identitásunkat és összetartozásunkat.

Hogyan illeszkedik a Határtalan kezdeményezés a Déryné többi alprogramjához, illetve miben különbözik azoktól?

A Határtalan Program szervesen illeszkedik a Déryné struktúrájába, hiszen az itthon már jól működő alprogramokat – mint például a **Vitéz László**, a **Lázár Ervin Program**, a **KultUp** vagy az **Országjárás** – adaptáljuk a határon túli közegre. A különbség leginkább a lebonyolítás módjában rejlik: itt egy-egy településen egy nap alatt valósulnak meg a különböző korosztályoknak szóló előadások és foglalkozások, így egy komplex, egész napos kulturális élménysomagot kapnak a résztvevők. Ez a koncentrált jelenlét erősíti az üzenetünket: a színház valóban mindenkinek szól.

Milyen szempontok alapján választották ki a programban részt vevő előadásokat, és miért tartották ezeket különösen fontosnak a határon túli közönség számára?

Számunkra elsődleges szempont, hogy a Programban szereplő előadások ne csupán művészi szempontból legyenek értékesek, hanem közösségformáló, identitás-erősítő üzenetet is hordozzanak. Szakmai Bizottságunk minden esetben mérlegeli a produkciók minőségét, üzenetét, és azt is, hogy mennyire képesek kapcsolódni a helyi közösségekhez. A magyar szerzők művei kiemelt figyelmet kapnak, hiszen ezek révén tudjuk leginkább ápolni és továbbadni kulturális örökségünket – különösen fontos ez a határon túli, kisebbségi magyar közösségek számára, ahol minden kulturális impulzus megtartó erejű.

Eddig milyen visszajelzések érkeztek a határon túli közönségektől?

A pilot művészeti napunk után, valamint a 24 állomásos turnénk után rendkívül lelkesítőek a visszajelzések. A közönség hálás, hogy anyanyelvén élhet át olyan előadásokat, amelyek nemcsak szórakoztatnak, hanem közösségi élményt is adnak. Több településen elmondták, hogy évek óta nem volt hasonló program a falujukban. Az a célunk, hogy ezek az alkalmak ne egyszeri élmények maradjanak, hanem a kulturális életük rendszeres részeivé váljanak.

Milyen együttműködési lehetőségeket látnak más kulturális intézményekkel vagy programokkal a határon túli magyar közösségek kulturális életének további gazdagítása érdekében?

Nyitottak vagyunk minden olyan együttműködésre, amely a magyar kultúra erősítését szolgálja. Különösen nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a Rákóczi Szövetséggel karöltve dolgozhatunk, hiszen ők kiváló helyismerettel rendelkeznek, és kulcsszerepet játszanak a befogadó közösségek elérésében. Ugyanakkor szívesen kooperálunk határon túli előadó-művészeti szervezetekkel, művészeti központokkal, iskolákkal, civil szervezetekkel is, hiszen közösen többet tudunk tenni a kulturális élet fellendítéséért.

Milyen hosszú távú terveik vannak a programmal kapcsolatban, és terveznek-e további bővítéseket vagy újabb alprogramokat a jövőben?

A Határtalan Programot nem egyszeri küldetésnek szánjuk, hanem egy hosszú távon fenntartható kulturális misszióként. Azt szeretnénk, hogy ez a jelenlét állandóvá váljon, és akár évről évre visszatérhessünk a közösségekhez.

Hogyan látják a Határtalan Program hatását a magyar nemzeti identitás erősítésére, és milyen szerepet játszik ebben a színházművészet?

A színház különleges eszköz: nemcsak nyelvet, hanem érzelmeket, gondolatokat és közösségi élményt is közvetít. *Federico García Lorca* így fogalmaz: „Az a nemzet, amely nem támogatja és nem fejleszti a színházát, ha még nem is halott, de haldoklik.”

Határon túli magyar közösségek esetében ez kiemelt jelentőségű. A színházi előadások lehetőséget adnak arra, hogy az emberek együtt legyenek, közösen gondolkodjanak, nevéssenek vagy épp meghatódjanak – mindezt anyanyelvükön. Ebben a közös élményben ott rejlik az összetartozás ereje. A Déryné Program célja, hogy ezeket az alkalmakat megteremtse, és olyan tereket nyisson meg, ahol a magyarság nemcsak megélhető, hanem meg is erősíthető.

Az OECD filozófiája a nyitottság, a tudás átvétele és átadása

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) keretében működő Oktatókutatási és Innovációs Központ (CERI) célja, hogy határokon átívelve elősegítse a magas színvonalú, egész életen át tartó tanulást és az oktatási rendszerek fejlődését. A központ nemcsak kutatási eredményeket szolgáltat, hanem innovatív eszközök és jógyakorlatok kidolgozását is ösztönzi, hozzájárulva a szakpolitikai döntéshozatal megalapozásához. E célkitűzések teljesítéséről, valamint Magyarország szerepéről ezek megvalósításában **Velkey Kristóffal**, a Köznevelési Elemzési Főosztály vezetőjével, a CERI irányító testületének hazánkat képviselő tagjával beszélgettünk.

Szöveg: **Bodon Gergely Dávid**

Miben áll az OECD és a CERI küldetése?

Az OECD gazdasági együttműködést elősegítő szervezetként azért jött létre több mint hatvan évvel ezelőtt, hogy támogassa a tagállamokat a gazdasági fejlődésben, a foglalkoztatás növelésében és az életszínvonal javításában. Jelenleg 38 tagállama van és több mint 50 országgal működik együtt partnerségi megállapodás keretében. Magyarország 1996 óta tagja a szervezetnek. Az oktatással kapcsolatos tevékenysége szintén jelentős múltra tekint vissza: több mint fél évszázada foglalkozik oktatási témákkal és szolgáltat megbízható, összehasonlítható adatokat a döntéshozatalhoz, elősegítve az országok közötti párbeszédet és tudásmegosztást. Ezekon, illetve a kutatási jelentéseken és a bizonyítékokon alapuló ajánlásokon keresztül jelentős hatást gyakorol a globális oktatáspolitikai diskurzusra, ezáltal Magyarország vonatkozásában és nemzetközi szinten is szerepe volt az oktatási rendszerek fejlődésében. A szervezet többretű tevékenysége és oktatással kapcsolatos munkássága áttekintésének az *Educatio* folyóirat 2021-ben egy teljes számot szentelt (akjournals.com).

A szervezet Oktatási Igazgatóságának keretében működő Oktatókutatási és Innovációs Központ (CERI) célja, hogy innovatív kutatásokkal támogassa az oktatás fejlesztését. A CERI kutatási programjának kialakításában fontos szerepet kapnak a tagállamok, amelyek szükségleteiknek, érdeklődésüknek megfelelően javasolhatnak és támogathatnak projekteket, amelyeket az OECD kétéves költségvetési ciklusaihoz igazodva

valósítanak meg a CERI kutatói háttérére és a tagállamok közötti együttműködésre támaszkodva.

Milyen kötelezettségekkel és lehetőségekkel jár hazánkra és a hazai oktatásra nézve Magyarország OECD-tagsága?

Az OECD-tagsággal járó legfontosabb kötelezettségünk oktatási szempontból a rendszeres nemzetközi adat-szolgáltatás. Ezek az adatok szolgáltatják az alapját például az *Education at a Glance* kiadványnak [a legutóbbi, 2024-es évfolyam ezen a linken érhető el: oecd.org – a szerk.], amely egy átfogó, részletes statisztikákat és mutatókat közlő nemzetközi jelentés az OECD-tag-országok oktatási rendszereiről. Az OECD indikátorfejlesztési tevékenysége az elmúlt évtizedekben folyamatosan bővült és mélyült. Kezdetben mindössze a legalapvetőbb oktatási statisztikákra koncentráltak – például a tanulók létszámára, a tanárok számára, vagy az oktatásra fordított kiadásokra, majd ezt követően jelent meg az igény, hogy részletesebb, nemzetközi szinten is összehasonlítható adatokat gyűjtsön és publikáljon az egyes oktatási rendszerekről, például a tanulók teljesítményéről, a tanárokról, vagy a tanítás körülményeiről.

Az OECD-tagság egyben lehetőség is. Az OECD-ben összegyűjtött tudás, a szabadon elérhető publikációk és egyéb tudásmegosztást támogató tevékenységek lehetőséget biztosítanak arra, hogy hozzáférjünk más országok jól működő oktatási gyakorlataihoz – például

az *Education Policy Outlook* kiadványain keresztül –, vagy építsünk az OECD által kiadott szintézis-tanulmányokra és kutatásokra. Ennek egy konkrét példája a 2020-as *Nemzeti alaptantervet* előkészítő Oktatás2030-kutatócsoporthoz kapcsolódik, amely számára egyebek mellett az OECD hasonló nevű munkacsoportjában kidolgozott Tanulási Iránytű (oktatas2030.hu) szolgált iránymutatásul az alaptanterv-tervezet kialakításakor.

Hogyan vesz részt hazánk az OECD-ben zajló kutatások és mérések elvégzésében? Mi a szerepe ebben az Oktatási Hivatalnak, valamint a Köznevelési Elemzési Főosztálynak?

Az OECD legismertebb oktatási programja a 2000 óta háromévente megszervezett PISA nagymintás tanulói vizsgálat, amely a 15 éves tanulói korosztály matematikai, szövegértési és természettudományos kompetenciáit méri és teszi nemzetközi szinten összehasonlíthatóvá. Az elmúlt 25 évben ez a program megkerülhetetlen viszonyítási alappá vált az oktatási rendszerek eredményességének megítélésében. A PISA mellett más nagymintás vizsgálatokat is végez az OECD: Magyarország is részt vesz például a TALIS-ban (Teaching and Learning International Survey – Nemzetközi tanítás- és tanulásvizsgálat), amely tanárok és intézményvezetők kérdőíves felmérése alapján biztosít összehasonlítható adatokat a tanítás és tanulás körülményeiről, valamint a PIAAC-vizsgálatban, amely a felnőttek alapvető szövegértési, matematikai és digitális problémamegoldási készségeit vizsgálja.

Ezek napjainkban az OECD Oktatási Igazgatóságán belül már önálló programnak számítanak, amelyek ugyan nem a CERI alá tartoznak, létrejöttükben mégis közrejátszottak a CERI-keretében megvalósuló más vonatkozó projektek. Jelenleg ebben az első, fejlődési szakaszban van a Szociális és Érzelmi Készségek

Felmérése (Survey on Social and Emotional Skills – SSES), amely a PISA-ban hangsúlyos eredményesség helyett a tanulói jóllétet helyezi a figyelem középpontjába az olyan szociális és érzelmi kompetenciák vizsgálatán keresztül, mint például az érzelemszabályozás, az önismeret vagy a társas kapcsolatok. Szintén egy kapcsolódó CERI-projekt keretein belül alakítottak ki a kreativitás mérésére egy, a PISA 2022 vizsgálatban alkalmazott mérőeszközt, amely kifejlesztésébe a 2010-es évek második felében a Kreatív Partnerség Magyarország szervezetén keresztül hazánk is aktívan becsatlakozott.

A kezdetek óta az Oktatási Hivatal, illetve elődszervezetei voltak felelősek a közoktatásban megvalósított nagymintás vizsgálatok lebonyolításáért, ide tartozik a PISA mellett az IEA (International Association for the Evaluation of Education Achievement – Tanulói Teljesítmények Vizsgálatának Nemzetközi Társasága) által szervezett TIMSS-, PIRLS- és ICILS-mérések lebonyolítása, illetve a részben ezen nemzetközi mérések hatására létrejött Országos Kompetenciamérés megvalósítása is. Míg a mérésekről beérkező adatok feldolgozásával és a mérési eredmények elemzésével az OH Köznevelési Elemzési Főosztálya foglalkozik, a mérések előkészítése és megvalósítása már a Köznevelési Programok Főosztályának feladatai közé tartozik.

Milyen tapasztalatokkal gyarapodott az OECD CERI irányító testületének ülésein? Melyek a megvitatott legfrissebb és legjelentősebb nemzetközi oktatásfejlesztési, oktatáskutatói kérdések és trendek?

A Köznevelési Elemzési Főosztály vezetőjeként engem delegált a minisztérium a tavalyi évben a CERI irányító testületébe, az eddig eltelt időszak tehát javarészt az OECD Oktatási Igazgatóságának és ezen belül a CERI működésének, folyamatban lévő projektjeinek a megismerésével telt. A nemzetközi mérésekkel kapcsolatos feladataim mellett az is segítette a felkészülésem, hogy korábbi tanulmányaim során már több ízben is volt szerencsém foglalkozni az OECD oktatási tevékenységével *Halász Gábor* professzor úr órán, aki több mint 20 éven keresztül volt a CERI irányító testületének hazánkat képviselő tagja, illetve egy időben a testület vezetője is. Személye a CERI életében is meghatározó volt, ahogy azt több delegált és kutató is megfogalmazta az ülés szüneteiben folytatott beszélgetések során.

Ahogy már említettem, a CERI munkaszervezése kétéves projektekre épül. Ezek között vannak nagy múltra visszatekintő kutatási programok, mint például az *Education at a Glance* vagy a *Trends Shaping Education* kiadványok előkészítése és publikálása. Ez utóbbi a jövőkutatás (*foresight-research*) eszközeivel azonosít olyan globális trendeket, amelyek a jövőben jelentős hatással lehetnek az oktatásra, és az egyes lehetséges forgatókönyvek végiggondolásán keresztül próbálja feltárni ezek várható hatásait. A sorozat célja az okta-

tási rendszerek stratégiai gondolkozásának és tervezésének a támogatása, de emellett érdekes információkat szolgáltat az oktatási rendszer egyéb szereplői számára is. Hasonló jövőkutatási eszközöket is alkalmaztak a tanári pálya jövőjét és a XXI. századi gyerekkor kihívásait vizsgáló projektek is, amelyek jelenleg az elmúlt két évben felhalmozott tudás alkalmazási lehetőségeit dolgozzák ki.

A projektek életútjára jellemző, hogy a kutatási eredmények és innovációk összeérnek: az egyes projektekben létrejött tudást előszeretettel használják fel más projektekben is, ahogy a kutatási eredmények is temérdek olyan új projektjavaslatot generálnak, amelyek az egyes kinyert eredmények hasznosítására fókuszálnak. Erre szolgál remek példával egy, az oktatáskutatás hasznosulását vizsgáló, mostanában lezárt projekt is, amely alapján egy olyan új, tudásmenedzsment-fókuszú projekt indulhatott útnak, amelynek célja, hogy tudásmegosztó platformok és fórumok létrehozásával támogassa az oktatási rendszerek bizonyítékokon alapuló fejlesztését, segítse a kutatási eredmények hatékonyabb alapulvételét az oktatáspolitikában és a gyakorlatban.

Az OECD-n belül futó jelenlegi projektek közül a legtöbb az oktatás digitalizációjához és a mesterséges intelligenciához (AI) kapcsolódik. A különböző projektek más-más szintre fókuszálnak: az egyik, holisztikus megközelítést alkalmazó projekt célja, hogy olyan mutatókat dolgozzon ki, amelyek az AI képességeit, korlátait és hatásait mutatják be, különös figyelmet fordítva arra, hogyan változtatja meg az AI az oktatást, a munka világát és a mindennapi életet, és hogyan alakulhatnak át az emberi szerepek az AI támogatásával végzett feladatokban. Egy másik projekt a digitalizációt strukturálisan, az egyes oktatási rendszerek összehasonlító elemzésén keresztül vizsgálja. Az ennek keretében megjelent *Digital Education Outlook*-kiadványok azt járják körül, hogy milyen megközelítések és szakpolitikai eszközrendszerek léteznek a digitális oktatás támogatására az egyes oktatási infrastruktúrákban. A következő kötet a tervek szerint a generatív AI használatában rejlő pedagógiai lehetőségeket és kihívásokat vizsgálja majd átfogó jelleggel, de ugyanezt a kérdést feszegeti egy frissen indult kutatás is, amely több véletlenszerűsített vizsgálat keretében elemzi,

milyen hatással van a generatív mesterséges intelligencia a tanulási folyamatra osztálytermi környezetben. Mindazonáltal egy innovatív, mérésfókuszú kutatásban az AI eszközként is megjelenik: általa válik ugyanis lehetővé pontosabb tanulói profilokat és mérési eredményeket alkotni a diákság nagymintás vizsgálatokra adott válaszai alapján.

Hogyan látja az OECD-vel való együttműködés jelentőségét?

Az eddigi saját tapasztalataim is megerősítik azt, amit *Halász Gábor* több mint két évtizede fogalmazott meg az OECD-vel való együttműködésről:

„Idő kell annak felismeréséhez, hogy milyen óriási jelentősége van a működő minták megismerésének, a külső szakemberek objektív értékelésének, a mi szakembereink számára megnyíló lehetőségeknek, valamint a joggyakorlat átvételének és részünkről történő átadásának. Az OECD oktatási tevékenységeiben való részvétel egyik legfontosabb hozadéka éppen a kölcsönösségben rejlik. Az OECD filozófiája a nyitottság, a tudás átvétele vagy átadása.”

Magyarország – más országokhoz hasonlóan – változó intenzitással kapcsolódik be a CERI-n belül zajló projektekbe: van olyan projekt, amelybe aktívan bekapcsolódtunk a közelmúltban (mint például a *Digital Education Outlook* [bővebb információ: oecd.org – a szerk.]), de van, ahol megfigyelőként veszünk részt, miként vannak olyan projektek is, amelyekbe nem kapcsolódunk be.

Források

<https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/02/cspe-valria-tanulmany-a-xxi-okk-tetben-2020.pdf>

<https://halaszg.elte.hu/download/OECD%20tanulmany.htm>

Kulturális ajánló

Összeállította:
Szabó Dániel

► PROGRAM

Friss Hús Budapest Nemzetközi Rövidfilmfesztivál

Puskin Mozi

Vadiúj magyar és nemzetközi versenyblokkok mellett megújult tematikus vetítésekkel és szórakoztató szakmai eseményekkel várja az érdeklődőket a 2025-ös Friss Hús Filmfesztivál május 29. és június 4. között. Idén is számos programmal készülnek, beleértve a már fogalommal vált pitchfórumot, szakmai kerekasztal-beszélgetéseket és workshopokat.

Mindezek mellett idén is reflektorfénybe kerülnek Friss Csillagaink, akikről hamarosan lehull a lepel. Hagyományosan olyan pályakezdő fiatal színészeket választanak, akiknek munkásságára szeretnének nagyobb figyelmet irányítani. A fesztivál ideje alatt mennyi platformon találkozhatunk majd velük, többek között egy nekik dedikált vetítésen és beszélgetésen is.

További információ: <https://frishusbudapest.com>

► SZÍNHÁZ

Örkény István: Tóték

Örkény Színház

Tót Lajos községi tűzoltó a kies Mátraszentannán. Háza tiszta, kertje napfényben fürdik. Ha a fia nem szolgálna az orosz fronton, Tót Lajos csak a rádióból tudná, hogy háború van. Amikor a fia parancsnoka egy szép napon megjelenik, hogy Tótkéknál pihenje ki a háború megrázkódtatásait, Tót Lajos és családja mindent megtesz azért, hogy az őrnagy jól érezze magát. Mindezt, ami emberileg lehetséges. De hogy mi az, ami emberileg lehetséges, inséges időkben legalábbis nézőpont kérdése. „Ha egy kígyó (ami ritkaság) fölfalja önmagát, marad-e utána egy kígyónyi úr? És olyan erőhatalom van-e, mely egy emberrel ember voltát megetethetné? Van? Nincs? Van? Fogas kérdés!”

További információ:

<https://orkenyszinhaz.hu/hu/musor/totek>

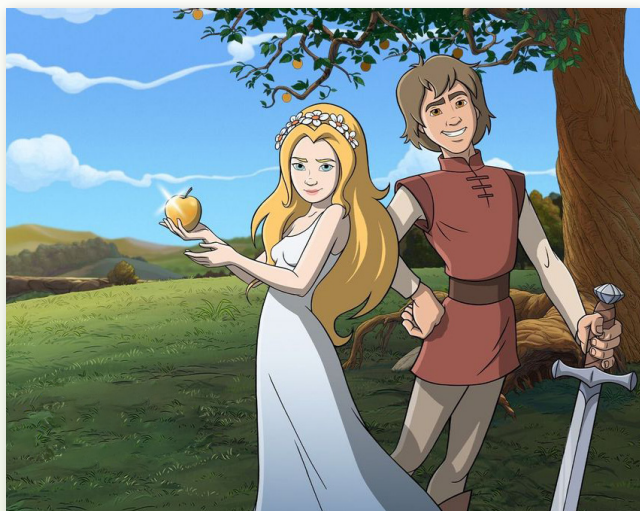
► KÖNYV

Gloviczki Zoltán: A holnapután iskolája | Open Books, 2024

Az iskola az emberi kultúra megmentésének kulcsa, ez azonban nem valamilyen mechanikus megőrzés, és nem egyenlő a változatlansággal. Az alapvető kérdés az, hogy ebben a soha nem észlelt gyorsasággal változó világban milyen lehet és legyen a 21. és a 22. századi iskola, miként közelítsen pedagógus és szülő a gyerek, illetve a virtuális világ viszonyához, mit kezdjen a mesterséges intelligencia kétségtelen térhódításával, féljen tőle, vagy inkább használja.

A holnap és a holnapután iskolájának az a feladata, hogy gyermekeinket a tényleges emberi-fizikai-természeti valóságban, valós önmagukkal harmonizálva készítse fel az életre. Hogy aztán ezen a biztos talajon állva, tudatosan hívhassák segítségül – a munkától a szórakozásig, a hétköznapi élet segítő funkcióiig – a virtuális valóságot.

► FILM

Csongor és Tünde

magyar animációs film, 82 perc, 2025

Csongor, a fiatal és elszánt királyfi a boldogságot keresve járja be a világot. Útja során találkozik Tündével, a tündérr királylánnyal, akivel azonnal egymásba szeretnek. Boldogságuknak azonban vége szakad, mikor Mirigy, a gonosz boszorkány elválasztja őket egymástól. Csongor felkerekedik, hogy Tündérhonban újra egyesüljön szerelmével; az úton kalandok és próbatételek sokasága vár rá. *Vörösmarty Mihály* klasszikus művének feldolgozása nemcsak gyerekeknek nyújt szórakozást, hanem a felnőttek számára is igazi nosztalgikus élményt kínál a magyar animáció emblemikus alakja, a *Vuk*, a *Szaffi* és a *Lúdas Matyi* alkotója, *Dargay Attila* eredeti karakterterveinek felhasználásával. ([Urania-nf.hu](https://urania-nf.hu))

► KIÁLLÍTÁS

Talált terepen – Művészeti gyakorlatok a Marcel Duchamp-díj 25 évéből | Ludwig Múzeum

A Ludwig Múzeum legújabb kiállítása a 2025-ben 25 éves jubileumát ünneplő, rangos Marcel Duchamp-díj nyerteseinek és jelöltjeinek szemszögéből kíván betekintést nyújtani a kortárs francia művészeti élet közelmúltjába. A kiemelkedő francia kortárs művészeti intézmény, a párizsi Centre Pompidou a kezdetektől fogva partnere a magánérőből elindított díjnak, melynek nagy szerepe van a francia kortárs művészet népszerűsítésében, valamint a jelölt művészek nemzetközi pályafutásának előmozdításában; az évek során az egyik szakmailag legelismertebb nemzeti művészeti díjjá nőtte ki magát globális szinten.

További információ: <https://www.ludwigmuseum.hu/kiallitas/talalt-terepen-muveszeti-gyakorlatok-marcel-duchamp-dij-25-evebol>

► KÖNYV

Szécsi Noémi: Jókai és a nők

Magvető Kft., 2025

Jókai Mór az első rendszeresen olvasó magyar nőnemzedékek kedvenc szerzője volt, aki a férfírók között (talán azóta is) példátlan érdeklődéssel fordult a nők felé. A ma róla élő képet nagyrészt a nőrokonai emlékezéseiből sarjadt legendák alakították ki. Anyja, első és második felesége, unokahúgai és nevelt lányai úgy formálták az író életét, hogy közben ki is voltak szolgáltatva neki. Ennek a könyvnek ezek a nők a főszereplői, s Jókaival is a hozzájuk kötődő szerepeiben – *Pulay Mária* fiaként, *Laborfalvi Róza* és *Nagy Bella* férjeként, *Jókay Jolán* és *Jókai Róza* nevelőapjaként, *Váli Mari* nagybátyjaként – találkozunk, miközben bepillantást kapunk abba is, hogy ezek a nőalakok miként hatottak Jókai írói világára. Mit írt meg százszor, és miről nem akart tudomást venni az a férfi, aki egykor milliók tudatát formálta a műveivel? S hogyan akartak megjeleníteni életének főszereplői a nagy író legendájában? *Szécsi Noémi* az író iránti rajongással, de legendaoszlató tárgyilagossággal, nőtörténeti szempontból írta meg ezt a „Jókai-regényt”.

Két falat Szlovákia: demikát és brindzás haluska

A világnapok, nemzeti és nemzetiségi ünnepek számontartása kulcsszerepet játszik a társadalmi hídépítésben, az egymás mellett élő, akár egymásnak otthont adó népek és kultúrák találkozásában. Hazai Ízek című rovatunk sajátos ízein keresztül mutatja be az egyes szomszédos népek, velünk élő nemzetiségek, valamint azon országok kultúráját és hagyományait, ahol nagy lélekszámban élnek honfitársaink. Ezúttal a szlovák konyha kerül terítékre.

Szöveg: Bodon Gergely Dávid

Szlovákia gasztronómiája szorosan összefonódik a területen élő nemzetiségek történelmével, az ország földrajzi adottságaival, állattartói, gazdálkodói hagyományaisal. Az ország nagy részét dombvidékek, hegyek, folyóvölgyek és alföldek mozaikszerű szövedéke borítja, e sokarcú táj pedig egyszer s mindenkorra beleíródott a helyi ízek világába is. Míg hegyi területein, így a Tát-ra, a Fát-ra, a Liptói- vagy Bélai-havasok magaslatain főként a juh- és kecsketartás dominál, a síkvidékeken, mint a Csallóköz és általában a Dunamenti-alföld vidékén, a termékeny talaj és a mérsékeltébb éghajlat a gabonafélék, kukorica, napraforgó és különféle zöldségek termesztéséhez, valamint a szarvasmarha- és disznótenyésztéshez biztosít kiváló feltételeket.

A hagyományos szlovák ízek és ételek napjainkban is szorosan kapcsolódnak a helyi gazdálkodáshoz: a pásztoréletmód juhsajt- és túrókultúrájához, a faluvidék háztáji termelőtradícióihoz, a disznóvágás és kolbászkészítés nemes hagyományához, de a szántó-földi növénytermesztés kenyér- és tésztaeszeretetéhez is. A juhtej, juhsajt és juhtúró (*bryndza*) a mai napig kulcsszereplők a szlovák konyhakultúrában. A brindza ma már eredetvédett termék, és Szlovákia egyik gasztrokincse. Noha e jellegzetesen sós, érlelt túrókülteményt felvidéki pásztorok és sajtttermelők emelték világszínvonalra, a híres szakolcai kürtőskalácshoz hasonlóan a brindza gyökerei is Erdélyig nyúlnak. E túrókülönlegesség erdélyi román (vlach) pásztorok jóvoltából hódította meg a Felvidéket még a 14. században. Ekkoriban hívták „vlach sajtnak” és „vlach túrónak” is, de ma ismert neve, a brindza is a román „*brânză*” szóból eredeztethető, ami nemes egyszerűséggel sajtot jelent.

Az eredeti vlach recept szerint a sóval összegyúrt juhtúrót előbb juhbőrbe kellett varrni, majd felfűstöl-ni. Noha az eljárás magában is csodát művelt a túró-val, a brindza csak a liptói legelőkön erősödött juhok tejéből válhatott igazán egyedülállóvá. Ezt tanúsítja, hogy a 16. században már „liptói túróként” hivatkoztak rá. A térség kiváló földrajzi adottságain túl azonban a készítés megváltozott módja is hozzájárult a liptói különlegességéhez: a felvidéki juhászok ugyanis újító gesztussal benne hagyták a túróban a tejszínt, amitől az krémesebb állagot és lágyabb ízhatást nyert. A füvek nyelvén is értő, jó ízlésű pásztorok pedig később már at-

tól sem tántorodtak el, hogy alkalmasint kakukkfűvel, köménymaggal, szerecsendióval ízesítsék a jó liptóit, a faedényekben eltett brindzát pedig vajjal leöntve tárolták, hogy a zsíros réteg által elzárva a levegőtől, tovább elálljon.

A szlovák gasztronómia ugyanakkor híres különféle édes és a sós kalácsairól is, amelyek közül kettő: a már említett szakolcai kürtős (*skalický trdelník*) és a magasmajtényi lepény (*hrušovský lepeník*) különös-képp kiemelkedő. Míg a szakolcai csoda 2007-ben, a magasmajtényi lepény 2018-ban kapott oltalom alatt álló földrajzi jelzést. A kürtőskalács első ismert receptje egy 1784-es erdélyi szakácskönyvből származik és nagy valószínűséggel gróf *Gvadányi József* (1725–1801) erdélyi szakács tette ismertté Felvidéken, mégis csak a 20. században, Szokolcán élt, alkotott és tanított költőfejedelmünk, *Juhász Gyula* (1883–1937) említi először 1911-ben. Hagyományörzők egy szerény csapata 2004-ben elevenítette fel a kürtőskalács sütésének hagyományát, hat évre rá pedig *Trdelník* néven le is védették. Azóta csak az számít igazi, szakolcai kürtősnek, amit parázson sütöttek, majd őrölt dióba vagy mandulába, esetleg barackmaggal forgattak. Az édes-ségek mellett azonban a sós tésztaétekekről sem szabad megfeledkeznünk. A lapos lepénykenyér és a tócsni manapság éppoly szerves része a regionális konyhakultúrának, mint a különféle szaggatott tészták és galuskák. E tradicionális ételek pedig tipikusan juhtúróval, tejföllel, illetve különféle füstölt hússal alkotnak ellenálthatatlan egységet.

A káposzta, burgonya, juhtúró, a tészta és a jófajta füstölt hús a legkülönbözőbb formákban és a legizgalmasabb konstellációkban köszön vissza valamennyi tradicionális szlovák fogásból. Nem csoda hát, hogy a teljesség igénye nélkül a szlovákok nemzeti ételében, a *bryndzové halušky*-ban, vagyis a juhtúrós (brindzás) haluskában is e klasszikus elemek némelyikére ismerünk rá. Mielőbb fontos azonban leszögezni: a *halušky* semmi esetre sem összetévesztendő a *strapačky*-val, vagyis azzal az eredetileg dinsztelt káposztával és szalonnával készülő (juhtúrót hírből sem ismerő) tésztaétellel, amiről az idehaza is elterjedt (ám az eredeti recepttől némiképp eltérő) megoldás is kapta a nevét. A fő különbség a brindzás haluska és a sztrapacska között a tészta készítésében keresendő.

Míg a haluska egyszerű nokedlitészta: lisztből és tojásból készül, az igazi sztrapacskát a belereszelt nyers (vagy épp csak félkeményre főtt) burgonya teszi igazán különlegessé. A tésztán kívül azonban a körítés és tálalás módja is mutat némi eltérést: amíg a haluska elmaradhatatlan kelléke a tejföllel kikevert, fokhagymás juhtúró és szalonnapörcc, a szlovák sztrapacska krumplinudliját a párolt savanyúkáposzta és valamely főtt, füstölt vágóhídi nyalánkság koronázza meg. A szlovák főétkezés azonban – a magyarhoz hasonlóan –

Hozzávalók egy tál brindzás haluskához:

- 1 db tojás;
- 30 dkg finomliszt;
- 2 dl víz;
- 1 csipet só;
- 1 evőkanál vaj;
- 10 dkg füstölt húsos szalonna;
- szép fej vöröshagyma;
- 3–4 gerezd fokhagyma;
- 20 dkg brindza;
- 1 dl tejföl;
- 1 dl nokedlifőzővíz.

A haluska alapjához először is szórjuk egy tálba a lisztet, majd üssük hozzá a tojást és öntsük nyakon a vízzel. Szórjunk hozzá só ízlés szerint, majd határozott, gyors mozdulatokkal keverjük ki a masszát. Ha a tészta úgy kívánja, adjunk még hozzá kevés vizet. A tésztának elég lágnak kell lennie ahhoz, hogy egy kanállal kisegíthesük a szagatódeszkára, ám elég szilárdnak ahhoz, hogy ne folyjon le róla. A deszkára segített tésztát aztán egy egyenes fokú késsel szaggassuk forrásban lévő, enyhén sós vízbe, 3–4 perc főzés után pedig már le is szűrhetjük. Ha pedig igazán kedvezni akarunk a készülő éteknek, egy decit mentsünk félre a nokedli főzővizéből!

A brindzás feltéthez pirítsuk le az apró kockára vágott szalonnát, majd kivéve a zsírból, borítsuk a serpenyőbe a felaprózott hagymát és fokhagymát. Ha már kezd szépen pirulni, adjuk hozzá a szétmorzsolts brindzát, a tejfölt, és a félretett tésztafőzővizet. Ha elkevertük, szórjuk hozzá kis galuskáinkat és keverjük össze alaposan. Brindzás haluskánkat tálaljuk tejföllel, meghintve az aranyló szalonnapörccel!

szinte elképzelhetetlen leves nélkül. Jellegzetes helyi különlegesség a korhelyleves (*kapustnica*), ami egy savanykás, köménymagos káposztaleves és a *demikát*, amely különlegességét az alapjául szolgáló brindzának köszönheti.

Lássunk is egy-egy példát Szlovákia két nemzeti különlegességére: a demikátra és a brindzás haluskára, két fogásban ünnepezve a szlovák konyha örökké fénylő csillagát, a juhtúrót!

Hozzávalók egy kondér demikáthoz:

- 250 g brindza;
- 1 szép fej hagyma;
- 50 g zsír;
- 4 db burgonya;
- 1 teáskanál őrölt pirospaprika;
- ½ teáskanál köménymag;
- feketebors és só ízlés szerint;
- tejföl;
- friss kapor a tálaláshoz.

Vágjuk a hagymát apró kockákra, majd mikor már pirulgat a zsíron, szórjuk hozzá a sót, borsot, a köménymagot, az őrölt pirospaprikát, valamint a brindzát és a kockára vágott burgonyát. Keverjük össze alaposan, majd öntsük fel 1 liter forrásban lévő vízzel. Ha a krumpli megpuhult, mixeljük simára a levest. Tálaljuk galuskával vagy zsíron megfuttatott kenyérkockákkal, tejföllel és frissen vágott kaporral!

Felhasznált források:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szlov%C3%A1k_konyham%C5%B1v%C3%A9szet
https://hu.wikipedia.org/wiki/Szlov%C3%A1kia#Turizmus,_%C3%A1tnival%C3%B3k
<https://slovakia.travel/hu/uti-celok/unesco>
<https://slovakia.travel/hu/demikat-juhturos-leves>
<https://felvidek.ma/2013/08/13/nem-loptak-a-szlovakok-a-kurtoskalacsot/>
<https://foodandwine.hu/2009/07/27/szlovakiai-konyha-1-bryndzove-halusky-1/>
<https://cookpad.com/hu/receptek/14529668-brindzas-haluska>

János vitéz – 180 év távlatából

► 1845. március 6.

Szöveg: **Tóth-Lederhaas Csongor Attila**, színházi alkotó

Kereken 180 éve süt le tüzesen a nyári nap sugára János vitézre, a magyar irodalom legismertebb elbeszélő költeményének hősére. *Petőfi Sándor* klasszikussá vált elbeszélő költeménye 1845 márciusában jelent meg, és azonnal közönségsiker lett. Ez a mű a magyar irodalom egyik legismertebb, legolvasottabb és legidézettebb alkotása – generációk nőttek fel rajta, és a mai napig sokunknak ez jelenti az első irodalmi élményt. A 180. évforduló éppen ezért kiváló alkalom arra, hogy újra megvizsgáljuk ezt a különös mesei-romantikus világot, amely egyszerre rétegzett, mégis egyszerű, játékos, és mélyen emberi. Mi a titka ennek az alkotásnak? Hogyan illeszkedik Petőfi pályájába? És milyen nyomokat hagyott a magyar kultúrában?

„Ilyesmi, mint a János Vitéz, a legnagyobbaknak is csak egyszer sikerül. A népi tartalom igazán csak a János Vitézben van meg Petőfi művei közül. Amikor lírai költeményeiben is a nép világképét akarta rajzolni, egy különös kisiklás történt. A János Vitéz megírásánál nagy segítség volt a népmese.”

E szavakkal méltatja e művet és szerzőjét *Szerb Antal* a generációk számára orientáló erejű *Magyar irodalomtörténet*-ében. A jelenlegi szakmai álláspont szerint Petőfi Sándor 1844. november 15. és december 5. között írta meg a *János vitéz* huszonhét fejezetét, vagyis körülbelül három hét leforgása alatt készült el a teljes elbeszélő költemény. A mű keletkezésének egyik kulcsfontosságú forrása *Vahot Imre* visszaemlékezése, amely szerint Petőfi „1844 vége felé” látott hozzá a költemény megírásához és hat nap, hat éjszaka alatt írta meg. Fontos azonban megjegyezni, hogy mindezt nem támasztják alá konkrét, egyértelmű bizonyítékok, így az, hogy pontosan mikor fejezte be a ma ismert változatot, nem állapítható meg biztonsággal. A kézirat első fogalmazványa elveszett, csakúgy, mint az a tisztázott példány, amely Vahothoz került. Feltételezések szerint a végleges változat 1845 januárjának végén vagy február elején kerülhetett a nyomdába, és könyv alakban végül 1845. március 6-án jelent meg *Kukoricza Jancsi* címmel, olvasói visszajelzések hatására azonban Petőfi később megváltoztatta a mű címét arra, amelyen ma is ismerjük.

A mű keletkezésének időpontja körüli mendemondák már csak azért is érdekeseek lehetnek, mivel több szempontból is képesek magyarázattal szolgálni a hősköltemény szokatlan fordulatára és dramaturgiájára. Hogy egy ismertebb elgondolást említsünk, 1845 január elején hunyt el *Csapó Etelke*, akihez úgy hírlik, gyengéd érzelmek fűzték a költőt, így Etelke halála és Iluska tragikus sorsa között könnyen párhuzamot vonnak a szerelemnek hitelt adók. Mindenesetre korántsem elképzelhetetlen, hogy Petőfi saját drámáját is beleírta *Kukorica Jancsi* történetébe.

A *János vitéz* keletkezésének körülményei és irodalmi jelentősége kapcsán ugyanakkor a Kisfaludy Társaság szerepét és korabeli irodalmi törekvéseit is érdemes figyelembe venni. Bár Petőfi Sándor nem közvetlenül a Társaság pályázatára írta a művét, a korszakban erőteljes igény mutatkozott egy olyan nemzeti eposz megalkotására, amely a magyar nép sajátosságait tükrözi. A mű szerkezete és stílusa is eltér azonban a klasszikus eposzoktól. Petőfi a népi mondák és mesék világából merít, ugyanakkor a romantika eszköztárát is alkalmazza. Ez a kettősség teszi a *János vitéz*-t népies-romantikus hőstörténetté, amelyben a népi egyszerűség és a romantikus kalandok harmonikusan fonódnak össze. A történet során a főhős számos próbatételre megy keresztül, amelyek során bátorsága, hűsége és kitartása révén emelkedik ki, végül elnyerve méltó jutalmát.

A *János vitéz* ebben a kontextusban egyedülálló alkotásként jelent meg: míg a hagyományos eposzok hősei mitikus vagy történelmi alakok, addig Petőfi hőse, *Kukorica Jancsi*, egy egyszerű parasztfiú, aki saját erejéből válik hőssé. Ahogy *Napoleon* saját fejére emelte a koronát, úgy válik saját érdemei által a nép gyermekéből, *Kukorica Jancsiból* is János vitézzé a főhős, azon belátás mellett téve hitet, hogy csak a jellem számít, nem a származás vagy a vagyoni helyzet. Ez az idea hatotta át Petőfi korszakát, egyszersmind személyes életét. A *János vitéz* ennél fogva igazi naiv hőstörténet, amelyben a nép elnyomott fia, *Kukorica Jancsi* győzedelmeskedik.

Cselekmény

A mű 27 fejezetből áll, amelyek egységes, lineáris történetív mentén követik végig a főhős, Kukorica Jancsi kalandjait a falusi környezettől kezdve a világ különböző tájain át egészen Tündérországig. Az árva juhászfiú beleszeret a szintén árva Iluskába, ám a szerelmeseket elszakítják egymástól. Jancsi vándorútra indul, katonának áll, hősieen harcol idegen országokban, legyőzi az ellenséget, majd számtalan kalandon és próbatételen át megérkezik Tündérországba, ahol újra találkozhat elvesztett kedvesével. A történet végére a halál legyőz-e, a szerelem beteljesül, a hős pedig megkapja jutalmát. „Az igaz szerelem a halált is legyőzi” – hirdethetné az elbeszélő költemény premisszája.

A mű tartalma azonban jóval túlmutat a gyermekirodalom keretein. Petőfi alkotása játékosan idézi meg a népmesei toposzokat – mint a világjárás, a próbák, vagy a természetfeletti segítők és ellenfelek toposzrendszerét – de közben ironikusan reflektál is ezekre. A klasszikus hősűt állomásai itt sokszor groteszk vagy túlzó formában jelennek meg: gondoljunk csak a francia király udvarára, a sárkányok, óriások vagy épp a tündérek országára, amelyek mind egy-egy romantikus sablon kiforgatásaként értelmezhetők. Mindezek mellett e helyszínek és mesei fordulatok mind tartalmazzák szellemiségükben a jól ismert magyar ízt, a „fonó világot” – ezek az óriások, tündérek és távoli országok ugyanis mind a magyar népmesei folklórból erednek. Vagy *Illyés Gyula* szavaival:

„A János vitéz valóban olyan, mintha a fonóban hallanánk? Valóban olyan – mint ahogy a fonóban is elhangzott –, de mintha egy népmese utolsó, legfinomabbra csiszolt alakját hallanánk.”

Petőfi hőse nem előkelő származású lovag, hanem egyszerű parasztfiú, akit hűsége, bátorsága és szerelme emel hosszú. Ez a népi hős típus teljesen újszerű, bár nem előzmény nélküli a korszak irodalmában: nem születési jog, hanem belső tartás, erkölcsi értékek és elszántság alapján válni kiválasztottá. A mű világképe idealizált, mégsem légből kapott: a jó és rossz világosan elkülönül, de a küzdelem értelmét az emberi érzések – különösen a szerelem és a hűség – adják meg. Ahogy Szerb Antal folytatja *Magyar Irodalomtörténetében*:

„A magyar irodalomnak vannak sokkal nagyobb szabású alkotásai, mint a János Vitéz. De a János Vitéz az, amit az ember szeretne odaajándékozni külföldi ismerőseinek, hogy megérezzék a magyar népjelleget melegségét, humorát, semmihez sem fogható báját, hogy megérezzék a magyar szív verését. Ebben a műben csodálatosan együtt van a magyar föld valósága és a magyar lélek álma.”

A János vitéz helye Petőfi életművében

A *János vitéz* Petőfi pályáján különleges helyet foglal el: egyszerre folytatása a korai népies daloknak, és előfu-

tára a későbbi politikai-lírai költeményeknek. A főhős, Kukorica Jancsi, egyfajta idealizált önkép is: a népből jövő, szabad akarátú, bátor, igazságsszerető fiatal férfi képére ismerünk benne, aki nem hajlik meg sem uralkodók, sem csodák előtt. Jancsi nemcsak Iluskáért, hanem saját önazonosságáért is harcol.

A *János vitéz* műfaját tekintve elbeszélő költemény, amely az epika és a líra sajátosságait ötvözi. Formailag a mű letisztult, népiességét meghatározza négyütemű felező tizenkettes strófáinak ütemhangsúlyos lüktetése. Rímképlete páros rímekből épül fel, romlatlan verses-ségében és témájában pedig a Petőfi-féle új magyar líra egyik csúcspontja. A történetmesélés lendülete és humora jól kidomborítja Petőfi írói erősségeit: az egyszerű, de képszerű nyelvezetet, a pattogó ritmust és a váratlan fordulatokat. A már korábban említett tragikus szerelmi összefüggésnek megfelelően pedig Iluska halálában már a költő következő jelentős, *Cipruslombok Etelke sírjáról* című versciklusának körvonalait is felfedezhetjük.

A *János vitéz* megjelenése után azonnal sikeres lett: nemcsak a kritika, hanem az olvasóközönség is lelkesen fogadta. Már a 19. század második felében iskolai tananyagká vált, a 20. században pedig már klasszikusként üdvözölte valamennyi gyermek az iskolapadban.

A mű adaptációi is figyelemre méltóak. *Kacsóh Pongrác* daljátéka (1904) nemcsak zenei, hanem színházi klasszikussá emelkedett. *Jankovics Marcell* azonos című rajzfilmje (1973) pedig újabb generációk számára tette élővé a történetet, ikonikus vizuális világot kapcsolva a szöveghez. Mindezek mellett pedig még számtalan bábjáték, hangjáték és színházi adaptáció született.

A *János vitéz* ma is élő szöveg: nemcsak nosztalgikus olvasmány, hanem olyan mű, amely újra és újra megszólít. Megtaláljuk benne a gyermeki képzelet világát, a romantikus eszmék örökségét, és egy olyan nemzeti önképet, amely meseszerűségében is valóságos és – nem utolsósorban – mindannyiunké. Kukorica Jancsi története nemcsak a boldogságkeresés meséje, hanem egy olyan hős útja is, aki végül nem a világban, hanem a képzeletben, a mesében találja meg a beteljesülést. *Vörösmarty Mihály* szavai ma is érvényesek: „Ez az alkotás bármely irodalomnak díszére válna.”

Források

Szerb Antal (2019): *Magyar irodalomtörténet*. Budapest, Magvető.

https://hu.wikipedia.org/wiki/János_vitéz

https://adt.arcanum.com/hu/view/RackeveiMuzeumiFuzetek_2000/?query=jános+vitéz&pg=0&layout=s

<https://web.archive.org/web/20120107020132/http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/tiszataj/00-05/diak.pdf>

<https://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/petofi/szerbps.htm>

<https://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/petofi/illyes.htm>

<https://mek.oszk.hu/01000/01010/01010.pdf>

Iránytű

Összeállította:
Bodon Gergely Dávid

Kaposváron zárult a lengyel–magyar történelmi vetélkedő

A Belügyminisztérium és az Oktatási Hivatal által a középiskolák 10–12. évfolyamos tanulóinak meghirdetett *Lengyelország – Magyarország – Egy barátság története* című történelmi vetélkedő záró fordulóját 2025. március 21-én tartották Kaposváron. A döntőbe jutott diákok interaktív feladatokban bizonyíthatták történelmi jártasságukat. A versenyzőket a két ország államfői, Andrzej Duda és Dr. Sulyok Tamás köszöntötték.

A program Lengyelországból indult: a Wacław Felczak Lengyel–Magyar Együttműködési Intézet immár negyedik éve szervez tanulmányi versenyt a lengyel–magyar barátság tiszteletére. Hazánk csatlakozott a kezdeményezéshez, és – másfél éves előkészítő munka után – 2024-ben először Magyarországon is meghirdették a vetélkedőt. A verseny két olyan európai nemzet barátságát hangsúlyozza, amely *Szent István* és *I. Mieszko* idejére nyúlik vissza.

A vetélkedőre 1.273 fő jelentkezett. Az első, online forduló után a versenybizottság döntése alapján a második, írásbeli fordulóra 196 tanuló jutott tovább, közülük pedig a legjobban teljesítő 20 került a verseny kaposvári döntőjébe. Az eredményhirdetés előtt *Brassói Sándor*, az Oktatási Hivatal elnöke arra hívta fel a figyelmet, hogy a mai nap nemcsak egy vetélkedő díjátadója, hanem egy olyan esemény, amely újabb bizonyítéka annak a barátságnak, amely immár több mint ezer éve köti össze a két országot. Elmondta, hogy a tudás, amelyet a diákok ezen a versenyen megszereztek, és az élmények, amelyeket megosztottak egymással, hozzájárulnak ahhoz, hogy a lengyel és a magyar nemzet közötti kapcsolatok tovább erősödjenek.

Első helyezett: **Pasku Martin**, a Budapest IX. Kerületi Leövey Klára Gimnázium tanulója; második helyezett: **Nagy Zsófia Edina**, a Budapest XVIII. Kerületi Vörösmarty Mihály Ének-zenei, Nyelvi Általános Iskola és Gimnázium tanulója; harmadik helyezett: **Bartkova Barbara**, a Salgótarjáni Madách Imre Gimnázium tanulója. Az okleveleket Andrzej Duda lengyel államfő és Dr. Sulyok Tamás magyar államfő, valamint Brassói Sándor, az Oktatási Hivatal elnöke adta át.

A döntőben szereplő tanulók részt vehetnek a hazaival párhuzamosan megrendezett lengyelországi vetélkedő döntőseivel egy közös magyarországi kiránduláson, kulturális program keretében pedig Lengyelországba is utazhatnak.

„Indivisibiliter ac Inseparabiliter” – Beszámoló a László Gyula középiskolai országos történelemversenyről

Szöveg: Kaposi József

Tíz évvel ezelőtt – 2015-ben – rendezte meg a Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium először a László Gyula történelemversenyt. Az idei, 2024–2025-ös tanévben az országos verseny témája Magyarország 1711–1792 közötti története volt. Az elődöntőt az iskolák szervezték, valamint ők állították össze a feladatokat. A középdöntő feladatsorát a szervező iskola történelem-munkaközösségének tagjai szerkesztették és javították. A teszt és az esszéjellegű feladatok minden évben az érettségi kompetenciákra épülnek, és a szakirodalom kreatív alkalmazását is igénylik.

A 2024–25-ös feladatsorban is volt forrás-elemzés, a korszak történelmi szereplőjéhez, fogalmaihoz, helyszíneihez és emlékezetéhez kapcsolódó feladat. A kreatív feladatban egy episztolát kellett írni a versenyzőknek, melynek címe: *Válasz Ányos Pálnak*. A diákoknak reflektálniuk kellett *Ányos Pál Kalapos király* című versében szereplő eseményekre és sérelmekre. A versenyzőknek a megoldás során figyelembe kellett venniük a korszak jellemző történelmi vonatkozásait és az episztola formai szempontjait.

A középdöntő eredménye alapján a versenybizottság tizenhárom tanulót hívott meg a döntőbe. A versenyzőknek egy előzetes, prezentációs feladatot is kellett készíteniük, amely lakóhelyük vagy régiójuk egy nevezetes történelmi emlékhelyét vagy történelmi személyiségének emlékezetét mutatja be. A bemutatónak történelmileg hitelesnek, egyedinek és érdekesnek kellett lennie. A bemutató végén meg kellett jelölni a felhasznált szakirodalmat is.

Az utolsó fordulóra 2025. március 21-én a Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnáziumban került sor. Az országos döntőben a versenyzők először egy tesztjellegű feladatlapot oldottak meg, majd bemutatták az előzetesen elkészített prezentációjukat. Ennek időtartama maximum 4 perc lehetett, ami után a döntősök válaszoltak a zsűri által feltett kérdésekre. A közönség sokféle, eredeti, színvonalas megoldást látott és hallott a témában. A versenyzőknek a tárgyi tudásuk mellett a kreativitásukra és a logikai készségeikre is szükségük volt.

A zsűri elnöke *Dr. Kaposi József*, a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának elnöke, másik két tagja pedig *Szabó Márta Mária*, a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium történelem–német szakos és *Kutnyánszkyne Bacskai Eszter*, a szervező iskola történelem–magyar szakos mestertanára volt. Az írásbeli feladatlapot *Lieb Marianna*, a Kaposvári POK történelem szaktanácsadója javította.

A László Gyula középiskolai országos történelemverseny első helyezettje **Nett Vivien**, a Keszthelyi Vajda János Gimnázium tanulója, felkészítő tanára *Turi Zoltán*. Második helyezett lett **Páli Ráhel**, a Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, felkészítő tanára *Lieb Marianna*. Harmadik helyen végzett **Tóth Áron**, a Baksay Sándor Református Gimnázium és Általános Iskola diákja, felkészítő tanára *Burián István*. A Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata különdíját **Gara Liliána**, a Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium diákja kapta, felkészítő tanára *Kovács Zsoltné*. Az első három helyezett egy-egy családi belépőt, az első helyezett felkészítő tanára pedig a bikali Puchner Kastélyszállóba beváltható utalványt kapott. A gimnázium és a Magyar Történelmi Társulat a versenyzőket és felkészítő tanáraikat értékes könyvekkel jutalmazta, a rendező iskola pedig minden résztvevőt meghívott egy ebédre.

Középiskolások közismereti csapatversenyei a SZAKE szervezésében

Szöveg: Kaposi József

A Szakmai Középiskolásokért Közhasznú Kulturális Egyesület 1990-től szervezi közismereti versenyeket: a „Magyarország az én hazám” komplex honismereti és műveltségi, az „Örökségünk 48” történelmi, a „Magyarok Európában – Világraszóló magyar sportiskolák”, valamint az „Erdélyország” vetélkedőket. Mind a négy versenyen középiskolás diákok háromfős csapatai vehetnek részt. A versenyző csapatok iskola-típus szerinti kategóriákban mérik össze tudásukat. Így azok a diákok is lehetőséget kapnak az igazságos mérkőzésre, akik a szakoktatásban kevesebb közismereti tantárggyal és óraszámmal készülnek a vizsgákra. A vetélkedők a technikus tanulók körében a legnépszerűbbek: az idei tanévben összesen 265 csapat jelentkezett, ebből pedig 157 csapat technikum kategóriában.

A versenyek háromfordulósak. Az első kettő online, internetes feladatsorok kitöltésével történik. Az itt elért pontszámokat összesítik, és a legjobbakat meghívják az országos döntőbe, amelyet 2000-től minden alkalommal Budapesten, a Honvéd Kulturális Központban rendeznek meg. Az idei döntőre 2025. március 22-én került sor. Az országos megméretésen versenyenként és kategóriánként a 12 legmagasabb pontszámot elért csapat vehetett részt. Összesen 11 kategóriában mérték össze tudásukat a fiatalok. A megnyitó ünnepségen így több mint 350 diák és közel 80 segítő (zsűritag, játékvezető, szervező) volt jelen.

A feladatok összeállításánál a cél, hogy minél több műveltségi területhez tartozó tartalmat dolgozzanak fel a diákok. A „Magyarország az én hazám” és az „Erdélyország” versenyben a hon- és népismeret, a történelem, az irodalom és a turisztikai ismeretek is előkerülnek. Az országos döntőkön azonban már nem csak a lexikális tudást mérik. A feladatok egy jelentős része a diákok kooperatív képességeit vizsgálja, az országos döntők előre kiadott feladataiban pedig a szerepjáték is megjelenik, amelyek esetében a kommunikációs képesség is fontos tényező.

A mind közül legnépszerűbbnek bizonyuló „Örökségünk ’48” vetélkedőre idén 110 csapat 330 diákja jelentkezett. A verseny idei témája Budavár ostroma volt, amely a honvéd főserég tavaszi hadjáratának fényes győzelmi sorozatát megkoronázva a szabadságharc egyik legnagyobb diadalának számít. E téma kapcsán a diákoknak előbb számba kellett venniük, majd pedig párbeszédes formában kifejtteniük, milyen bel- és külpolitikai, stratégiai, hadügyi és társadalomlélektani érvek szóltak 1849 májusában Budavár visszafoglalása mellett és ellen.

Az idei „Erdélyország” vetélkedő témája Erdély aranykora volt *Jókai Mór* (1825–1904) azonos című regénye nyomán. A versenyzőknek a regény harmadik, *Kényszerített fejedelem* című fejezete alapján a forrásban említett események résztvevőinek bőrébe bújva kellett eljátszaniuk egyet az elbeszélte jelenetek közül. A feladatokat szakmailag felkészült gyakorló pedagógusok készítették el, akik az adott kategóriában elvárható készségeket és ismereteket is figyelembe vették. Az országos verseny zsűrijében neves történészek, turisztikai szakemberek, sportolók is részt vettek, a megrendezéshez szükséges anyagi forrásokat pedig döntően a Nemzeti Tehetség Program biztosította.

Pályázatok

Összeállította: Szabó Dániel

elKÉPzelés – Képregényalkotó pályázat

A CONbathely Savaria – Szombathelyi Képregényfesztivál keretében a Berzsenyi Dániel Könyvtár országos képregényalkotó pályázatot hirdet a 12–25 éves korosztály számára.

A felhívás célja, hogy a kapcsolódó könyvlistából a pályázó egy művet válasszon ki, melynek egy jelenetéből képregényt formál. A pályamunkák szabadon választott technikával készülhetnek, pl.: rajz, grafika, fotómontázs, számítógépes grafika stb. Egy pályázó több képregénnyel is nevezhet. Az alkotások minimum három, maximum tíz A4-es oldalból állhatnak.

Választható könyvek:

1. J. R. R. Tolkien: *Gyűrűk ura-trilógia* és *A hobbit*;
2. George R. R. Martin: *A tűz és jég dala-sorozat*;
3. J. K. Rowling: *Harry Potter-sorozat*;
4. Suzanne Collins: *Az éhezők viadala-sorozat*;
5. C. S. Lewis: *Narnia krónikái-sorozat*;
6. Frank Herbert: *A Dűne-trilógia*;
7. Sarah J. Maas: *Üvegtrón-sorozat*;
8. Rebecca Yarros: *Negyedik szárny-sorozat*;
9. Neil Gaiman: *Csillagpor*;
10. Stephen King: *Az*;
11. Michael Crichton: *Őslénypark/Jurassic Park*;
12. Bram Stoker: *Drakula*;
13. Arthur Conan Doyle: *Sherlock Holmes-történetek*;
14. L. Frank Baum: *Óz, a csodák csodája*;
15. Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk*

Az elkészült alkotásokat szakértő zsűri értékeli. A bírálatnál a saját fantáziavilág, egyéni kifejezőkészség élvez elsőbbséget. Elvárás, hogy a már meglévő adaptációhoz (filmváltozat, képregény, animáció, videójáték) és könyvillusztrációhoz képest újat mutasson a pályázó!

A pályaművek beküldési határideje: 2025. június 30.

Bővebb leírás: <https://shorturl.at/JevBk>

Gloria Victis 2025 – történelmi vetélkedő

A Rákóczi Szövetség 2025-ben 30. alkalommal hirdeti meg Kárpát-medencei középiskolások számára a Gloria Victis történelmi vetélkedőt, amelynek idei témája: A kommunista berendezkedés és hatalomátvétel (1944–1956).

A beküldött dolgozatok alapján a legjobb 60 csapat meghívást kap a második fordulóra, amely részét képezi a Gloria Victis 1956-os Ifjúsági Találkozónak Budapesten október 21. és 23. között.

A vetélkedő középdöntője és döntője a Műegyetemen zajlik október 22-én és 23-án.

A Gloria Victis történelmi vetélkedőre 2025. március 17-től lehet jelentkezni az alábbi címen, ahol az első forduló feladatsora és a szakirodalom is elérhető: <https://gloriavictis.rakocziszovetseg.org>

A második fordulóra jutott 60 csapat október 22-én írásbeli fordulón méri össze tudását, és ennek eredménye alapján a legeredményesebb tíz csapat kerül be az október 23-i szóbeli döntőbe. A döntőben neves szakemberekből álló zsűri előtt, számos igényes feladat révén dől el a vetélkedő végső sorrendje. Valamennyi döntőbe és középdöntőbe jutott csapat értékes díjban, a legjobb három csapat tagjai felkészítő tanárikaikkal együtt egy külföldi tanulmányi kirándulásban részesülnek.

Első forduló feladatsorának beküldési határideje: 2025. június 8., vasárnap éjfélig

További információ: <https://shorturl.at/DhptE>

A természet mosolya – fotópályázat

A Debreceni Nagyerdőért Természetvédelmi és Kulturális Egyesület természetfotós pályázatot hirdet a TERMESZET jegyében általános- és középiskolások részére *A természet mosolya* címmel, melyre a határon túli iskolások képeit is várják.

Kategóriák:

1. 6–9 éves korosztály (2016 és 2019 között születettek)
2. 10–14 éves korosztály (2011 és 2015 között születettek)
3. 15–19 éves korosztály (2006 és 2010 között születettek)

Megkötések:

- Minden pályázó maximum 3 képpel pályázhat.
- A pályázatra digitális fotókat várunk, vagy hagyományos, analóg eljárással készült képek (papír, dia), digitális változatát.
- A pályamű formátumai: .jpeg, .jpg vagy .png.
- A kép a lehető legjobb minőségű legyen, de a mérete nem haladhatja meg a 2MB-ot.
- A feltöltött fájl nevének kötelező alakítása: 1.NagyAnna.MegfakultNyár

Beküldési határidő: 2025. június 20., péntek éjfélig

Bővebb leírás: <https://shorturl.at/10S44>

Kollár Viktória
Nem én kiáltok

Nem én kiáltok,
hanem kit megfojt a bűntudat.

Nem én kiáltok,
hanem egy hang, mely belülről fakad.

Nem én kiáltok,
hanem kit elnyomok magamban
s félve őrzök védelmező karjaimban.

Nem én kiáltok,
hanem kit eltiportok s megfojtotok lenn a porban.

Nem én kiáltok,
hanem kit rég megverték, bántottak s kigúnyoltak.

Nem én kiáltok,
hanem az, ki bennem fél s reszket,
hogy újra rátaláltok s szívét
a földbe tiporjátok.

Régebbi lapszámainkat, cikkeinket megtalálják a

folyoiratok.oh.gov.hu
weboldalon

OKTATÁSI
HIVATAL